

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Evalueringsrapport 6.89

**EN
VURDERING
AV UD's FORSKNINGS-
PROGRAMMER**

*- KVINNER OG UTVIKLING - TEKNOLOGIOVERFØRING
FRA I-LAND TIL U-LAND - FORSKERREKRUTTERING*

Desember 1989

1. $\frac{1}{x^2} = x^{-2}$
 $\frac{d}{dx} x^{-2} = -2x^{-3} = -\frac{2}{x^3}$

EN VURDERING AV UD's FORSKNINGSPROGRAMMER

**- KVINNER OG UTVIKLING - TEKNOLOGIOVERFØRING
FRA I-LAND TIL U-LAND - FORSKERREKRUTTERING**

Desember 1989

*Terje Tvedt
Senter for Utviklingsstudier
Bergen*

FORSKNINGSPROGRAMMER EN VURDERING AV UDS

AMMER OG TILBUDNING AF TEKNOLOGI- og
TILBUDNING AF TEKNOLOGI- og

LA 2000 10 15

Udsat for
Særlig for Udsat for
Bogen

INNHold

	side:
1. INNLEDNING	
1.2. Hva omhandler undersøkelsen	2
1.2.1. En rød tråd... og noen mindre tråder	2
1.2.2. Periodisering	3
1.2.3. Beskrivelser og forslag	4
1.2.4. Kilder	6
2. BAKGRUNNEN FOR FORSKNINGSPROGRAMMENE	
2.1. En nødvendig parentes	7
2.2. Forskningsstøttens historie	9
2.2.1. Faser i DUHs forskningsstøtte	9
2.2.2. St.meld. nr. 36 (1984-85)	11
2.3. Programmenes bakgrunn	12
2.3.1. Valg av program	12
2.3.2. Diskusjon av programmenes målsetting	13
2.3.3. Valg av programorganisering- forskningsråd	15
2.3.4. Programstyremodellen	17
3. FORSKERREKRUTTERINGSPROGRAMMET	
3.1. Hva ble oppnådd	19
3.2. Programmets målsettinger og målgrupper	21
3.2.1. Målgruppe	21
3.2.2. Målsetting og relevans	22
3.2.3. Stipendkomiteens sammensetning og mandat	25
3.2.4. Budsjett	26
3.3. Programmets utvikling og komiteens arbeid	28
3.3.1. Strengte føringer i mandat og budsjett	28
3.3.2. Budsjett	29
3.3.3. Søknadsbehandlingen	32
3.3.4. Stipendkomiteen/DUH	35
3.3.5. Stipendkomiteen/stipendiatene	36
3.4. Oppsummering	37

4. KVINNER OG UTVIKLING

4.1. Hva ble oppnådd	41
4.2. Programmets målsetting og målgruppe	43
4.2.1. Forskningsprofil	44
4.2.3. Organisering	48
4.3. Programstyret sammensetning og mandat	51
4.3.1. Mandat	51
4.3.2. Programstyrets sammensetning	51
4.4. Programmets implementering	53
4.4.1. Målsetting og styring	53
4.4.2. Formidling	56
4.4.3. Styringsgruppen/DUH	58
4.5. Oppsummering	60

5. TEKNOLOGIOVERFØRINGSPROGRAMMET

5.1. Hva har vi oppnådd	64
5.2. Programmets profil	66
5.2.1. Relevans	66
5.2.2. Organisering	68
5.3. Programmets utvikling	69
5.3.1. Målsettingsdiskusjoner	69
5.3.2. Formidlingsoppgaven	70
5.3.3. Programstyret: et søknadsbehandlende organ	70
5.3.4. Programstyre og budsjett	72
5.4. Oppsummering	73

6. OPPSUMMERING

6.1. Generelle trekk	76
6.1.1. Programmene hadde uklare mål	76
6.1.2. Begrenset mobilisering av nye forskningsmiljøer	78
6.1.3. DUH hadde en uklar strategi	79
6.1.4. Mangel på effektiv koordinering	81
6.1.5. Programstyrenes påtenkte funksjonstid	

var for kort	82
6.1.6. Programstyrene kom for sent inn i program-utviklingen	84
6.1.7. Programstyrenes mandat	84
6.1.8. Budsjettopplegg var ikke adekvate	86
6.1.9. Problemet med forsknings-tillatelse	86
6.1.10. Programforskning og forskningens frihet	87
6.2. Hvordan bør departementet organisere sin forskningsstøtte framover	88
6.2.1. Forskerrekrutteringsprogrammet	89
6.2.2. Kvinneforskning- og teknologi-overføringsprogrammet	90
6.2.3. Andre program	91

20	var för dem
21	6.1.6. Programstyrelsens kommittéer och andra
22	programutskott
23	6.1.7. Programstyrelsens nämnd
24	6.1.8. Budgetmyndigheten var inte
25	avskild
26	6.1.9. Problemet med forskning-
27	utskottet
28	6.1.10. Programutskottet och
29	utskottets ledning

30	6.2. Hurdan bli separerade organisationer om
31	utskottet är avskild
32	6.2.1. Forskningsprogrammet
33	6.2.2. Kvalitetssäkring- och tekniska
34	övervakningsprogrammet
35	6.2.3. Andra program

INNLEDNING

Denne evalueringen er utført på oppdrag fra DUHs Evalueringskontor. Tre forskningsprogram finansiert av Departementet for utviklingshjelp (DUH) blir vurdert. (Se mandat for evalueringen, Appendix 1). Dette gjelder:

- forskerrekrutteringsprogram innen utviklingsforskning, administrert av Norges almenntvitenskapelige forskningsråd/Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning (NAVF/RSF).
- forskningsprogram om kvinner og utvikling, administrert av Norges råd for anvendt samfunnsforskning (NORAS).
- forskningsprogram om teknologioverføring fra i-land til u-land, administrert av NORAS.

Rapporten inneholder følgende hovedelementer:

- * Den gir en beskrivelse av de ulike programmenes historie, utvikling og foreløpige resultat, konsentrert omkring noen hovedtemaer.
- * Den forsøker å oppsummere positive og negative erfaringer først innenfor hvert enkelt program, og dernest for program-modellen som helhet.
- * Den forsøker - på grunnlag av program-oppsummeringene og en kort presentasjon av de radikale endringene utviklingsforskningsfeltet har gjennomgått siden 1984, å identifisere faktorer departementet bør inkorporere i sin framtidige forskningspolitikk.

1.2. HVA OMHANDLER UNDERSØKELSEN

1.2.1. Én rød tråd ... og noen mindre tråder

Disse tre forskningsprogrammene kan selvsagt studeres ut i fra ulike perspektiv, både med hensyn til fruktbarhet og bredde. Jeg har valgt å ikke begrense meg til en streng tolkning av mandatet for evalueringen: En evaluering som kun ser på forskningsprogrammernes interne utvikling, oppfatter jeg som lite hensiktsmessig nå. Evalueringen foretas på et tidspunkt hvor eventuelle anbefalinger bare kan få minimal effekt på disse programmernes drift. Poenget med evalueringen oppfattes derfor som å være et innspill i departementets arbeid for hvordan forskningsstøtten generelt skal administreres framover. Indirekte tar den også mål av seg til å drøfte utviklingen av forskningsmiljøets relasjoner til dette brukerdepartementet, og hvilke relasjonene som best kan styrke både grunnforskningen og den anvendte forskning. Evalueringen forsøker følgelig å trekke inn utviklingen av forskningsfeltet som sådant og de ulike forskningspolitiske aktører og relasjonene mellom dem trekkes inn. Bare noe av dette arbeidet har blitt gjort her pga. den svært knappe tidsrammen for evalueringen.

Jeg har valgt følgende overgripende problemstilling; følgende røde tråd: I hvilken grad var programmernes intensjoner/målsettinger og administrative-organisatoriske løsninger produktive og realistiske i forhold til den eksisterende situasjonen på feltet. Og dernest: Om så var tilfelle, er de samme løsningene fortsatt fornuftige?

Vår metode i denne vurderingen er altså ikke en systematisk sammenlikning av den faktiske tilstand med en ønsket tilstand. Det er to grunner til dette. Den ene er en generell innvending mot slike evalueringer. En slik jamføring har en tendens til å se bort fra at evaluators definisjonen av hva som var ønskelig i fortiden er påvirket av hans/hennes verdier i dag, dvs. vurderingen kan forfalle til "samtidimperalisme overfor fortiden". Forskningsaktørene blir stilt overfor den "ideelle fordring" framfor å bli vurdert i sin kontekst. For det andre vil det lett

føre til neglisjering av to viktige særtrekk ved disse forskningsprogrammene: De var pionérprogram, og de ble startet i en kontekst som endret seg radikalt før programmene ble avsluttet. Derfor forsøker jeg å se på hvor relevante de formulerte målsettingene var for å oppnå de erklærte intensjonene, og i hvilken grad forskningens organisering og drift fremmet målrealiseringen.

Forskningsprogrammernes utvikling underkastes også en del problemstillinger av mindre rekkevidde, til dels avledet av hovedproblemstillingen, til dels spørsmål som kan besvares uavhengig av holdningen til hovedproblemet. I tillegg forsøker evalueringen å svare på mandatets spørsmål underveis i teksten, fordi vurderinger av slike delspørsmål først blir interessante i en større forskningspolitisk og forsknings-administratorisk sammenheng.

I tråd med mandatet for evalueringen foretas ingen vurdering av kvaliteten til den forskningen som programmene gjorde mulig. Prinsipielt er det selvsagt tvilsomt å vurdere forskningsprogram uten at hva de brakte fram av ny, fruktbar og holdbar erkjennelse, blir en hovedmålestokk. Det er imidlertid likevel forsvarlig i denne sammenheng. Av tre grunner: For det første: Ingen av programmene hadde dette som noen erklært eller sentral målsetting. For det andre: Det er mulig å si fornuftige ting om positive og negative erfaringer på det organisatorisk/administrative området uavhengig av spørsmålet om de aktuelle forskningsprosjektenes kvalitet. For det tredje: En slik vurdering måtte gis helt andre rammevilkår enn et par måneder til én person. Og den må foretas på et senere tidspunkt i programmenes historie.

1.2.2 Periodisering

Jeg har valgt å dele programmenes historie i to hovedfaser. På den ene siden beskrives og analyseres den argumentasjonen som lå bak opprettelsen av programmene. Det er helt sentralt for å forstå og evaluere programmenes profil og resultater, at man går inn på de bistandspolitiske behovene og den forskningsmessige situasjonen programmene var ment å være et konstruktivt svar

på. Dernest beskrives og analyseres sider ved programmenes implementering og funksjonsmåte. Vi fører beskrivelsen fram til tidlig sommer 1989. Sluttdato er satt av rent praktiske grunner. Denne rapportens opplegg og karakter er grunnleggende bestemt av at den foregår på et helt tilfeldig tidspunkt i forhold til programmenes egen indre utvikling.

Ideelt sett skulle rapporten ha gått mer detaljert igjennom de involverte aktørers praksis og argumentasjonen ved hver viktig dreining av programmenes profil og funksjonsmåte. For eksempel: En kunne ha foretatt en vurdering av programmet "Kvinner og utvikling" knyttet til lederskiftet (fra I. Eide til E. Skjønberg), for å se hvilke rolle enkeltpersoners lederpraksis og prioriteringer kunne ha for programmenes virkemåte, dvs. at en kanskje indirekte kunne ha utsagt noe om program-modellens struktur og tyngde. For teknologioverføringsprogrammet kunne en interessant periodisering ha vært perioden fram til 1987 og etterpå. Da kunne en mer presist ha analysert styrke/svakheter ved den valgte programmodellen i en "søknadsbehandlerfase" sammenliknet med en periode da "kassa var tom", dvs. da nettverk/miljøbygging/formidling ble fokusert. Tidsrammen for denne studien har gjort slike mer "fine" periodiseringer og detaljerte spørsmål umulig.

1.2.3. Beskrivelser og forslag

Denne evalueringen gir konkluderende vurderinger på flere plan:

- a) hvilke "lærdommer" kan oppsummeres innenfor hvert enkelt program
- b) hvilke fellestrekk kan oppsummeres med hensyn til denne modellen for forskningsstøtte som helhet
- c) hvilke "lærdommer" (og nye situasjoner) kan antyde helt andre organisatoriske løsninger i framtiden.

Det er viktig å understreke forskjellen mellom forslagene til framtidige endringer og delen med "beskrivelser" og "lærdommer". De siste er ment å være

etterprøvbare (av praktiske og formidlingsmessige grunner er ikke de konkrete kildene alltid oppgitt for alle detaljerte opplysninger som gis her. Det ville ha ført for langt. De opplysningene det ikke finnes direkte referanser til, er imidlertid enten hentet fra det skriftlige kildematerialet som er beskrevet nedenfor eller fra intervju, se Appendix 3). anbefalinger kan aldri bli etterprøvbare, selv ikke til en viss grad. De valg departementet endelig foretar må være basert på forskningspolitiske holdninger og departementale målsettinger. Disse er prinsipielt av en slik karakter at de ikke er intersubjektivt etterprøvbare. Evalueringen forsøker imidlertid på basis av den foreliggende vurderingen å trekke opp hvordan valg av ulike mål forutsetter ulike typer administrative og organisatoriske løsninger.

1.2.4. Kilder

Den foreliggende rapporten er i overveiende grad basert på en gjennomgang av programmenes arkivmateriale. Dernest er det foretatt noen få intervjuer med noen av programstyrenes medlemmer og av deres sekretærer og av forskere som har fått midler innen de ulike programmene. (Oversikt over hvem som ble intervjuet finnes i Appendix 3.) Intervjuene ble utført dels for å fylle hull i arkivmaterialet og dels for å få aktørenes eget syn på de ulike programmene. Denne analysen er likevel i hovedsak basert på en nærlesing av de ulike programdokumentene og brevveksling mellom departement/forskningsråd, forskere/styringsgruppa, referater og diskusjoner i styringsgruppens møter og notater mellom ulike avdelinger i DUH/NORAD.

2. BAKGRUNNEN FOR FORSKNINGSPROGRAMMENE

2.1. EN NØDVENDIG PARENTES

Før evalueringen går mer detaljert inn på ulike erfaringer med forskningsprogrammene er det nødvendig å sette dem inn i en forskningshistorisk og forskningspolitisk kontekst.

Både temaforskningsprogram og rekrutteringsprogram innen utviklingsforskning var noe helt nytt i Norge da det ble planlagt i 1984/85 og initiert i 1985/86.

Hovedaktørene var uerfarne med den organisatoriske modellen: DUH hadde aldri tidligere samarbeidet med forskningsråd og RFSP/NORAS hadde ingen erfaring med utviklingsforskning. Medlemmene i programstyrene var ofte for første gang med i flerfaglige forskningsprogram. Man hadde ingen tidligere modeller en direkte kunne kopiere eller lære av. Programmene ble drevet fram av enkelte ildsjeler i forskningsmiljøet og i DUH, ofte i kamp mot likegyldighet/motstand overfor forskningens betydning og potensielle rolle. Dette skapte behov for ulike typer legitimeringer vis á vis andre aktører i departement, forskningsråd og forskningsmiljø, noe som igjen kom til å påvirke forskningsprogrammernes uklare målsettinger. En helhetlig vurdering av programmene bør ta denne historiske konteksten som et fundamentalt utgangspunktet.

Dernest bør denne rapportens kritiske beskrivelser og konklusjoner settes i relieff: Programmene har som helhet hatt en stor og positiv betydning for utvikling og bevaring av et norsk utviklingsforskningsmiljø. 23 forskerrekrutter og mellom 20 og 30 forskere har fått anledning til å arbeide med utviklingsspørsmål på heltid i flere år, en del nye disipliner er trukket med, nettverk er etablert og utviklingsforskning har blitt gjort mer attraktivt.

Disse programmene har uten tvil spilt en viktig rolle i oppbyggingen av et norsk forskermiljø om den ikke-europeiske verden i en periode da internasjonaliseringen har skutt fart. Det har bidratt til å skape et større og mer vitalt forskningsmiljø som er opptatt av globale utviklingsproblem og utviklingshjelp, og det er følgelig etablert større og mer kompetente miljø som utenriksdepartementet og NORAD kan trekke på i årene som kommer.

Programmene har imidlertid på samme tid forsterket og sementert uheldige skjevheter mellom grunnforskning og programstyrt, brukerorientert forskning innen dette feltet. For norsk forskningsutvikling har denne "bistandsopptattheten" vært et problem, og den er et problem. Men DUH kan ikke lastes for denne profilen på norsk utviklingsforskning. Situasjonen er vel snarere den at uten disse DUH-programmene hadde det riktignok vært en bedre balanse mellom grunnforskning og anvendt forskning, men da fordi det nesten ikke hadde pågått noe forskning i det hele tatt.

2.2. FORSKNINGSSTØTTENS HISTORIE

Den profil og administrative modell som ble valgt for disse programmene kan tydeliggjøres ved å gå gjennom de forberedende diskusjonene i 1984/85/86, og å sammenlikne dem med NORADs foregående former for forskningsstøtte.

2.2.1. Faser i DUHs forskningsstøtte

* NORADs forskningstøtte startet i siste halvdel av 1960-årene i et svært beskjedent omfang. Den hadde da som erklært mål å bidra til å skape en norsk kompetanse og ekspertise som bistandsforvaltningen kunne benytte. I den første fasen ble støtten kanalisert til institusjoner.

* Fra midten på 1970-tallet endret forskningsstøtten radikalt profil; NORAD etablerte en ordning med støtte til forskerinitierte prosjekter etter individuelle søknader og reduserte institusjonsstøtten. Målet var å oppmuntre til forskning om utviklingsproblemer på mange fagområder og å "øke spennvidden i den norske fagkompetansen med erfaring fra utviklingsforskning" (St.meld. nr. 36 (1984-85):121). Fra 1977 til og med 1983 ble det bevilget 25 millioner kroner under denne ordningen. DUH oppsummerte at det viste seg at bredden i forskningsmiljø og problemstillinger var ganske snever; mesteparten gikk til sosialantropologi og landbruksforskning. DUH hadde gjennom denne ordningen i realiteten påtatt seg den arbeidskrevende og kompetansekrevende oppgaven som et slags "mini-forskningsråd", og hadde ansvar for å vurdere søknadenes vitenskapelige kvalitet, relevans for bistanden, hadde arbeidsgiveransvar for de enkelte forskerne etc.

I St.meld. nr. 36 (1984-85): **Om enkelte hovedspørsmål i norsk utviklingshjelp**, gis det en svært kritisk oppsummering av denne formen for forskningsstøtte. Der heter det at den fikk "begrenset nytte for bistandsforvaltningen og uklar betydning for sentrale utviklingsproblemer i de utviklingsland den angikk" (S.st.:122).

Ordningen ga en "lite planmessig utnyttelse av forskningsstøtten, som fordelte seg

på prosjekter av varierende vitenskapelig kvalitet og med en stor faglig og tematisk spredning" (s.st.). Meldingen framhevet enn videre at innenfor "ordningen med forskerinitierte prosjekter viste det seg at det bare unntaksvis var mulig samtidig å styrke norsk kompetanse og kompetanse i utviklingslandene" (s.st.) Og endelig het det at ordningen "har bidratt til å forsterke tendensen til manglende kontinuitet i utviklingsforskningen" (s.st.) Kritikken av denne ordningen var altså konsentrert om forskningens relevans for DUH, forskningsmiljøets karakter ("preget av en-personprosjekter og mangel på stabile institusjoner" (s.st.) og problemet med forskningssamarbeid.

(Vi er ikke overbevist om at denne kritikken yter den forutgående forskningsstøtten "rettferdighet". Den tar f.eks. neppe tilstrekkelig hensyn til at det norske utviklingsforskningsmiljøet på den tida da denne ordningen ble etablert, nettopp besto av enkelte ildsjeler, uten muligheter for vesentlig støtte fra forskningsrådene (som ikke prioriterte denne type forskning) og uten særlig institusjonell støtte fra universitetsmiljøene. Med utgangspunkt i datidas situasjon er det mulig at den formen for forskningsstøtte som ble valgt, var et ganske adekvat svar på forskningsmiljøets situasjon og departementets/forskningsrådenes/miljøenes evne til å administrere og backe opp slik forskning. Å gå nærmere inn på dette ligger utenfor rammen av denne evalueringen. Poenget med å understreke St.meld. nr. 36 sin ganske bastante avvisning av tidligere praksis i sammenheng med den foreliggende evaluering, er at den kan understreke hvor hardt regjering og DUH i meldingen gikk inn for en helt ny modell. Dens legitimering og mål var bla. å bøte på de svakhetene den tidligere modellen etter sigende hadde.)

DUH satset på programforskning og utviklingen av støtte til enkeltforskere for å oppnå en kvalitativ forbedring i forskningsstøtten og i styringen av forskningen. Den nye profilen ble altså til dels legitimert med basis i egne erfaringer. Samtidig var den åpenbart påvirket av generelle forskningspolitiske tendenser innenfor norsk forskning: Med St.meld. nr. 35 (1975-76) **Om forskningens organisering og finansiering** ble fagdepartementene gitt et ansvar for forskning og utvikling (FoU) innenfor egen forvaltningssektor. I St.meld. nr. 119 (1980-81): **Om utviklingen av forskningens organisering og finansiering** og i enda større grad i St.meld. nr. 69

(1981-82): Tillegg til St.meld. nr. 119 (1980-81) påpekes det at dette sektoransvaret i betydelig grad må suppleres med en samlet nasjonal koordinering av forskningsinnsatsen. I St. meld. nr. 60 (1984-85): **Om forskningen i Norge** introduserte regjeringen prinsippet med langsiktige nasjonale forskningsprioriteringer, dvs. en sterkere styring av forskningen gjennom innholdsmessige prioriteringer. Videre ble det foreslått å opprette et selvstendig råd for anvendt samfunnsforskning, som ble hetende NORAS i 1987.

2.2.2. St.meld. nr. 36 (1984-85)

Mot denne bakgrunn kan den forskningspolitiske linjen som regjeringen og DUH gikk inn for i St.meld. nr. 36 (1984-85) tydeliggjøres. Der heter det at det generelle ansvar for utviklingsforskningen hører "naturlig hjemme under de myndigheter som har det nasjonale ansvar for forskning og høyere utdanning" (S.st.:124). DUHs ansvar presiseres som i "utgangspunktet" et "brukeransvar" og "bør i hovedsak underlegges bistandspolitiske prioriteringer og Departementets forskningsbehov" (S.st.). For å redusere de administrative byrdene og unngå en utvikling henimot et "mini-forskningsråd", gikk meldingen inn for at "støtte til mer langsiktige forskningsprogram søkes samordnet mest mulig med forskningsrådene" (s.st.). Denne kanalisering av DUHs sektorforskningsmiddel inn i forskningsrådsstrukturen var således i tråd med en generell norsk forskningspolitikk.

Drøftelsene i DUH og senere mellom NAVF og DUH i 1984/85 ble ført med direkte referanse til St.meld. nr. 36 (1984-85). Dens formuleringer blir derfor viktige for å forstå programmenes bakgrunn, og ikke minst; programmenes uklarheter. St.meld. nr. 36 setter opp følgende målsetting for programforskningen (s.125):

- styrke enkelte forskningsmiljøer
- fremme institusjonelt engasjement og samarbeid
- stimulere tverrfaglighet
- bidra til økt kontinuitet i forskningen og gi et tilskudd til å holde ved like

en stabil forskningskompetanse.

Og videre:

"Innenfor sitt generelle ansvarsområde vil Departementet for utviklingshjelp identifisere temaer og emneområder for prioriterte forskningsprogrammer. Departementet vil i hvert enkelt tilfelle definere programmenes omfang og karakter, bl.a. ut fra behov som reiser seg i det praktiske bistandsarbeidet, og i et samarbeid med aktuelle norske forskningsmiljøer. Det forventes at ordningen vil gi forskerne et betydelig ansvar for utformingen av forskningsspørsmål og programmenes konkrete innhold. Departementet vil delta i styringsgruppene som måtte bli opprettet" (S.st. 124).

2.3. PROGRAMMENE BAKGRUNN

2.3.1. Valg av program

Jeg vil ikke gå inn på hvorfor DUH valgte å satse på de programmene de gjorde. Det ville føre for langt i forhold til mandatet. (Det ville imidlertid vært interessant. En slik studie ville kunnet avdekke i hvilken grad programmene virkelig var så brukergenererte som de ble omtalt som (i den forstand at de var resultat av diskusjon og identifisering av problemstillinger innad i departementet), eller i hvilken grad de var svar på press fra bistandseksterne aktører og strømninger. Som jeg vil vise nedenfor: Nettopp spenningen mellom produksjon av nyttig kunnskap for DUH og mer generell oppbygging av forskningsmiljø/kompetanse var et uløst dilemma ihvertfall i to av programmene. Ligger hunden, eller dilemmaets årsak, delvis begravet her - i programideenes oppkomst?). I denne sammenheng kan vi bare konstatere: I tillegg til "kvinner og utvikling" og forskerrekrutteringsprogrammet som allerede ble signalisert i St.meld. nr. 36 (1984-85) gikk man inn for to program "Helse og befolkningspolitikk" og "Overføring og absorbering av teknologisk kunnskap fra i-land til u-land". som det het i de første idéutkastene (se f.eks. internt arbeidsnotat den 20.09.84 i DUH fra to av entreprenørene bak forskningsprogrammene, Mette Masst og Kjell Halvorsen).

2.3.2. Diskusjon om programmenes målsetting

Jeg mener at hovedproblemet ved DUHs forskningsprogrammer verken var knyttet til programstyrenes mandat, programnotatets profil eller programmenes implementering isolert sett, men til uklarheter omkring programmenes målsetting. Min påstand er at den var uklar, om enn i varierende grad, og at denne uklarheten kom til å skape inkonsistenser og dilemmaer mellom ulike målformuleringer, mellom mål og programstyrenes mandat, mellom mål og budsjett osv. Denne uklarheten kom praktisk til uttrykk på særlig to måter: i DUHs argumentasjon i forberedelsesprosessen og i NAVFs reaksjon på DUHs utspill. Kjernespørsmålet dreide seg om oppfatningen av hva DUH la i "brukerrelevans". I hvilken grad skulle programmene produsere forskere med kompetanse innen et kunnskapsområde/bygge opp og institusjonelt forankre levedyktige forskningsmiljøer og i hvilken grad skulle det produsere forskningsresultater som kunne tilbakeføres og nyttiggjøres av brukerne? Ulik vektlegging her krever selvsagt ulike midler/instrumenter. Midlene (i form av Programstyrers sammensetning og mandat, budsjettens utforming, formidlingens betydning og målgrupper, brukerrollens utforming etc.) sprikte slik målsettingene gjorde det. Jeg mener at målsettingene for hvert program ikke var tilstrekkelig tilpasset kunnskapssituasjonen/miljøsituasjonen og brukerbehovene på hvert enkelt felt, og at de heller ikke i tilstrekkelig grad erkjente den fundamentale forskjellene mellom å bygge opp forskningskompetanse/levedyktig miljø og å produsere relevant kunnskap for bistandsorganisasjonen.

I DUH kan en grovt identifisere tre posisjoner som innbyrdes var svært ulike i vektlegging, men hvis forskjeller ikke ble tilstrekkelig artikulert. Kontraktene ble inngått og programprofil vedtatt mens disse motsetningene ble skjøvet under teppet.

a) - Fra 2.PLAN ble det sendt et Notat til Alle involverte fagkontor 27.08.85. Her ble det understreket at hensikten "er primært å framdyrke flere norske fagfolk med kompetanse som er relevant for de ulike problemene vi møter i bistandsarbeidet (...) Dersom det er forenlig, er det et underordnet mål å få gjort studier som

forsøker å besvare konkrete problemer vi i dag opplever under gjennomføringen av eksisterende bistandsprosjekter. Slike studier søker vi heller å finansiere gjennom mer kortvarige prosjekter over oppdragsforsknings- eller konsulentbudsjett". Generell kompetanseoppbygging innen et tema var det primære.

b) - DUHs departementsråd Lund og ekspedisjonssjef Skjeveland presiserte i møte med RFSPs direktør den 15.4.85 at "DUH legger hovedvekt på det anvendte aspekt, men forutsetter at det implisitt også skjer en kompetanseoppbygging som ledd i prosjektarbeidet". Dvs. det anvendte aspekt ble kjørt fram i forgrunnen.

c) - I et brev fra DUH til NAVF den 5.2.85 het det: "På grunn av den store spredningen har en bare i begrenset grad maktet å bidra til at det dannes stabile forskningsmiljøer på de enkelte forskningsinstitusjoner. Derfor (min uth.) gikk DUH over til programforskning." Dvs. stabile forskningsmiljøer var den viktigste målsettingen.

- Altså: tre svært ulike hovedmålsettinger ble presentert. Som vist ovenfor fremmet St.meld. nr. 36 (1984-85) på sin side et standpunkt som lå nærmest a og c, men som heller ikke avgrenset seg mot b.

I en situasjon hvor det synes som om DUH ikke ble helt enig med seg selv fikk profilen til de samarbeidende forskningsrådende også betydning. RSF tolket forskerrekrutteringsprogrammet slik at det ble oppfattet som mer kompetansebyggende enn DUH opprinnelig hadde tenkt seg, mens RFSPs anvendte, brukerorienterte profil påvirket de to andre programmene i motsatt retning. RFSP's modeller for samarbeid med departementene om bruken av prosjektmidler til forskning la stor vekt på aktiv oppfølging av prosjektene som ble satt i gang; at det burde utvikles kontaktformer som er målrettet mot formidling og diskusjon av prosjektenes problemstillinger og (foreløpige) resultater; at det burde sikres ordninger som sikrer departementets kontakt med arbeidet i prosjektene osv.

Mitt poeng er at programmene ble sjøst ut uten at det ble tilstrekkelig klarlagt hva som lå i generelle formuleringer som at forskningen "i hovedsak (bør) underlegges bistandspolitiske prioriteringer og Departementets forskningsbehov" for de enkelte programmene. Dette skapte uklare forventninger og behov for legitimeringer hos de ulike involverte aktørene, og uklarhet når det gjaldt kriterier for gode prosjekter, forskningsformidlingens målgrupper, utformingen av programmenes profil osv. Dette vil bli behandlet nedenfor under de ulike program-kapitlene.

2.3.3. Valg av programorganisering - forskningsråd

Programmodellen ble valgt på bakgrunn av generelle forskningspolitiske signal, erfaringer med forskningsprogrammer i andre departement etc. Det er imidlertid godt gjort at departementene håndterer FoU på ganske forskjellige måter. Mens f.eks. Kommunal- og Arbeidsdepartementet er svært aktivt med i planlegging og drift av sine FoU-innsatser, gir Industridepartementet NTNf stor frihet i forvaltningen av departementets forskningsmidler. Andre departement gir i første rekke støtte til ett institutt eller arbeider svært nært med ett eller flere forskningsråd. Litt grovt kan en si at DUH valgte en kombinasjon av de to siste modellene i sin FoU-politikk.

Det var imidlertid lenge uklart hvordan programmene skulle organiseres og hvor det administrative ansvaret skulle plasseres. Så sent som høsten 1984 foregikk det en ganske åpen diskusjon i DUH om organisatoriske løsninger. På det tidspunktet var f.eks. ikke forskningsrådsmodellen en innlysende løsning, selv om DUH hadde hatt kontakt og diskusjoner med NAVF. Ideen om å knytte administreringen av programmene til en enkeltinstitusjon i Norge ble avvist, ikke av prinsipielle grunner, men fordi det ikke fantes noen institusjon med så "stor faglig bredde og så høyt kvalitetsnivå innen utviklingsforskning, at de kan dekke hele vårt behov for forskning innen noen av programmene" (Internt arbeidsnotat, Kjell Halvorsen/Mette Masst 20.09.84)). Men fortsatt på dette tidspunktet vurderte man om det for visse forskningsprogram ville "være gunstig å gjøre en forskningsinstitusjon til koordinerende kjerne". For andre vil det være "mer tjenlig

å bruke ett av de eksisterende forskningsrådene" (s.st.).

Løsningen måtte imidlertid:

- lette DUH for arbeidsbyrder de verken hadde kompetanse eller kapasitet til å løse
- en videre utvikling av et brukerrettet forskning, dvs. styrke forskningens verdi for DUH.
- sikre en fortsatt direkte kontakt med forskningsmiljøer og forskere.

Man valgte altså å legge programmene til NAVF. Men hvor skulle de plasseres i NAVF-strukturen? Skulle de plasseres i grunnforskningsrådet RSF eller i det anvendte forskningsrådet RFSP (fra 1.januar 1987 ble RFSP et selvstendig forskningsråd, kalt NORAS)? Det er klart at hva man valgte ville få store konsekvenser for programmets forskningsprofil, for administrasjonsformen og fordelingskriteriene, på graden av brukerinnflytelse etc. At DUH så sent som våren 1985 ikke var sikker på hvilket råd de skulle velge, kan indikere usikkerheten omkring programmene hovedmålsettinger.

Nettopp uklarheter i DUHs erklærte intensjoner skapte innad i NAVF grunnlag for tilløp til kamp om hvilket råd som skulle få de forskjellige programmene. At rekrutteringsprogrammet skulle legges til RSF var det stor enighet om. Våren 1985 uttalte NAVFs organer seg om "Kvinner og utvikling", og når det gjaldt organiseringen av det, mente RHF at det burde legges direkte under NAVFs styre. RSF og Sekretariatet for kvinneforskning mente at det burde legges til RSF, mens RFSP mente det lå an til samarbeid mellom RFSP og RSF. Disse sprikende forslagene i NAVF bør først og fremst tolkes som svar på uklare signaler fra DUH når det gjaldt programmets vektlegging på generell og grunnleggende vs. konkret og direkte anvendbar forskning. Først etter at RFSP-ledelsen hadde tatt initiativ til et møte med Bernt H. Lund og Steinar Skjeveland for å klargjøre DUHs intensjoner, gikk NAVF inn for at "Kvinner og utvikling" burde legges til RFSP. I løpet av juni 1985 ble man også i DUH enige om å legge det til RFSP.

2.3.4. Programstyremodellen

Forskningsrådenes allerede etablerte praksis for slike forskningsprogram ble stort sett fulgt. Den direkte forvaltning av midlene skulle foretas av en styringsgruppe/programstyre for programmet. Den endelige prioritering mellom prosjektene skulle skjer her, og programstyret var ansvarlig for oppfølging av det enkelte prosjekt faglig og administrativt. Innenfor NAVF/RSF systemet er programstyrene forskerstyrt og forskerne har alltid flertall. Den løsning man valgte for rekrutteringsprogrammet i RSF, med en stipendkomite hvor nesten halvparten var brukerrepresentanter, er ikke vanlig. I RFSP/NORAS-systemet har programstyret generelt et flertall av representanter fra aktuelle brukere og departement. Brukerrepresentantenes relativt beskjedne rolle i disse programstyrene er, i motsatt lei, uvanlig i NORAS.

De to NORAS-programmene skilte seg ut på særlig tre områder i forhold til andre NORAS-program: a) Det var ingen samfinansiering mellom departement/NORAS, noe som var vanlig på den tiden da disse programmene startet. Det fantes imidlertid andre program med bare ekstern finansiering (Trygdeforskning, Narkotikaforskning), men her gikk RFSP senere inn med noe samfinansiering etter krav fra Sosialdepartementet. DUH reiste aldri dette som noe krav, tvert i mot, kildene kan tyde på at DUH ønsket å være alene-finansierende, for å sikre seg den kontrollen som det ble lagt opp til i utgangspunktet. b) DUHs barbering av mandatforslagene fra forskningsrådene, skapte programstyrer med et relativt snevert mandat. c) Brukernes rolle var redusert i programstyret, ved at de ikke hadde flertall i noen av programstyrene og leder bare i ett av dem. På den tiden da de to programstyrene ble opprettet var hovedregelen at brukerne skulle være i flertall blant medlemmene, og at lederen skulle komme fra brukersiden. Styrene fikk, i tråd med brukerens, DUHs, linje, en sterkere forskerrepresentasjon enn hva forskningsrådet foreslo.

Den korte dragkampen om programstyrenes mandat (hvor mandatene ble atskillig snevrere med hensyn til kompetanse/ miljøbyggingsfunksjonen enn NAVFs

opprinnelige forslag) og den atskillig lengre dragkampen om programstyrenes sammensetning, var en kamp hvor DUH åpenbart kjempet for at programstyrene skulle bli slik sammensatt at DUH både kunne influere på programmenes pengebruk og forskningsprioriteringer.

3. FORSKERREKRUTTERINGSPROGRAMMET

3.1. HVA BLE OPPNÅDD

Innenfor dette programmet er det blitt tildelt 23 rekrutteringsstipend:

- 9 i samfunnsvitenskap
- 2 i humanistiske fag
- 3 innen helse- og ernæring
- 5 innen fiskeri- og landbruk
- 4 innen teknikk og naturvitenskap.

Antall søknader kan indikere at iverksettelsen av programmet reflekterte behov og interesser i forskningsmiljøet. 72 personer søkte rekrutteringsstipend mens 110 søkte studentstipend. Avslagsprosenten for programmet som helhet lå omtrent på det som er vanlig innenfor RSF (Se RSFs Langtidsplan 1990-94, s. 15), ved at ca. 1/3 del av søknadene ble innvilget. Innen samfunns/kulturvitenskap var avslagsprosenten høyere; 1/4 del av søkerne fikk stipend. Innenfor de andre disiplinene fikk halvparten eller mer. Innvilgelsesprosenten var høyere for kvinnelige søkere enn for mannlige i tråd med målsettingen om å styrke rekrutteringen av kvinner: nesten halvparten av kvinnene fikk sammenliknet med 1/4 del av mennene.

Nesten halvparten av hovedfagsstudentene, dvs. 45 stykker, fikk studentstipend. Tildelingsprosenten er også her klart lavest i samfunns/kulturvitenskap. Blant dem var det 29 av 85 som fikk, mens 16 av 25 søkere fikk innen helse-ernæring, fiske og landbruk og teknikk og naturvitenskap. Noe over halvparten var kvinnelige søkere (57), mens noe under halvparten av de som fikk, var kvinner (21).

Det er vanskelig å bestemme klare kriterier for vurdering av programmets effekt på det norske utviklingsforskningsmiljøet på lengre sikt. Det er også for tidlig å vurdere om programmet har frambragt forskere med kompetanse DUH kan

benytte i sitt planleggings- og bistandsarbeid, ikke minst fordi det foreløpig er svært få av stipendiatene som har avsluttet stipend-perioden. Sammenliknet med årene før 1986 kan det likevel neppe være tvil om at programmet har gitt en viktig stimulans i et bredt spektrum av fagmiljøer. Rekrutteringsprogrammet har i hovedsak realisert de konkrete retningslinjene og målene som ble gitt i kontrakten mellom DUH og NAVF og i mandatet for stipendkomiteen.

- 4 innen teknikk og naturvitenskap
- 5 innen fysikk og ingeniørfag
- 3 innen helse- og ernæring
- 2 i humanvitenskap
- 9 i samfunnsvitenskap

Antall søknader kan indikere at iverksettelsen av programmet reflekterer behov og interesse i forskningsmiljøer. 75 personer søkte teknisk stipend mens 110 søkte stipend innen humanvitenskap. Avslapsprosenten for programmet som helhet er 20,5 prosent. Det som er vanlig innenfor NSF (25 NSF's Landsplan 1990-94, s. 127) ved at 1/3 del av søkerne ble innvilget. Innen samfunnsvitenskap var avslapsprosenten høyere, 1/4 del av søkerne fikk stipend. Innen de andre disiplinene fikk søkerne eller mer, innvilgsprosenten var høyere for kvinnelige søkere enn for mannlige i tilfelle med utvalgte områder. Rekrutteringen av kvinner i neste halvparten av kvinnene fikk sammenlignet med 1/4 del av mennene.

Næsten halvparten av hovedstipendientene (25) søkte stipend innen humanvitenskap. Tilslagsprosenten er også høy innen humanvitenskap. Blant dem var 29 av 88 som fikk mens 10 av 25 søkte stipend innen helse- ernæring fiske og landbruk og teknikk og naturvitenskap. Noe over halvparten var kvinnelige søkere (57) men noe under halvparten av de som fikk stipend (27).

Det er vanskelig å bestemme klare kriterier for vurdering av programets effekt på det norske utvalgsmiljøet på lengre sikt. Det er også for tidlig å vurdere om programmet har fått innflytelse på forskere med kompetanse. Det kan

3.2. PROGRAMMETS MÅLSETTINGER OG MÅLGRUPPER

Innledende diskusjoner om rekrutteringsprogrammet mellom NAVF og DUH startet allerede i 1984. En rekapitulering av den prosessen som ledet fram til at rekrutteringsprogrammet fikk den form det gjorde, kan være nyttig for å presisere aktørens intensjoner og for å få fram dilemmaene i programmet. Fra begynnelsen av var det enighet om hovedlinjene for hvordan det skulle organiseres:

- det skulle etableres en stipendkomité sammensatt av relevante fagråd innen NAVF og representanter fra brukere
- 3-årige rekrutteringsstipend skulle tildeles norske forskere
- programmet skulle inkludere stipend til viderekommende studenter som skrev hovedfags- og magistergradsoppgaver o.l. som forutsatte feltarbeid i u-land
- programmet skulle i første omgang gå over en fem-årsperiode.

3.2.1. Forskerrekrutteringsprogrammets målgruppe

Diskusjonen om hvem som kunne tildeles stipendier sier en god del om NAVFs og DUHs ulike utgangspunkt. I NAVF ønsket man seg opprinnelig et program rettet mot samfunnsvitenskap og humanistiske fag alene. I tråd med dette refererte NAVF direkte til ulike universitetsinnstillinger om ikke-europeiske studier, og så et slikt program som et tiltak som kunne skape "en bedre balanse mellom langsiktig kompetanseoppbygging og midler til kortsiktige og spesialiserte forskningsoppdrag" (Utkast til forskningsprogram fra NAVF til DUH 11.12.84). I samme åndedrag foreslo NAVF at stipendene også burde gis til u-landsstudenter som studerer i Norge, for å bidra til disse landenes kunnskapsoppbygging. I begynnelsen av 1985 bestemte DUH det som skulle bli nedslagsfelt; programmet skulle "omfatte alle fagområder som anses som relevante for utviklings- og u-landsforskning" (Brev fra 2.plankontor til NAVF, 12.3.1985). Forskerrekrutteringsprogrammet skulle altså være et **flerfaglig** program. DUH avviste NAVFs distinksjon og likestilling mellom samfunnsvitere og humanister. De foretrakk snarere fellesbetegnelsen

utviklingsforskere, og insisterte på at de fire stipendene til samfunns/kulturvitenskapelig forskning "fortrinnsvis" skulle gå til samfunnsforskning (s.st.). DUH foreslo så i store trekk den detaljerte fordelingsnøkkelen mellom de ulike disiplinene som senere ble nedfelt i kontrakt og mandat. Enn videre sa de at u-landsstudenter kunne søke, men, presiserte de; de måtte konkurrere i kvalitet. Dette ga klare føringer for organisering og administrasjon av programmet innen forskningsrådssystemet. DUHs definisjon av brukerbehov satte klare rammer for rekrutteringsprogrammets faglige nedslagsfelt, og kom slik sannsynligvis til å få grunnleggende innvirkning på norsk utviklingsforsknings framtidige profil, via et grunnforskningsråd.

3.2.2. Målsetting og relevans

De endelige formuleringene i kontrakt og mandat var et resultat av tautrekking mellom NAVF og DUH og av en lengre diskusjon innad i departementet.

NAVF understreket: En behandlingsform for tildeling av rekrutteringsstipend som prioriterte forskningsprosjekt med nytteverdi for DUHs bistandsarbeid, var NAVF "ikke enig i" (Brev fra NAVF til 2.Plan 16.4.85) NAVF poengterte at siden det, etter deres mening, var snakk om et rekrutterings/kompetanseoppbyggingsprogram, måtte tildelingen skje på rent faglig grunnlag uten klar binding til nyttekriteriet.

DUH på sin side sa imidlertid at en nytteprofil var "en forutsetning for å sette i gang programmet". Departementet insisterte på at DUH ikke kunne legitimere en bevilgning på vel 17 millioner kroner av bistandsmidlene til forskningsstipendiater i Norge "uten å sikre at midlene går til forskning som er relevant for bistandsvirksomheten" "Nytteverdien" ble presisert til å bety "ikke kortsiktige, snevre nyttehensyn, men at sentrale problemstillinger og evt. geografisk område har relevans for DUHs virksomhet" (Brev fra 2.Plan til NAVF 9.8.85) På et møte i DUH den 4.10.85 ble imidlertid nytteverdien definert snevrere; det ble framhevet at et kriterium for programmets vellykkethet var at det "må stilles krav om et avsluttende forskningsarbeid som kan evalueres/vurderes etter avsluttet

stipendperiode. I dette ligger rapporteringsplikt i form av en eller annen publikasjon som departementet kan ha nytte av i sitt arbeid". Og-programmet skal "ha brakt fram en bredeere kompetanse i miljøet som departementet kan dra nytte av/ha klar relevans for departementets arbeid".

Den endelige programprofilen kan sees som et kompromiss mellom disse ytterstandpunktene, samtidig som det er klart at den kom til å ligge nærmest DUHs krav om brukerrelevans. Dette kom også klart til uttrykk i utlysningsteksten. I et forslag fra DUH, skrevet 8.2.85, står det at "forskningsprosjekter med nytteverdi for DUH/NORADs bistandsarbeid vil bli prioritert". I den utlysningsteksten NAVF og DUH ble enige om (jfr. brev fra NAVF til DUH 12.12.85) var dette skjerpet ytterligere. Nå het det at forskningsprosjekter med klar relevans (min uth.) for DUHs bistandsarbeid vil bli prioritert". Dette påvirket dermed problemformuleringen i søknadene og fungerte som en første utsilingsmekanisme (på et ikke-faglig og vitenskapseksternt grunnlag) mellom folk som var opptatt av å forske på forhold i Afrika, Asia eller Latin-Amerika. Men akkurat hva DUH la i brukerrelevans ble aldri skikkelig presisert. I et internt notat i departementet ble det understreket at forskerrekrutteringsprogrammet skulle sikre at det ble bygget opp "en viss norsk kompetanse også på felter som faller utenfor de prioriterte temaområdene. Det har vært lite midler tilgjengelig for dette etter at NORADs gamle ordning med støtte til individuelle, forskerinitierte prosjekter ble avviklet i 1983".(Notat fra 2. Plan til Stabsmøtets medlemmer, 30.1.86). Det het enn videre at "Målsettingen er styrking av norsk u-landskompetanse" (s.st.). Det samme notatet sa imidlertid på samme tid at "programmet skal bidra til å bygge opp bistandsrelevant forskningskompetanse med nytteverdi for DUH og andre bistandsorganer. Prosjekter med klar relevans for dette skal prioriteres"(s.st.). Som det tydelig går fram av sitatene: DUHs argumentasjonen og presisering av programmets målsettinger var uklar og til dels selvmotsigende, dvs. det skulle på en og samme tid både bygge opp en kompetanse og et forskningsmiljø uavhengig av den direkte og kortsiktige relevansen for DUH, og først og fremst støtte prosjekter med relevans, ja sågar umiddelbar relevans, for DUH.

På sin side aksepterte NAVF profilen i den endelige kontrakten, hvor det het: "Programmet skal bidra til å bygge opp bistandsrelevant forskerkompetanse med nytteverdi for DUH og andre bistandsorganer", og at "forskningsprosjekter med klar relevans for DUHs bistandsarbeid vil bli prioritert". Begrunnelsen for at et grunnforskningsråd kunne akseptere slike formuleringer var pragmatisk: "I dette spørsmålet vil (en) oppleve en stor grad av enighet i stipendkomiteen når denne kommer i gang med det konkrete vurderingsarbeidet. Dersom det skulle vise seg å oppstå problemer omkring dette, vil det være naturlig å ta spørsmålet opp til drøfting etter en avtalt prøveperiode" (svarbrev fra NAVF til DUH, 18.9.85).

3.2.3. Stipendkomiteens sammensetning og mandat

a) Mandat

NAVF tenkte seg i utgangspunktet et breiere mandat for styringsgruppens arbeid og foreslo i brev til DUH 20.11 og 11.12.84 og 16.4.85 at den skulle :

- arrangere faglige seminarer for stipendiatene
- langtidsplanlegge/vurdere rekrutteringsbehovene
- planlegge og iverksette spesielle tiltak for å styrke forskerutdanningen (metode-teorikurs)
- koordinere større survey-undersøkelser
- etablere utvekslingsprogram med sentrale forskningsmiljø utenlands

DUH svarte til dette 9.8.85 at komiteens mandat burde begrenses slik at de dekket de tre første punktene i listen ovenfor. Og slik ble det. Målsettingen for stipendkomiteens arbeid var altså relativt beskjeden. Programmatisk skulle det i hovedsak være en stipendfordelingskomité. Igjen lå det nok en viss følelse av usikkerhet/mistro i DUH overfor NAVF, eller sagt på en annen måte: dersom DUH ga NAVF for frie tøyler, mandatmessig og økonomisk, ville programmet løpe løpsk.

b) Sammensetning

Stipendkomiteens sammensetning var det spørsmålet som skapte de heftigste diskusjoner. Her gikk NAVF, etter at FRs flerfaglige karakter var fastlagt, inn for en sammensetning hvor alle fagrådene i NAVF var representert, pluss en representant fra DUH, tilsammen 7 personer. DUH repliserte at de også ønsket en komité på 7 medlemmer, men tre av disse skulle komme fra DUH og 1 fra respektive NFFR/NLVF, NTNf, RMF og RSF/RHF. Mens NAVF gikk inn for at forskningsrådet skulle oppnevne komiteen og utpeke leder, hevdet DUH at departementet skulle godkjenne komiteen som helhet. NAVF insisterte ganske

kraftig på at komiteen burde ha en representant fra RHF og en fra RSF, fordi disse fagområdene hadde en så sentral plass i utviklingsforskningen. Det ble også strid om hvilke forskerrepresentanter som skulle sitte i komiteen. DUH mente at det var uheldig om de samme personene gikk igjen i flere råd, mens NAVF mente det var en fordel med erfarne forskere som kjente forskningsrådsstrukturen på grunn av muligheten for koblinger mellom andre rekrutteringsprogram. NAVF godtok at DUH fritt kunne oppnevne sine representanter, men foreslo at forskningsrådene burde ha anledning til å gjøre det samme. Dette godtok ikke DUH og ut ifra en begrunnelse om at DUH finansierte programmene i sin helhet så kunne de stille krav om at komiteens sammensetning reflekterte deres ønsker og behov.

Enden på visa ble at en usedvanlig stor stipendkomité; den ble utvidet til 9 medlemmer, hvorav 4 fra DUH og fem fra forskersiden. Jeg tolker DUHs sterke insistering på å ha med så mange fra departementet, som uttrykk for en uro over at programmet ellers ikke ville bli brukerrelevant nok. Dvs. som et forsøk fra DUH på å styrke programmets kortsiktige nytteverdi for DUH. Faktum er jo at DUH paradoksalt nok hadde tyngst tilstedeværelse innen det programmet hvor det skulle vise seg at brukerrepresentantene og forskerrepresentantene hadde mest sammenfallende oppfatninger med hensyn til komiteens arbeid og fordeling av midlene.

3.2.4. Budsjett

Kontrakten mellom NAVF og DUH inneholdt et svært detaljert budsjett-oppsett. Dette satte klare rammer for stipendkomiteens arbeidsområde.

Budsjettet dekket en budsjettperiode på fem år med start 1.januar 1986. Det dekket forutsette utgifter til 24 tre-årige stipend for yngre forskerrekruiter, hvorav 8 skulle tildeles hvert år; reisestipend for studenter og diverse fellestiltak. Dessuten tok DUH på seg ansvaret for dekning av utgifter til administrasjon og stipendkomité innenfor rammene av den totale programbevilgningen. I brev av

30.1.1986 skriver 2.Plan til Stabsmøtets medlemmer: "En egen bredt sammensatt stipendkomité skal fordele stipend, samt vurdere behov og evt. igangsette spesielle tiltak så som forskerkurs". Haken ved dette var at det stort sett bare var bevilget midler for å utføre fordelingsfunksjonen. Forskerrekrutteringsprogrammet var fullfinansiert av DUH (NAVFs opprinnelige forslag om samfinansiering av et studentstipendprogram med kr. 250 000 hver ble ikke vedtatt). Den samlede rammen i kontrakten ble satt til 17.752.000 kr., og fordelingen mellom de forskjellige årene ble også usedvanlig detaljert fastsatt til 1.980.000 kr. i 1986; 3.840.000 kr. i 1987; 5.900.000 kr. i 1988; 3.934.000 kr. i 1989 og 2.098.000 kr. i 1990.

3.3. PROGRAMMETS UTVIKLING OG KOMITEENS ARBEID

3.3.1. Strengt føringer i mandat og budsjett

Det første møtet i stipendkomiteen var 19.3.1986, omtrent to år etter at diskusjonene mellom NAVF og DUH startet, og etter at DUH og NAVF hadde undertegnet en kontrakt med et svært detaljert budsjett og forskningsprofil.

De detaljerte retningslinjer for programmet var trukket opp på forhånd, uten at komiteen selv hadde vært med på diskusjonene, retningslinjene ble "tatt til etterretning" som det het. Komiteens relativt begrensede fullmakter i forhold til de andre DUH-programmene kom også til uttrykk i navnet den fikk; stipendkomité til forskjell fra f.eks. programstyrene i KVU og TEKOF. Ett eksempel på at rammene var detaljerte og ble oppfattet som endelige, kan være spørsmålet om fordeling av stipendmidler mellom de ulike fagene: På komiteens første møte ble det reist spørsmål om den innbakte fordelingsnøkkelen mellom fagene kunne fravikes i fordelingen av stipendene, men som komiteens leder bemerket: den var fastlagt og ikke noe å gjøre med.

Det er åpenbart at både utlysningstekst, komiteens mandat og budsjettets karakter sterkt begrenset komiteens rolle som potensiell forskningspolitisk og forskningsstrategisk aktør. Komiteen fungerte stort sett som et "søknadsbehandlende" organ. Av ulike grunner tok ikke komiteen initiativ med hensyn på å gjennomføre systematisk kartlegging av rekrutteringsbehovet innenfor de ulike disipliner og forskningsmiljøet, eller ut i fra DUHs forskningspolitiske interesser. Dette var en del av komiteens begrensede mandat, men siden fordelingsnøkkelen var fastlagt en gang for alle, kunne framtidig fordeling likevel ikke reflektere endringer i disiplinenes og institusjoners behov. Komiteen arrangerte heller ikke teori- og metodekurs for stipendiatene. Selv om komiteen hadde ment at slike var faglig nødvendig (stipendkomiteen diskuterte dette, men fant slike kurs lite formålstjenlige, fordi svært mange av stipendiatene var opptatt i doktorgradsprogram), hadde det ikke betydd mye; det viste seg snart at budsjettet

ikke ga rom for slike "ekstravaganser". I 1988 tok komiteen initiativ til et vellykket seminar for alle stipendiatene knyttet til teoretiske og metodiske spørsmål av mer allmenn og flerfaglig karakter (arrangert i Bergen i februar 1989). Det var typisk for situasjonen at seminaret ble finansiert ved at en stipendiat frasa seg sitt stipend.

3.3.2. Budsjett

Under forskerrekrutteringsprogrammet behandler jeg budsjettet under en egen overskrift. Årsaken til det er den betydning det økonomiske opplegget fikk. Ved å gå igjennom dette litt mer i detalj og under en egen heading, kan problemer ved retningslinjene for den økonomiske støtten til programmene diskuteres.

a) Budsjettet var basert på tildeling av like mange stipend hvert år. Det er åpenbart at den statiske sannsynlighet for at kvaliteten på prosjektene (etter et slags 4-2-2-1/2 system) skulle være noenlunde like hvert år (og innen de ulike disiplinene), var svært liten. På grunn av sen oppstart ble omtrent 20 stipend fordelt i løpet av ett år. Innvilgelsesprosenten varierte sterkt mellom de ulike tildelingsrundene og innen de ulike fagene (det siste var i tråd med programmets målsetting, men ikke det første). I mai 1986 mottok komiteen 13 søknader om rekrutteringsstipend, i oktober 1986 38 søknader og i mai 1987 21 søknader, mens omtrent like mange fikk hver gang. Stipendkomiteen har selv antydnet at tildelingen kanskje skjedde for fort.

b) Budsjettet og kontrakten understreket at stipendene skulle vare tre år. Det viste seg snart at denne normen ble et problem. For det første har forskningsarbeidet for flere av stipendiatene blitt utsatt/avbrutt pga. problem med forskningstillatelse etc. og flere stipendiater har måttet reise hjem fra datainnsamlingsopphold pga. sikkerhetsmessige årsaker ol. I tillegg er det et vel erkjent faktum at det er generelt mer arbeidskrevende (både m.h.p. språk, kildeproblem, reising etc.) å avslutte et større forskningsarbeid innen utviklingsforskning, enn på forskningsområder der alt arbeidet kan foregå i Norge.

Ting tyder allerede på at flere av stipendiatene ikke vil klare å gjøre seg ferdige innenfor de vedtatte tidsrammene. Bla. mottok NAVF fem søknader om forlengelse av stipendperioden utover den innvilgede tidsramme.

c) Ved å sette den gjennomsinttlige sum for hver stipendiat for lav, og ved å i realiteten kontraktsfeste denne (totalt budsjett og antall stipendiater hvert år en del av kontrakten), oppstod det problemer seinere i programmet. Fra 1.januar 1987 bestemte f.eks. Stortinget at det for stipendiater som lønnes av forskningsrådene (Forskningsrrådende hadde arbeidsgiveransvar for forskerrekruttene) skulle ytes 14 prosent overhead av totale lønnsutgifter. Ordningen skulle innføres over tid, slik at det i 1987 bare var nye prosjekter som skulle belastes med dette bidraget. Andre faktorer som trakk i samme retning var lønnstrinns plassering, og det faktum at flere av stipendiatene hadde driftsutgifter som langt oversteg det forventede (dette gjaldt i særlig grad medisinene, som kunne søke om driftsutgifter på over 100.000 i året). For programmet ble denne utgiftsøkningen et vedvarende problem/irritasjonsmoment, fordi det detaljerte budsjettet ikke inneholdt noen forbehold om stigende utgifter pr. stipendiat. Skulle programmets målsettinger realiseres måtte altså det totale budsjettet økes betraktelig. Stipendkomiteen understreket allerede på møtet 5.3.87 at programmet trengte tilleggsbevilgninger, om det skulle gjennomføres etter intensjonene. Hvis så ikke skjedde, måtte ambisjonene reduseres. Det var det siste som skjedde, både mht. komiteens arbeid, men også for stipendiatenes datainnsamlingsplaner. Stipendiatene har gjennomgående vært fornøyd med forskningsrådets løpende administrasjon, men denne permanente usikkerheten om driftsmidler har for mange vært et viktig ankepunkt.

d) 345 000 kroner var avsatt til adm/stip.komite og diverse fellestiltak, i forhold til et totalt budsjett på nesten 18 millioner kroner. Som stipendkomiteen selv erklærte: "Det er avsatt lite penger til dette" (forskerkurs, seminarer og andre fellestiltak (min anm.))

e) I kontrakten var det forutsatt at programmet skulle være på sitt høyeste i 1988 (24 stipend) og at det i 1989 ville bli trappet ned til 16 og at det skulle avsluttes

med de siste 8 stipendiatene i 1990. På grunn av sen oppstart på programmet og fordi stipendiatenes arbeid ikke var så lett å programmere som budsjett-opplegget forutsatte, var det både i 1988 og 1989 rundt 20 stipendiater. Poenget er at det detaljerte budsjettet skapte problemer med overføringer fra ett år til et annet, og det skapte problemer ved at det budsjettopplegget for pengeoverføringer DUH hadde lagt opp til, ikke samsvarte med programmets faktiske utvikling.

Dette rigide budsjett-opplegget og knappheten på penger førte til at relasjonen mellom NAVFs administrasjon og DUH ble viktig for programmets framdrift. Pga. mange forhold som gjennomtrekk på DUHs forskningskontor og administrative rutiner i NAVF som ikke samsvarte med DUHs rutiner etc., var samarbeidet verken smidig eller effektivt. Problemet var imidlertid snarere mangel på relasjoner enn dårlige relasjoner.

Først i 1989 ble det skikkelig fokusert på en rekke uavklarte spørsmål i det økonomiske opplegget. Inntil da hadde Forskningskontoret i DUH tatt lett på den administrative oppfølging av programmet (til fordel for andre oppgaver som ble oppfattet som mer presserende). På den ene siden var programmet bygget opp omkring et svært detaljstyrende budsjett, på den andre siden var det mange saker budsjettet ikke fanget inn. Det var som å dra på by'n med akkurat nok penger til fire øl, men uten å tenke på prisstigningen eller penger til bussen hjem. Hvem skulle f.eks. finansiere evt. konferansedeltakelse for stipendiatene? Skulle DUH be stipendkomiteen om å henvende seg til stipendiatene for å be dem om å søke tilleggsbevilgninger andre steder fra? I DUH ble det diskutert om departementet skulle finansiere hele sekretærlønnen? Skulle DUH finansiere seminarer for forskerrekruertene, selv om det ikke opprinnelig var gitt rom for det i budsjettet, om enn nedfelt som en oppgave for komiteen? Dvs. i hvilken grad skulle DUH være en slags rik Onkel i Amerika (slik en del i DUH tenderte til å omfatte omverdenens syn på DUH) og i hvilken grad skulle prosjektet følge det NAVF oppfattet som normale ordninger for slike program; dvs. at de skulle fullfinansieres innen det respektive program.

Disse uavklarte prinsipielle problemene ble forsterket av at det ikke var samsvar mellom NAVFs ordinære regnskapsoppsett, hvor hver forskerrekrutt hadde en egen konto, og rapporteringen til DUH, som skulle skje på aggregert nivå. Det var uklarheter med hensyn til realismen i komiteens behovsrapportering, som det var sendrektighet i DUH når det gjaldt overføring av kontraktfestede midler. Dette førte til en rekke bisarre situasjoner: Stipendkomiteen kunne f.eks. i august 1988 ikke ta standpunkt til søknadene om driftsbevilgninger for 1988. På det tidspunkt forelå kun et brev fra DUH, datert 12.7.88, der det ble gjort klart at bevilgningene for 1988 var kr. 4.000.000 - altså kr. 1,9 millioner mindre enn kontraktfestet, og det ble heller ikke klarlagt om det ville bli gitt nødvendige tilleggsmidler for 1989. DUH på sin side svarte at de ikke kunne godkjenne tilleggsbevilgningene med mindre de fikk revidert regnskap for programmet 1986-88, i tråd med #4 i kontrakten mellom DUH og NAVF hvor det heter at slikt regnskap for det foregående år skal sendes DUH innen utgangen av 1.kvartal (Se brev fra DUH til NAVF 21.3.89). Mens RSF på sin side fulgte vanlig praksis i NAVF: Når begge parter (i et kontraktsforhold) er underlagt Riksrevisjonen, er det ikke nødvendig å sende revidert regnskap fordi godkjent regnskap er tilstrekkelig. Den avventende holdningen i DUH grunnet seg også i NAVFs budsjettering, hvis opprinnelig behovsanslag for 1989 var urealistisk høyt. Sett fra NAVFs side var dette budsjettet det mest realistiske de kunne stille opp, fordi budsjettet av rutinemessige årsaker måtte lages på basis av tidligere års erfaringer og før stipend-fordelingen for 1989 var klar. søknadene lages var basgjøre.

3.3.3. Søknadsbehandlingen

1) Kvalitetesvurderingen

For deltakerne var en slik tverrfaglig stipendkomite en ny erfaring. Basert både på søkeres reaksjoner og synspunkter hevdet av stipendkomiteens medlemmer, synes det som om den likevel evnet å foreta forsvarlige vurderinger som det i stor grad var enighet om. Komiteens egen oppsummering av sitt arbeid synes dekkende:

"Bredden i fag, bakgrunn og institusjonstilknytning har tjent på en nyttig

måte til å gi komiteen forutsetninger for å vurdere de ulike sider og hensyn som er nødvendig i det uklare felt som utviklingsforskningen representerer. Samtidig har ikke disse ulikhetene skapt markerte eller fastfrosne skillelinjer innenfor komiteen, men tjent til å sikre at saker er blitt belyst fra forskjellige synspunkt i diskusjoner, som stort sett har ført til enighet om de endelige beslutninger" Interimsrapport 1986-88:3).

Det bør understrekes at både forskerne og brukerrepresentantene fant samarbeidet i komiteen både fruktbart og lite problematisk. En kan altså si at når stipendkomiteen kom i gang med arbeidet forsvant gradvis det som måtte ha vært av mistro mellom disse partene.

Snarere enn at det ble noen konflikt mellom brukerne og forskerne om gradering av søkerne, ble heller problemet med kvalitetsgradering et spørsmål om ulike tradisjoner innen ulike disipliner og fagtradisjoner; en oppdaget at praksis og vurderingsmåte varierte mellom ulike disipliner og miljø.

Hver enkelt søknad ble, i overensstemmelse med mandatet, vurdert av konsulent utnevnt av det enkelte fagråd. Som komiteen selv understreker; både med hensyn til konsulentuttalelsene og i vurderingen av søknadene internt i komiteen gjorde det seg gjeldende en viss forskjell i synet på hvilke kriterier som skulle legges til grunn ved vurderinger/vektlegging innen de forskjellige fagområder.

Prosjektbeskrivelsenes viktighet ble oppfattet ulikt, sammenliknet med søkerens formelle kompetanse og veileders/referansepersons vurdering av personer. På basis av sine erfaringer foreslår komiteen at det bør utarbeides en felles mal for konsulentuttalelser for i framtida og gjøre kvalitetsgraderingen mellom disipliner enda sikrere. Et tilleggskriterium ble vedtatt som faktisk reduserte prosjektbeskrivelsens betydning. Etter initiativ fra komitemedlem Seip Fjørland, ble det vedtatt at "når komiteen skal prioritere mellom stipendsøknadene, er det rimelig også å ta hensyn til det miljø hvor forskningsarbeidet skal utføres, ikke bare til søkerens kvalifikasjoner". (Referat fra stipendkomiteens møte 25.8.86.). Komiteen prioriterte også støtte til kvinnelige forskere, i tråd med mandatets påpeking. Men disse ikke-faglige kriteriene til tross: hovedlinjen for tildeling av stipend var komiteens vurdering av prosjektsøknadens kvalitet og realisme.

2) Relevanskravet

I komiteen viste det seg at det var bred enighet om at relevanskravet for DUH måtte tolkes i vid mening. Det ble lagt vekt på at programmets målsetting var å produsere forskere med en styrket kompetanse innen dette feltet og ikke **forskningsresultater**. Som det heter i komiteens oppsummering: "Det spesifikke tema for forskningsprosjektet og dets eventuelle direkte nytteverdi av prosjektets resultater har komiteen derfor betraktet som sekundært i forhold til den utdannelsesfunksjon som arbeidet har og den forskningskompetanse som dermed utvikles" (Interimsrapport 1986-88:7). Derimot "har komiteen under ellers like forhold prioritert arbeid i Norges hovedsamarbeidsland (fordi det representerer en særlig kompetanse for DUHs bistandsarbeid), og prosjekter som utvikler en allmenn kompetanse i anvendt forskning" (S.st.). En kan her se at det har skjedd en klar vektforskyvning i forhold til det opprinnelige mandatet. Komiteens tolkning av relevanskravet ble beskrevet som å være i tråd med programmets intensjoner, ikke minst av DUHs representanter. I realiteten hadde det skjedd en forskyvning i intensjonstolkningen. Den uklare målsettingen hadde blitt justert, ganske sikkert til beste for programmets utvikling.

Denne nye vektleggingen samsvarte med hva som etterhvert viste seg å være den mest farbare veien (se. f.eks. referat fra møte 15.6.88). Det ble etter hvert klart for alle i stipendkomiteen at kravet om relevans og nytteverdi for dette programmets vedkommende måtte være underordnet som avgjørelseskriterium. Spørsmålet i mandatet for denne evalueringen - om programmene fremskaffet kunnskap som var relevant og tilgjengelig for brukerne - er derfor ganske irrelevant som gradmåler på programmets suksess, også ut i fra departementets interesser.

3.3.4. Stipendkomiteen/DUH

Som nevnt ovenfor: samarbeidet i komiteen var positivt, noe også medlemmene i komiteen selv har gitt uttrykk for. Det var heller ikke noe problem at komiteen gjorde ting DUH ikke likte/forsøkte å stoppe. DUH blandet seg heller ikke nevneverdig inn i komiteens avgjørelser eller NAVFs administrasjon. Samarbeidet mellom "de to kulturer", mellom DUH og RSF, var altså ganske knirkefritt.

Problemene som oppstod ligger på et annet plan. Som det har framgått ovenfor: det var uklare signaler fra DUH om programmets målsetting, og verken NAVF eller DUH var forutseende nok når det gjaldt budsjettframlegget. Her vil jeg imidlertid sette søkelys på to andre forhold.

a) DUHs hjelp til stipendiatene i feltarbeidersituasjon var et tilbakevendende problem. Hva var utestasjonenes rolle? I hvilken grad skulle og kunne de være service-apparat for stipendiatene på programmet (dette var kanskje i enda større grad et aktuelt problem innen de andre programmene) osv? Overdrevne forventninger blant stipendiatene og mangel på avklaring i utgangspunktet bidrog til at en del prosjekt ble planlagt på et urealistisk grunnlag, og at stipend følgelig ble gitt på et usikkert grunnlag.

b) Etter at komiteen kom i arbeid spilte DUH en ganske passiv rolle og i visse tilfeller en direkte sendrektig rolle. I komiteen gjorde DUH-representantene en aktiv og god innsats, men mer som fagpersoner enn som representanter for et departement. De som satt der hadde ikke som en del av sitt mandat å bringe med seg problemer i programarbeidet tilbake til DUH, for å bringe DUH mer aktivt inn på banen om mulig og nødvendig. Den manglende, kontinuerlige oppfølgingen fra Forskningskontorets side (dette er ikke moralisering, fordi hovedproblemet der var mangel på stabilitet og kapasitet) skapte en del regelrett rot og sommel som skapte problemer i programmets framdrift (se avsnittet om budsjett-behandlingen).

3.3.5. Stipendkomiteen/stipendiatene

Flesteparten av stipendiatene har følt seg bra behandlet av komiteen og NAVF, med unntak for all usikkerheten omkring tilleggsfinansiering (som altså budsjettoplegget må bære skylden for). Dette kom tydelig til uttrykk på seminaret for NAVF-stipendiatene som ble avholdt ved Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen, januar 1989. Men de har likevel følt seg kun som navn på en lønnslipp. Den faglige kontakten har vært minimal, unntatt det ene seminaret i Bergen. Dette går selvsagt ikke på administrasjonen av programmet i og for seg. Det synes å være et gjengs problem for slike rekrutteringsprogram hvor stipendiatene er knyttet til et forskningsråd "et eller annet sted i Oslo", framfor et institutt eller et fakultet i nærmiljøet.

Stipendiatene har altså ikke følt seg knyttet til et program. Denne "ensomheten" har blitt forsterket ved at en del har følt seg ganske isolert i forhold til det fagmiljøet der han/hun har fått "plass". Selv om rekrutteringsprogrammet stemte overens med generelle prioriteringer i norsk forskning, er det et faktum at det ikke ble særlig forankret i fakulteters og institutters arbeid eller planer. Det har sammenheng med at programprofil aldri ble sendt ut på høring, at sentrale fakultet og institutt ikke hadde blitt skikkelig informert om programmet, at feltet tradisjonelt blir oppfattet som "eksotisk" osv. Kort og godt - en del forskningsrekrutter innen dette feltet ble en "fremmed fugl", i enda større grad enn hva NAVF-stipendiater i forhold til universitetsstipendiater blir generelt.

3.4. OPPSUMMERING

Denne oppsummeringen er et forsøk på å trekke noen "lærdommer" av dette programmet som gjelder dette programmet alene. Mer generelle lærdommer om programforskningen som helhet blir forsøkt trukket etter gjennomgangen av alle programmene. Oppsummeringen nedenfor er basert på en analyse av programmets historie. Punktene er ment å være relevante for fremtidige rekrutteringsprogram, uavhengig av om den hovedmodellen som dette programmet har hatt, vil bli videreført. I avslutningskapitlet reises et helt annet spørsmål: På basis av lærdommer og nåværende trekk ved feltet som helhet: bør en tenke seg helt nye administrative og organisatoriske løsninger?

1) Programmet har uten tvil spilt en svært positiv og viktig rolle for utviklingsforskningen. Nye disipliner er trukket inn. Nye nettverk er til dels skapt. Og kanskje viktigst: Eksistensen av dette programmet har gjort det mulig for mange å fortsette med denne type problematikk. Det har vært en "dør på gløtt". Studentstipendprogrammet har utvetydig spilt en positiv rolle. Dette er en svært kostnads-effektiv måte å stimulere utviklingsrelatert forskning og utdanning på.

2) Programmet har lidd under uklare hovedmålsettinger i utgangspunktet og ved at nyttehensyn i programnotatet ble formulert på en unødvendig snever måte. En kan si at målsettingen om at forskerrekrutteringsprogrammet skulle framskaffe bistandsrelevant kunnskap som brukerne også potensielt kunne absorbere og bruke, representerte en trussel mot grunnforskningen og oppbyggingen av en forskerkompetanse. Den var imidlertid også urealistisk og lite produktiv, sett fra DUHs brukerbehov. Formuleringene både uttrykte og skapte urealistiske forventninger i DUH om programmets nytteverdi for departementet på kort sikt. Men først og fremst: Denne profilen avfødte et mandat og et budsjett som ikke la tilstrekkelig vekt på forskeropplæring, aktiv rekrutteringspolitikk overfor nye disipliner og miljøer, sterkere institusjonell forankring av de ulike stipendiatene etc.

3) Samarbeidet mellom forskerne og brukerrepresentantene i programstyret fungerte ikke bare tilfredsstillende, men godt. Det kan selvsagt komme av at NAVF ikke var så "grunnforskningsfikserte" som DUH kanskje trodde, og at DUH var mindre "byråkratisk" enn konvensjonell forskervisdom tilsier at de er. Like viktig i denne sammenheng er det imidlertid at det i et slikt program, hvor alle parter ble enige om at det viktigste var å utdanne forskere, er liten grunn til å fokusere motsetningen brukerrepresentanter og forskerrepresentanter for sterkt. DUH hadde, viste det seg, ingen prinsipielle interesser som stred med forskerrepresentantenes, stipendkomiteens DUH-medlemmer var mere fagpersoner enn departementstalsmenn/kvinner og det utviklet seg ganske raskt en enighet om at programmets målsetting var å produsere forskere, ganske uavhengig av relevanskravet.

4) Programmet ble ikke tilstrekkelig integrert i universitets og institutt-miljø. På den ene siden var det selvsagt viktig at programmet gjorde det mulig for studenter å søke og å få midler uavhengig av om det fantes noen interesse for/oppbacking av "utviklingsforskning" på rekruttens institutt/fakultet. Dette var jo en av programmets helt klare målsettinger. På den andre siden er varige resultatet av rekrutteringsprogram generelt avhengig av at det finnes institusjonelle behov, planer etc. for å bygge opp slike miljø/kompetanse innen rekruttens forskningsfelt.

5) Budsjettet var altfor detaljert og rigid. Et mindre rigid budsjett ville ha

- tillatt en mer fleksibel tildelingspraksis, og dermed ha sikret bedre kvalitet på prosjektene og større sikkerhet for at prosjektene lot seg gjennomføre. Særlig er det grunn til å påpeke at en praksis med tre utlysninger i løpet av ett år med rundt 20 tildelinger er uheldig både mht. kvaliteten på stipendiatene og med hensyn til arbeidsmuligheter på lengre sikt: alle blir så å si ferdig samtidig.
- gitt stipendkomiteen større armslag for andre aktiviteter enn ren søknadsbehandling. Særlig er det grunn til å påpeke at en komité for forskerrekuttering bør ha budsjett til oppsøkende virksomhet og til forskerrekutteringsseminarer.

6) En stipendperiode på tre år er for kort. En stor prosent av stipendiatene vil ikke klare å gjøre seg ferdig innen tidsrammen. Framtidige rekrutteringsprogram må i større utstrekning ta hensyn til dette studiefeltets helt spesielle problemer (feltarbeid, språkproblemer, forskningstillatelse).

Lindquist-rapporten refererer diskusjoner og forslag om forlengning av alle rekrutteringsstipend til fire år, med den begrunnelse at fornying og utdanning av gode forskerrekrutter er et hovedspørsmål innen norsk forskning. Uavhengig av hva denne diskusjonen ender opp med, er det grunn til å anbefale at rekrutteringsstipend innen utviklingsforskning generelt blir økt til fire år. Det nåværende "hastverket" vil få konsekvenser for forskerutdanningen og kvaliteten på forskningen.

7) De mange praktiske usikkerhetene på dette forskningsfeltet pluss mangelen på en kumulativ forskningsprosess, kan også gjøre det fornuftig å introdusere mer fleksible ordninger i forkant av stipendperioden. Mye penger, arbeid og frustrasjon kunne ha vært spart ved at det hadde eksistert muligheter innenfor rekrutteringsprogrammet til forprosjekter av kortere varighet (2-5 mnd).

8) Universiteter og institutter bør komme mer inn i bildet når det gjelder arbeidsgiveransvar og forskerutdanning på dette feltet. Både stadige uforutsette problemer (forskningstillatelse/sikkerhet etc.) og graden av isolerthet i mange nasjonale forskningsmiljø (en "eksotisk" person blant trauste nordmenn) gjør at det er viktig å utbygge rekrutteringen i interesserte miljø som kan bakke opp kandidaten.

9) Formidlingsaspektet innenfor et forskerrekrutteringsprogram må primært ta sikte på andre forskere (innen-vitenskapelig debatt og kritikk). Tilbakeføring til potensielle andre brukere må være forskerens eget ansvar/evt. at departementet etterspør slik kunnskap hos enkeltpersoner, etter at de har oppdaget at de har et kunnskapsproblem på et konkret felt. DUH-representantene i stipendkomiteen/programstyrene har generelt blitt kritisert for manglende tilbakeføring og formidling. Å gjøre dette til et nummer, spesielt i forbindelse

med dette programmet, er å rette baker for smed. Det innebærer en banalisering av hva både forskning og formidling dreier seg om. Formidling til brukerne, definert som bistandsdepartementet og NORAD, ville dessuten ha krevd et helt annet apparat enn det DUH har hatt. De konkrete programmene og forskningsprosjektene var ofte av en så allmenn eller spesiell karakter at DUH, som et iverksettende og "travelt" byråkrati, ikke kunne forventes å absorbere den.

10) Departementet bør i samråd med den nye nasjonale komiteen for utviklingsforskning sikre at programmet blir skikkelig avsluttet. Pga. en rekke problemer som stipendiatene har fått (uforskyldt), er det viktig at det som er i ferd med å bli oppnådd, ikke blir forskuslet av en påholden pung i avslutningsfasen.

11) Størrelsen på stipend- og studentprogrammet var omtrent passe gitt de organisatoriske rammene programmet hadde: En mye større pengesum å tildele ville ha medført en tilsvarende senkning av kvalitetskrav som verken ville tjent forskningsfeltet eller departementets interesser på sikt.

4. KVINNER OG UTVIKLING

4.1. HVA BLE OPPNÅDD?

Forskningsprogrammet "Kvinner og utvikling" (=KVU) skulle i henhold til kontrakten starte 1. september 1985. Avtale var inngått mellom DUH og NAVF/RFSP for en treårs-periode. Innen utgangen av 1987 skulle en ifølge kontrakten vurdere en forlengelse på 2 år. I august 1988 signaliserte DUH at de ville finansiere denne forlengelsen. De første prosjektene var i gang våren 1986. Det reelle avslutningsår vil derfor være 1990.

Resultater pr. 15.juni 1989:

- 13 prosjekt, med totalt 17 norske kvinnelige og ingen mannlige forskere involvert, fikk støtte.
- 12 av prosjektene var samfunnsvitenskapelige i orientering. - 7 av prosjektlederne var antropologer, en var ernæringsfysiolog og en jurist, men ingen fra humaniora eller rent teknisk-naturvitenskapelige fag.
- Under halvparten av prosjektene (6) hentet tema fra Norges hovedsamarbeidsland eller omhandlet bistandsproblem.
- 8 av prosjektene var basert i Oslo (hvorav fem på UiO), men ingen konsentrasjon om noe enkeltinstitutt/senter/fakultet.
- En god del mindre og større rapporter og artikler er publisert, og seminarer ble arrangert i Tønsberg høsten 1986, på Løten høsten 1987 og i 1989.

Programmet har uten tvil vært en svært viktig stimulans til oppbygging av en norsk kompetanse om kvinner og utvikling i utviklingslandene. Programmet har også skapt en mer solid kunnskapsbasis for DUH når det gjelder planlegging og evaluering av bistand (flesteparten av prosjektmedarbeiderne har i perioden tatt del i evaluerings/konsulentarbeid for DUH). Derimot kan en bare til en viss grad si at programmet så langt har lyktes i å utvikle en breiere og mer sammensatt

disiplinbasis for denne type forskning og kompetanse i Norge. Videre har programmet så langt bare i begrenset grad klart å nå målsettingen om å utvikle forskningsresultater som er "relevant og tilgjengelig" for bistandsorganisasjonene. Om disse målsettingene var realistiske og fornuftige skal vi komme tilbake til nedenfor.

En reservasjon må understrekes i utgangspunktet: Dette programmet byr på en del spesielle problemer når det gjelder å trekke ut mer generelle lærdommer mht. programdrift. KVU var et program som i sjelden grad ble drevet fram av entusiastiske forkjempere. Flere av programstyrets medlemmer hadde vært aktive pådrivere for et slikt forskningsprogram i flere år, både innenfor DUH og forskningsmiljøene. 3 av programstyrets medlemmer satt f.eks. i det NAVF-opprettede utvalget om kvinner og u-landsforskning som ble etablert i februar 1983. 4 av dette utvalgets medlemmer fikk prosjektmidler over KVU. Forholdet mellom forskerne/programstyrets medlemmer og DUHs brukerrepresentanter var mye nærmere både personlig og faglig (nåværende leder har både arbeidet med kvinnespørsmål i DUH og vært aktiv kvinneforsker/konsulent) enn det som vil være tilfellet for de fleste andre program (dette er et åpenbart særtrekk i forhold til TEKOF-programmet f.eks.) For å kunne sammenlikne TEKOF og KVU med hensyn til administrative og organisatoriske løsninger må en derfor prøve å "kontrollere" for denne variabelen.

4.2. PROGRAMMETS MÅLSETTING OG MÅLGRUPPE

Min påstand: Hele tiden har det vært uklart hva som var programmets hovedmålsetting. Gjennom dets femårige historie har denne vært utsatt for glidende tolkninger, uten at disse endringene har ført til tilsvarende avklaringer med hensyn til strategi og arbeidsmidler og metoder. Dette har ytret seg på ulike måter og, som vi skal: de uløste dilemmaene i forberedelsen av programmet fikk konsekvenser for programstyrets strategi og de involverte aktørenes forventninger. Den endelige kontrakten mellom DUH og NAVF skjøyv disse uklarhetene under teppet, og siden programstyret ikke fikk tid/tok seg tid til en prinsipiell drøfting og avgrensning av styringsgruppens mandat og programmets profil, ble disse uklarhetene om ikke et lik i lasten så en klamp om foten.

I 1985 ble det i en felles arbeidsgruppe mellom DUH og NAVF ført diskusjoner som ledet fram til et felles forslag til program og mandat. Ennå på dette tidspunktet var det innad i NAVF ulike tolkninger av hva som var DUHs primære intensjoner: Var det kompetanseoppbygging eller produksjon av bistandsrelatert kunnskap? Og DUH - de ble ikke alltid enig med seg selv. Sluttresultatet kan grovt karakteriseres som verken fugl eller fisk, det hadde elementer som var mer brukerorientert enn DUHs opprinnelige ideer syntes å være, men samtidig med mer fokus på miljøbygging enn DUH opprinnelig gikk inn for. Programmet var uklart når det gjaldt den fundamentale forskjellen mellom et i hovedsak miljø- og kunnskapsoppbyggende forskningsprogram som på lengre sikt kunne frambringe kunnskap som ikke bare var relevant men og tilgjengelig for DUH, og et program som selv hadde som mål produksjon av relevant og tilgjengelig kunnskap. Slike ulike forskningsprosesser kan kanskje la seg forene i program der en solid forskningsmessig basis allerede eksisterer, men det viste seg at det var en urealistisk målsetting (også i forhold til de midlene og metodene som ble satt inn i form av mandat og penger etc.) på dette feltet, tatt kunnskapssituasjonen innenfor de ulike disiplinene i betraktning.

4.2.1. Forskningsprofilen

1) Relevans-diskusjonen

I et DUH-notat fra 1984 het det at "et siktemål med programmet er å bidra til å at det utvikles et miljø for kvinnerelatert utviklingsforskning i Norge." I 1985 var dette beskrevet som "den sentrale målsetting". En anså "at dette best kan ivaretas ved at det skapes forskningsmiljøer med en viss stabilitet som arbeider med kvinnerelatert utviklingsforskning. En avledet målsetting er å utvikle et nettverk mellom utviklingsforskere som arbeider med kvinnerelaterte problemer..." (Notat 1985: 3)

Vektleggingen i denne perioden synes å ha vært miljøbygging, hvor bistandsrelevansen ville være et biprodukt. I NAVF ble signalene oppfattet forskjellig i de ulike rådene. F.eks. mente både RSF og RFSP at det var naturlig at programmet ble administrert av dem (se nedenfor). Typisk for situasjonen i DUH var det at de ikke bestemte seg for hvilke forskningsråd det skulle gå inn for, dvs. om det skulle gå inn for grunnforskningsrådet RSF eller det anvendte forskningsrådet RFSP, før våren 1985!

I diskusjonen omkring programmet ble det fremmet en rekke ulike argumenter som i ettertid synes å sprike i en god del retninger. Det ble f.eks. hevdet at forskningen skulle "ha et dobbelt siktemål: generell og anvendbar kunnskap", men i samme åndedrett ble det foreslått at forskerne burde "tilpliktes å beskrive praktiske konsekvenser og konklusjoner av sine funn", som om generell kunnskap uten videre kan omdannes til anvendbar kunnskap og som om forskningens oppgave er å gå inn for en bestemt bistandspolitikk. I RFSP ble det argumentert for at i KVU kan det være behov for "en aktivitet som spenner fra forskerinitierte utdanningsstipendier til sterkt brukerorienterte anvendte prosjekter". Deler av debatten var preget av et fremherskende syn på den tida som ikke skilte særlig klart mellom de ulike prosessene involvert i genuin brukergenerert forskning og vitenskapelig kompetansebygging.

Påvirket av RFSPs forsøk på klarere presiseringer av programmets formål og brukerprofil, formulerte arbeidsgruppen mellom NAVF/DUH, datert 5.6.85, kravet om forskningens relevans helt eksplisitt. Nå het det: "Den sentrale målsettingen for programmet er å bygge opp en kompetanse på problematikken kvinner og utvikling som er relevant og tilgjengelig (deres und.str.) for den norske bistandsadministrasjonen som arbeider med utviklings- og bistandsspørsmål" (Internt notat:3). I dette notatet heter det også, til forskjell fra i DUHs interne notat fra 1984, at "forskningsprosjektene bør imidlertid ha klar relevans for bistandsarbeidet". (s.st:5). Den endelige formuleringen i kontrakten mellom NORAD og NAVF/RFSP var at målsettingen med programmet er å bygge opp og styrke en kompetanse på feltet "kvinner og utvikling" som er relevant og tilgjengelig for den norske bistandsadministrasjonen og andre institusjoner som arbeider med bistands- og utviklingsspørsmål" (Kontrakt KVVU:1)

2) Formidling og tilbakeføring.

Formidlingens målgrupper og virkemidlene man gikk inn for gir et konkret uttrykk for oppfatningen av programmets relevans for brukerne. I DUHs planlegging var brukerne mange og tunge: De aktuelle brukerne ble beskrevet som "DUH og NORAD, private organisasjoner, utdannings- og forskningsinstitusjoner, uavhengig fagpersonell og fagmiljø, politikere, lærere, journalister og andre aktive deltakere i utviklings- og bistandsarbeid i Norge" (Mette Masst 2.11.84:2). Men samtidig het det at "For å sikre god (min uth.) kontakt mellom de involverte forskerne og brukerne av forskningskompetansen og -resultatene, vil det bli arrangert minst ett brukerseminar der forskerne og de viktigste brukerne kan komme sammen og diskutere sentrale forskningsoppgaver og forskningsresultater"(S.st:5).

Brukerrelevans og formidling ble tillagt stor programmatisk vekt, men de tiltakene som ble foreslått sto ikke i samsvar med denne vektleggingen. Kanskje en likevel ikke trodde helt at programmet skulle frembringe resultater av en slik type, men at dette var gode salgsargumenter? Denne samme skjevheten mellom programerklæringer og budsjettoppstillinger nedfelte seg også i de første

budsjettene programstyret utformet; en kan derfor kanskje si at spørsmålet om brukerrelevans og tilbakeføring av forskningskompetanse var en permanent kilde til bekymring/dårlig samvittighet, men som det viste seg vanskelig å operasjonalisere og sette ut i livet innenfor programmets øvrige rammer.

3) Målgruppe

Programnotat, som i all hovedsak ble laget i DUH, erklærte å gi bestemte "rammer for de forskningsinnsatser som programmet muliggjør" (s.st:5)

Programmets flerfaglige ambisjoner ble imidlertid motsagt av dette notatets faglige profil. Temaene i forskningsprogrammet var klart samfunnsvitenskapelige i måten de ble beskrevet på. Selvsagt var det naturlig ut i fra eksisterende kompetanse og interesse at dette utgjorde hovedtyngden. Men det er åpenbart at også humanistiske, biologiske og teknologiske aspekter kunne og burde ha vært trukket sterkere inn, om de flerfaglige og kompetanseoppbyggende målsettinger skulle oppnås. Denne biasen overfor det potensielle miljøet som helhet ble forsterket av at programnotatet ikke ble sendt ut på generell høring i relevante forskningsmiljø. Perifere miljø opp til da, som religionshistorikere, kvinnehistorikere eller de ulike sentraene og prosjektene som drev med forskning om kjønnsrelasjoner eller kvinner og utvikling i de industrialiserte landene, fikk fortsatt følelsen av å være helt perifere i programsammenheng, i den grad de visste om denne nye satsingen i det hele tatt.

Når det gjaldt programmets målgruppe blant forskerne argumenterte RFSP for at man burde vurdere nærmere om bare ferdige kandidater var aktuelle (en stilte altså spørsmål om programmet også burde ha en rekrutteringskomponent) og om bare fast bosatte i Norge kan være prosjektansvarlige (dvs. burde man ha en mer åpen holdning for ikke å legge hindringer i vegen for et "fruktbart og nødvendig samarbeid med forskere i u-land". (Brev fra Avd.dir., RFSP til Ass.dir. NAVF, 28.2.85) RHF mente eksplisitt at hovedfagstudenter burde innlemmes, som ledd i en langvarig kompetanseoppbygging (Notat fra RHF til NAVFs styre 28.2.85:3). I hvilken grad disse spørsmålene ble diskutert går ikke fram av møtereferater, men

uansett: forslagene ble ikke tatt til følge. Det er åpenbart at denne innsnevring av programmet mot allerede etablerte kvinneforskere innen stort sett samfunnsvitenskapelige fag fikk innvirkning på programmets miljøskapende potensiale, og kan tolkes som et uttrykk for en måte å realisere ønsket om å støtte forskningsprosjekter med brukerrelevante konklusjoner.

Det var en motsetning mellom programnotatets profil og det erklærte målet om å bygge opp forskningskompetanse og miljøer i vid forstand. Interessant er det også at programstyret selv ikke selv skulle foreta noen eksplisitt prioritering av slike miljøer; det var opp til forskerne selv å sørge for det gjennom samarbeids- og samordningstiltak innen for programmets rammer. Det ble imidlertid presisert at "prosjekter som omfatter flere forskere vil under ellers like forhold bli gitt prioritet" (s.st:6). En oppmuntret altså til miljøskapende arbeid, men dette skulle vokse fram nedenfra ut i fra en salgs nettverkstankegang. I programstyrets mandat var det ingenting om at det aktivt burde gå ut og skaffe seg oversikt, oppsøke miljøer, diskutere muligheter for samfinansiering med institusjoner etc. Oppgaven var å fremme miljø og tverrfaglighet stort sett som et søknadsbehandlende organ. Tidsfaktoren og budsjettforholdene tatt i betraktning, var det et gap mellom erklærte ambisjoner og gitte virkemidler.

4.2.2. Organisering

Uklarheten om programmets profil avspeilet seg i uklarhet om hvor programmet skulle organiseres innenfor forskningsrådsstrukturen.

I 1984 ble det foreslått at det ikke skulle underlegges noe enkelt fagråd, men direkte under NAVF. I DUH var det så sent som i 1985 uklart hvorvidt programmet skulle legges under RSF eller RFSP (NORAS). Departementet overlot dette spørsmålet til NAVF i den første tiden. Etter hvert ble det klart at DUHs representanter gikk inn for RFSP. Selv om argumentasjonen varierte noe, kan en si at særlig tre forhold ble vektlagt:

- RFSP hadde mest erfaring med samarbeid med departementer i tilsvarende programforskning
- KVU var et brukerorientert forskningsprogram tilsvarende andre program RFSP administrerte i samarbeid med departementer.
- Selv om RSF hadde mest kompetanse på utviklingsforskningsområdet, kunne programstyret oppveie denne ulempen ved at det ble solid faglig sammensatt.

RFSP argumenterte for at RFSP over tid har "utviklet seg som et formidlings- og forhandlingsapparat mellom brukere og forskere" (Notat om "Forskningsprogrammet 'Kvinner og utvikling'", fra Avd.Dir. RFSP til Ass.Direktør NAVF 28.2.85). Og videre: Det ligger derfor klart i dagen at RFSP skal være hovedadressat for brukerorienterte forskningsprogrammer" (s.s.) RFSP la videre vekt på sitt engasjement i "kvinneperspektiv på samfunnsplanlegging" og på at det i diskusjoner om utviklingsforskningens organisering på lengre sikt er fremmet forslag om at "dette skjer på en tverrfaglig basis". Ut i fra dette sto også RFSP fram som det naturlige forankringspunkt i NAVF. RFSP understreket også at "forskerinitiert og brukerinitiert forskning er "vesensforskjellige 'kulturer' og bør ikke ukritisk blandes sammen (s.st) I de brukerorienterte programmene må "brukersiden gis betydelig innflytelse over styringen av de problemrelaterte forskningsprogrammer. Her må det skapes et formidlings- og forhandlingsapparat mellom brukergruppene og forskergruppene, som gir en likelig fordeling av innflytelse og sikrer relevans parret

med kvalitet" (s.st). En kan således si at valg av forskningsråd betød at DUH hoppet ned fra gjerdet det selv satt på, og hovedsignalene som slik ble gitt var at dette var og skulle være et anvendt, brukerorientert program hvor hovedmålsettingen var å framskaffe brukerrelevant kunnskap.

RHF mente at fordi opplegget ikke var "så anvendt orientert at RFSP umiddelbart peker seg ut som tilknytningspunkt" burde det legges direkte under NAVFs styre (Notat fra RHF til NAVFs styre 28.2.85:4). NAVFs Kvinneforskningssekretariat gikk inn for å legge det til RSF, ikke minst ut i fra begrunnelsen om at det i utgangspunktet burde advares "mot forventninger om en automatisk generalisering eller umiddelbar anvendelse" (Notat til NAVFs styre februar 1985 (ikke datert).

RSF tolket DUHs signaler slik at DUH ønsket "å stimulere til generell grunnleggende forskningsinnsats og til innsats som har klar betydning for bistandsarbeidet" og at "det derfor var naturlig å gi programmet forankring i DUH" (Notat fra RSF til NAVFs styre 28.2.85:3). RSF var såpass skeptisk til dreiningen programmet fikk ved tilknytning til RSFP at det ble nedsatt et eget spesialutvalg for "kvinner og utvikling" for perioden 1.7.85 til 31.12.87, med oppgave å følge utviklingen av dette forskningsprogrammet. Dette utvalget var på sin side enige om at "programmets formål må være å bidra til økt generell forståelse av hvordan kjønnsrelasjonene gjøres relevante og artikuleres i forhold til fordelings- og utviklingsprosesser i ulike samfunn i Den tredje verden. Gjennom arbeidet i styringsgruppen vil en søke å finne fram til kriterier for prosjektutvelgelse og programutforming som er egnet til å fremme denne målsettingen" ((Referat fra møte i RSFs spesialutvalg for "Kvinner og utvikling 3.3.86:2). Poenget her er ikke hvilket synspunkt som var mest fruktbart, men at uenigheten avspeilte uklarhet og uenighet om profil og hovedformål, en uenighet som aldri ble tilstrekkelig presisert.

Innen RFSP/NORAS ble det organisert som et helt separat program, uten noen organisatoriske forbindelser være seg til pågående krysskulturell og tverrfaglig kvinneforskning (NAVf informerte om denne erfaringen i brev av 11.12.84, og RFSP framhevet at slike program var en av deres styrker) eller til det senere programmet for likestilling i NORAS. Sekretæren for programmet ble slik den

eneste ansatte i forskningsrådet med ansvar og daglig omtanke for slik forskning. Denne administrative isolasjonen, fikk som konsekvens at utviklingsforskningen levde sitt eget liv, avsondret fra forskningsprogram av samme type med Norge som geografisk fokus.

RHF mente at fordi opplegget ikke var så anvendt orientert som RSPF umiddelbart etter seg ut som tilknytningspunkt, burde det legges under NAVF's styre (Notat fra RHF til NAVF's styre 28.2.84). NAVF's Kvinneforskningsseksjonen gikk inn for å legge det til RSPF, ikke minst ut i fra begrunnelsen om at det utgangspunktet burde advares "med forventninger om en autonomt generiserte eller umiddelbar anvendelse" (Notat til NAVF's styre februar 1984 (ikke datert)).

RSPF toket DUNs signaler slik at DUN ønsket å samle ut i generell grunnleggende forskningsinnsats og til utpass som har klar betydning for arbeidsarbeidet, og at "det derfor var naturlig å gi programmet foraktning i DUN" (Notat fra RSPF til NAVF's styre 28.2.83). RSPF var såpass skeptisk til drøiningen programmet fikk ved tilknytning til RSPF at det ble nedsett et eget spesialutvalg for "kvinner og utvikling" for perioden 1.7.83 til 31.12.85 med oppgave å følge utviklingen av dette forskningsprogrammet. Dette utvalget var på sin side enige om at "programmet formål må være å bidra til økt generell forståelse av hvordan kjønnsrelasjonene gjøres relevante og artikuleres i forhold til fødsels- og utviklingsprosesser i ulike samfunn i Den tredje verden. Gjennom arbeidet i styringsgruppen vil en søke å finne fram til kriterier for prosjektnøysgjørelse og programutforming som er egnet til å utgjøre denne målsetningen" (Notat fra RSPF's spesialutvalg for "kvinner og utvikling" 3.2.84). Forlaget her er ikke hvilket synspunkt som var mest fruktbar, men at usikkerheten utgjorde utklarhet og usikkerhet om profil og hovedformål, en usikkerhet som aldri ble tilnærmet presisert.

Innen RSPF/NORAS ble det organisert som et helt separat program, men noen organisatoriske forbindelser varte seg til pågående krysskuttene og iøvrigt kvinneforskning (NAVF informerte om denne erfaringen i brev av 1.12.84 og RSPF framhevet at slike program var en av deres styrker). Det til det senere programmet for likestilling i NORAS. Sekretæren for programmet ble slik den

4.3. PROGRAMSTYRETS SAMMENSETNING OG MANDAT

4.3.1. Mandat

Mandatforslagene for styringsgruppa gjennomgikk en slankekur fram mot kontraktinngåelsen. I brev av 11.12.84 går NAVF inn for et programstyre som skulle arbeide med:

- fellestiltak
- vurdere løpende rekrutterings/kunnskapsbehov på feltet
- å etablere utviklingsprogram med sentrale internasjonale forskningsmiljøer
- tjene som fellesforum for forskere og brukere innen feltet

I det samme brevet går NAVF inn for at søknadene skulle vurderes i de relevante fagråd, og at et programstyre på fem medlemmer skulle få i oppgave å konkretisere det faglige innhold i forskningsprogrammet. Som vi ser var programstyrets mandat, ihvertfall fra NAVFs side, tenkt svært vidt, og at dets primære funksjon skulle være å handle i tråd med en gjennomtenkt og klar forskningsstrategi. Forslaget fra samarbeidsgruppen NAVF/DUH gikk inne for at programstyret skulle prioritere ved tildeling av midler til innstilte søkere, dvs. at det skulle være faglige vurderingskomiteer nedsatt av programstyret selv, som skulle gjøre mye av dette mer detaljstyrende arbeidet. Programstyret skulle videre ha ansvar for brukerkonferanser, faglige seminarer, utarbeidelse av bibliografi over relevant litteratur, og sørge for formidling av forskningsresultater til brukerne og til forskersamfunnet selv.

4.3.2. PS's sammensetning.

NAVF foreslo først en komite på fem medlemmer, dernest en på 7 medlemmer, 2 fra DUH, en fra private organisasjoner, en annen bruker, en 3-verdenrepr. og 2

forskerrepresentanter. DUH på sin side tenkte på 3 fra DUH, 3 forskerrepresentanter og en fra private organisasjoner. DUH ga enn videre klar beskjed om at de ville ha lederen i første fase.

Kontraktformuleringene lå nærmest DUHs forslag. Programstyret fikk derfor en sterkere forskerrepresentasjon enn hva RFSP foreslo, men også en sterkere NORAD/DUH representasjon enn hva forskningsrådet opprinnelig gikk inn for, ved at DUH oppnevnte alle brukerrepresentantene. Programstyret ble oppnevnt for en periode på bare 2 år. Medlemmene ble gjenoppnevnt høsten 1987 for resten av programperioden.

Diskusjonen om programstyrets sammensetning viste at den opprinnelige målsettingen om miljø/kompetanseoppbygging ble mer påvirket i direkte nytteorientert og brukerorientert retning, selv om brukerrepresentasjonen ikke ble så dominerende som NAVF foreslo. DUHs insistering på å ha alle brukerrepresentantene kan vitne om to ting: en viss mistro til at andre kunne målbære brukernes interesser, og en sterk vilje til å følge opp programmet når det kom i gang.

4.4. PROGRAMMETS IMPLEMENTERING

4.4.1. Målsettinger og styring

1) Det ble skapt et program

Programstyret var en aktiv pådriver for å få programmet så vellykket som det har blitt. Det tok en rekke initiativ som til sammen skapte et program som var mer enn summen av de enkelte prosjektene. Dette skjedde mer på tross av enn på grunn av profil og mandat, og forklaringen bør primært søkes i dette programmets spesielle forhistorie, relasjoner mellom de tre parter og entusiasmen blant programstyrets medlemmer og forskere.

2) PS: Uten enhetlig og langsiktig strategi

På den andre siden ble programstyret i hovedsak et organ for søknadsbehandling. Det ble i større grad et forvaltningsorgan for en pengepott enn en målbevisst forskningsstrategisk aktør. Programstyret var kanskje for opptatt av å "få ting gjort" (I.Eide i intervju). Det ble ikke diskutert en arbeidsplan for program-perioden som helhet, langt mindre ble det lagt en plan fra starten av som tok sikte på være seg en planmessige oppbygging av varige forskningsmiljø innen flere disipliner eller en planmessig tilbakeføring av "relevant og tilgjengelig" kunnskap til brukerne. Denne praksisen hadde åpenbart også noe med den situasjonen programstyret befant seg i på det første møtet: da måtte de allerede ta stilling til 34 innkomne søknader! Første utlysning av forskningsprogrammet skjedde i september 1985, før programstyret var oppdrettet. Hvem kunne vel ha tid til å tenke strategisk i en sånn situasjon?

Programstyret ble altså nedsatt etter at programprofil var vedtatt, og etter at første utlysning hadde skjedd. Løpet var altså på mange måter lagt da programstyret kom sammen første gang, både med hensyn til miljømobilisering, målgrupper etc.

Det er derfor ikke til å undres over at debatten om målsettinger og mandat på det første møtet, ble barbert. Hovedlinjen ble "å ta til etterretning" som det heter i referatet. Konfliktene som lå tildekket i kontrakten kom ikke skikkelig til overflaten. Kontrakten sa at "de nærmere faglige rammene for programmet skal trekkes opp av styringsgruppen". Programstyret kom primært til å administrere en uklar programprofil, enn virkelig å påvirke struktureringen av profilen i en bevisst retning med tilsvarende måloppstøttende metoder.

3) PS: sprik mellom mål og midler

Programstyret tolket i den første perioden mandatets understrekning av nettverk og miljø på en ganske begrenset måte. I den grad det ble foretatt henvendelser overfor potensielle miljø, skjedde det i den første og mest betydningsfulle fasen stort sett overfor de "kjente", med den resultat at bredden i programmet med hensyn til disipliner, teoretisk og metodisk tilnærming ble smalere enn nødvendig. Historikere, medisinere, språkfolk, religionshistorikere etc. ble ikke systematisk kontaktet. Programstyret arbeidet ikke ut i fra en analyse av forskningsfeltets totale situasjon i Norge, og hvordan det maksimalt kunne styrkes i løpet av en femårs-periode og på lengre sikt. De forslagene til nye disipliner som kunne inkorporeres virket tilfeldige: på møtet i juni 1986 ble det f.eks. nevnt generelle begrep som "overnasjonale institusjoner, statsstudier og psykologiske fag", mens økonomi, historie og religion ikke var nevnt. På andre tidspunkt ble andre fag trukket inn. På møtet i desember 1988 ville en prioritere disipliner som "økonomi, statsvitenskap, sammenlignende politikk og historie" (Referat fra møtet 14.12.88). Disse endringene avspeilte ikke nye analyser av feltets totale situasjon, men snarere mangel på slike analyser. Mandatet påla heller ikke slike initiativ, men de hadde vært i tråd med enkelte programstyre-medlemmers oppfatning av programmets målsetting.

Det oppstod på ulike tidspunkter ulike forslag til kriterier og retningslinjer for programstyrets vurderinger av programstyret sin strategi og prioritering av søknader. I 1985 fikk f.eks. søkere avslag på tematisk grunnlag, fordi "styringsgruppen vil i sitt videre arbeid søke å oppnå en rimelig spredning av forskningsinnsatsen, og

dermed kompetanseoppbyggingen, på de tre hovedområdene (som var skissert i programnotatet fra juni 1985, min anm.)". Spørsmålet om de enkelte søkeres potensiale i en nettverks/miljøbyggingssammenheng spilte annenfiolin i argumentasjonen. I det samme standardformulerte brevet fra programstyret til søkere i slutten av 1985 het det: "søknadene vil bli vurdert både med hensyn til deres potensielle forskningsmessige bidrag og med hensyn til relevans for planlegging og gjennomføring av konkrete tiltak".

Programstyret var samtidig skeptisk til å støtte søknader med en erklært grunnlagsrettet forskningsorientering hvis erklærte mål var å lede til ny innsikt, og prosjekt av denne karakter, som hadde fått støtte, ønsket man å overføre til RSF. Argumentasjonen varierte. Noen mente at programmet godt kunne støtte slike grunnforskningspregede prosjekter, men være tilbakeholden med det i disipliner som allerede var tungt involvert i utviklingsforskningen, og at en heller burde oppmuntre til innsats i nye disipliner. I forskjellige notat som programstyrets medlemmer skrev om arbeidet, om formidling etc, ble det stadig vekk brukt ulike formuleringer som uttrykte forskjellige oppfatninger om programmets hensikt og profil (sml. f.eks. notatet om formidling fra Høltedahl/Bjørn fra 29.5.86, G. Hålands brev til Ingrid Eide 1.10.86 og T. Aasland til I.Eide 7.10.86).

Denne uklarheten og sammenblanding av ulike, og potensielt motstridende hensyn, reduserte antakeligvis programmets effekt. Programstyret manglet i realiteten en gjennomtenkt, felles strategi for sin forskningsstøtte. Det er ok, om hensikten er å støtte grunnforskning. Men ikke, som en erklært hensikt var, å bygge opp levedyktige, institusjonelt forankrede kvinneforskningsmiljø i Norge og å fremskaffe relevant og tilgjengelig kunnskap for DUH, med det anvendte forskningsrådet NORAS som medium.

4) Programstyret og støtte til feltarbeid/forskningssamarbeid

Programstyret kunne bare spille en begrenset rolle i å støtte opp om feltarbeid og forskningssamarbeid. Forventningen til DUH-representasjonene var overdrevne på

forhånd med hensyn til transport/forskningsstillatelse etc. Når det gjaldt støtte til lokale samarbeidspartnere var det ikke rom for det i budsjettet til å begynne med. Men etter at programstyret hadde reist problemet flere ganger endret DUH holdning "over natten": i juli 1988 informerte DUH NORAS om at DUH hadde stilt en engangsbevilgning på kr. 600 000 til bruk for kostnader ved lokale samarbeidspartnere i utviklingsland. Beløpet skulle gjelde både KVVU og TEKOF og beløpet skulle dekke resten av programperioden. Problemet her var ikke at DUH endret holdning så raskt, men at de ikke gjorde det tidligere. Det er åpenbart at programstyrets muligheter til å støtte opp om samarbeid og nettverksbygging med forskere i utviklingsland, hadde øket betraktelig om en slik avtale hadde vært en del av den opprinnelige kontrakten.

4.4.2. Formidling

Programstyret erklærte i sin Årsmelding for 1987 at "for de løpende prosjektene vil formidling av forskningsresultater bli den viktigste oppgaven i tiden som kommer" (Årsmelding 1987:6) Formidling ble primært oppfattet som formidling fra forskersamfunnet til ulike brukergrupper, og ikke innad i forskningsmiljøet, dvs. som en bevisst del av arbeidet med å bygge opp levedyktige, og kvalitetsbevisste miljø. I enda mindre grad ble formidling oppfattet som formidling av brukernes forskningsbehov inn i forskningsmiljøene. På møtet i juni ble det imidlertid snakket om at det burde utvikles "en interaksjonsstrategi for å få til et samarbeid mellom ulike forskere og brukergrupper" (Referat fra møte 9.6.86:3), men det ble stort sett med gode intensjoner og ønsker. Til tross for at programstyrets programmatisk prioriterte formidling i tråd med programmandatets vektlegging, ble formidling til brukerne ikke en integrert del av arbeidet. Dette kan tolkes på to måter: Enten at programstyret gjorde en dårlig jobb, eller at programstyret tillempet programarbeidet etter realitetene. Etter min mening var det siste som skjedde. Å gjøre formidling til hovedoppgave, beskrevet som en enveiskommunikasjon, innebar samtidig implisitt et synspunkt om at forskningen allerede var "kommet langt nok" til at resultatene kunne gjøres tilgjengelig i en konkret bistandssammenheng, og at miljøbygging var av underordnet betydning.

Etter møter høsten 1988 hvor NORAS vekt på formidling hadde blitt fokusert, ble imidlertid formidlingens betydning igjen fremhevet, noe som går klart fram av møtoreferater og beslutninger. På møtet 14.12.88 ble det vedtatt en rekke initiativ med hensyn til formidling; en skulle utforme en formidlingsstrategi overfor DUH, det skulle utarbeides opplegg for en antologi over de igangsatte forskningsprosjektene, det skulle arrangeres brukerseminar og forskerseminar.

Problemet med formidling i dette programmet var imidlertid at både oppgaven, metodene og målgruppen var uklart stilt; det reflekterte den uklare profilen. Samtidig viste det seg jo også at DUHs interesse for å bli informert om det forskerne forsket på, var begrenset. Selv kvinnekontaktutvalget i DUH var ikke synderlig interessert, til tross for gjentatte forespørsler. Som det også heter i Årsrapporten fra 1987: "I sakspapirene til programstyrets møter redegjøres det for innkomne rapporter/artikler, som distribueres på forespørsel. Foreløpig har det ikke kommet noen forespørsel fra DUH". På arbeidsseminaret for programmets forskere og programstyrets medlemmer på kvinneuniversitetet på Løten møtte det ingen fra DUH. Denne manglende interessen kan tolkes som en ganske rasjonell reaksjon på det faktum at programmet og prosjektene ikke ble så anvendte og direkte brukerrelevante som DUH forventet seg. Snarere enn den manglende interessen i DUH, er det de urealistiske forventningene om hvor relevant og tilgjengelig forskningen ville bli og DUH/NORADS absorberingsevner, som bør kritiseres.

Det kan neppe være tvil om at den mest realistiske formidlingsstrategien for dette feltet, var å ha forskersamfunnet selv som topp-prioritert målgruppe. I praksis ble dette også programstyret sin prioritering, gjennom arrangering av diverse forskerseminarer og støtte til en antologi etc.

4.4.3. Styringsgruppen/DUH

DUH skaffet seg en solid representasjon for brukergruppene (det vil si seg selv) innen programstyret. Det Programnotatet som ble knyttet til avtalen om programmet, underskrevet 20.9.85 og 14.10.85, ga også Departementet i samråd med styringsgruppen formelt mulighet til å påvirke og å gripe inn i og avgjøre hvilke forskningsprosjekt som skulle støttes i første fase. En kan altså uten tvil si at DUH fikk full valuta for pengene når det gjaldt mulighet for styring, og kanskje i større grad enn hva tilfellet har vært i mange tilsvarende departement program. Ikke minst fordi DUH var alene-finansierende. Administrativt skulle styringsgruppens syn fremmes for DUH gjennom NORAS organer.

Opprettelsen av denne svært brukerorienterte strukturen i utgangspunktet står i svært sterk kontrast til DUHs manglende interesse i selve programperioden. Innad i programstyret var DUH-representantene i stor grad enkeltpersoner, snarere enn representanter for et departement som talte med en røst. Årsaken var at departementet ikke hadde noen enkeltrøst, og heller ikke viste noen særlig interesse for programmet i det hele tatt. Dette kom til uttrykk på mange forskjellige måter: Nåværende NORAD-direktør hadde f.eks. ikke kjennskap til programmene (i intervju med forfatteren juli 1989).

Problemet med policy-signaler understrekes også av DUH-representantene selv. De skrev i brev til 3.plan 26.9.88 at "vi konstaterer at det ikke har vært slike signaler å formidle på det feltet vi har representert DUH". (Brev til 3.plan fra DUHs representanter i Styringsgruppen for KVU 26.9.88:1). DUH-representantene antyder også i klare ordelag at 3. plan signaliserte negativ/sprikende holdninger vis a vis dette forskningsprogrammet. DUH-representantene peker selv på at forlengelsen av programmet, for eksempel, først ble formelt godkjent 4.8.88, mens DUH hadde vært programforpliktet til å fastsette budsjetttrammene for utvidelsen fra 3 til fem år pr. 1.7.87. "Som medlemmer av styringsgruppa har vi kommet i en vanskelig posisjon ved at DUH ikke har fulgt opp sine forpliktelser. Forutsetningen for fortsatt deltakelse i Styringsgruppa må være at det oppnås bedre kontakt med 3.Plan og at DUH følger opp de forpliktelsene for

gjennomføring av Programnotatet som ble kontraktfestet 1.9.85 og utvidet uten reserverasjoner med brev av 4.8.88"(s.st.:2). I et svarbrev, datert 10.10.88, viste 3.Plan på sin side til at det var sendt flere invitasjoner til samrådsmøter, men hvor ingen av DUHs representanter i programstyrene til "Kvinner og utvikling" eller TEKOF møtte. DUHs problemer med å oppfylle sin påtenkte oppgave som brukerdepartement dukket altså stadig opp som et gjennomgangstema.

Programstyrets forhold til DUH ble altså ikke vanskeliggjort ved at DUH intervenerte i for stor grad, og slik påvirket forskningens profil. Problemet var snarere at DUH som departement var fraværende. I realiteten abdiserte DUH frivillig i forhold til kvinneforskningsprogrammet. Det førte naturlig nok til at spørsmålet om "brukerorientering" ikke ble mer avklaret.

4.5. OPPSUMMERING

- 1) Programmet har stimulert dette forskningsfeltet, frambragt flere spennende prosjekt og økt størrelsen og kompetansen til DUHs forsknings/konsulentmarked. Det nære og tette forholdet mellom programstyret og forskerne, NORAS's administrasjon og DUH, skyldes først og fremst at programstyret var svært aktivt/entusiastisk - det administrerte et forskningsfelt mange av dets medlemmer hadde brukt mye tid på å få på dagsordenen.
- 2) Programmets uklare målsettinger reduserte programmets resultatorientering og effektivitet. En kan kanskje si at denne uklarheten har vært en fordel, hvis alternativet hadde blitt et program med målsetting kun å frambringe bistandsrelatert kunnskap på kort sikt. Ikke bare for forskningens kvalitet, men også for DUH. Et program som i utgangspunktet hadde inkludert og invitert til et klarere skille mellom mer grunnforskningsorienterte problemstillinger og prosjekter med mer direkte bistandsrelevans hadde på den andre siden anatakeligvis vært enda mer produktivt, både for DUH og forskningen. Programmet fikk aldri en langsiktig plan (om denne hadde gått ut på "la hundre blomster blomstre" det ene året, miljøbygging det tredje eller forskerinitierte prosjekt det fjerde er uvedkommende i denne sammenheng. Poenget er at programstyret og programmet aldri hadde en slik vedtatt og bekjentgjort plan, noe som også gjorde det vanskeligere for forskningsmiljøet å planlegge i forhold til ulike initiativ fra "oven".) Denne uklare strategien førte til manglende kraft i en del av programstyret sine initiativ.
- 3) I forhold til programmets omfattende om enn uklare målsettinger hadde programstyret et for snevert mandat og det ble etablert for seint i programfasen. Det hadde verken fått oppgaver eller virkemidler som gjorde det mulig med målbevisst miljøbygging/arbeid for institusjonell forankring/varig kompetanseoppbygging i form av samfinansiering/overtaking av prosjekt/internasjonalt fagnettverk etc. Programstyret kunne kanskje i

oppstartingen ha definert noe mer av dette som sine oppgaver, men det framstod ikke som en naturlig oppfølging av mandat og budsjettoplegget i kontrakten. Programstyret var ikke med på profilering av programmet og på høringsrunde overfor miljøene.

4) Programnotatets profil påvirket antakeligvis forskningsmiljøets reaksjoner. Det relativt snevre faglige nedslagsfelt må sees i sammenheng både med dets sterkt samfunnsvitenskapelige preg og med programstyrets sammensetning. Med andre ord: Målsettingen om å bygge opp kompetanse innen andre fag enn de sentrale samfunnsvitenskapelige kan vanskelig nås om hele terminologien og tilnæringsmåten i programnotatet bærer preg av én spesiell faglig tilnærming. Og det er klart at muligheten for å bygge opp miljø innen "nye" disipliner, ikke blir lettere ved at programstyret var sammensatt kun av folk fra de "gamle" disiplinene. (Det må understrekes: betegnelsene "nye" og "gamle" disipliner henspiller kun på situasjonen innen norsk utviklingsforskning og ikke til generell vitenskapshistorie.)

5) Fordelingsnøkkelen ble vridd om for fort. For mange prosjekter fikk penger ved første tildelingsrunde. Denne vurderingen har ikke sammenheng med kvalitetsspørsmålet; dvs. om prosjekt fikk som ikke skulle ha hatt etter åpenbare kvalitetsnormer etc. En slik vurdering ligger utenfor denne rapportens mandat. Poenget her er at mangel på tilbakeholdenhet ved den første tildelingen bidro til å skape en ubalanse i hele programmet som det seinere ble vanskelig å gjøre noe med. I henhold til programstyret selv var denne sprekken i forhold til budsjettet bevisst, i håp om at det skulle bli mulig med samfinansiering for en del av prosjektenes vedkommende. Problemet er at dette håpet var bygget på et for usikkert grunnlag, ikke minst sett i forhold til fraværet av en bevisst og langsiktig strategi på dette feltet. Det bidrog til et svært knapt budsjett for alle andre aktiviteter.

6) KVUs historie kan indikere at spørsmålet om brukerrelevans må defineres konkret i forhold til hvilket forskningsfelt det er snakk om. Dvs. at NORAS generelle linje må tilpasses utviklingsforskningens og det enkelte program

særegenheter. På dette feltet var det antakeligvis i 1984/85 prematurt å satse på et program som skulle føre til direkte anvendbare resultater, fordi den tilstrekkelige grunnkompetanse på forskningsfeltet ikke var tilstede. En definisjon av brukerrelevans begrenset til kompetanse/miljøoppbygging ville ha vært mer realistisk og antakeligvis mer i samsvar med DUHs langsiktige behov.

7) På den ene siden innebar det forenkling av administrasjonen at DUH fullfinansierte programmet. På den annen side ville NORAS som institusjon kanskje ha fått et mer forpliktende forhold til driften av programmet, om det også hadde vært med å finansiere programmet. Det hadde bl.a. kanskje lagt grunnlag for tyngre institusjonell oppbacking for samfinansiering med andre finansieringskilder etc.

8) Det ble et problem for KVU at retningslinjer og budsjett ikke inkluderte støtte til kostnader forbundet med lokale samarbeidspartnere i u-land. For program av en slik type, må det fra starten av være klarere retningslinjer for hvordan relasjonene mellom forskere fra Norge og forskere fra u-land skal forbedres. Det, må gis økonomiske rammer som sikrer at et slikt samarbeid kan oppstå på et så likt grunnlag som mulig.

9) Kontakten mellom programstyret og DUH/forskningskontoret fungerte ikke tilfredsstillende, etter målsettinger og forventninger. Det er interessant at dette var et problem også i forhold til dette programmet, hvor DUHs interesse/behov hadde vært sterkest artikulert. Det kan peke på følgende forhold:

1) DUHs manglende administrative kapasitet til å påta seg en aktiv rolle i slike program. Det er viktig å legge merke til at kapasiteten var god nok til å planlegge og styre dem, men ikke til å følge opp/absorbere den type kunnskap som programmet produserte.

2) Oppbygging av kompetanse/miljø som DUH finner nødvendig for sin bistandsvirksomhet, bør og kan implementeres med reduserte målsettinger for DUHs aktive medvirkning/brukerrolle/administrativ oppfølging etc. Også fordi kompetanse/miljøbygging er en prosess som er fundamentalt forskjellig fra en brukerstyrt nytteorientert forskning.

3) DUH/NORAD kan og bør formulere genuint brukergenererte prosjekt, hvor behovet for kunnskap er dokumentert og erkjent av de som forskningen skal være nyttig for. Da vil absorbering av kunnskap eller tilbakeføring av kunnskap, som det het, bli mer realistisk. Kunnskapsbehovene og forskningens potensielle bidrag til løsning av problemer kan slik bli vurdert på en mer nøktern og konkret måte.

37. DEHN/NORAD kan og har formuleret gennemprøvede projekter, hvor behovet for kendskab og dokumentation af et projekt og de samlede forsknings- og uddannelsesaktiviteter er afgørende. Det er vigtigt for os at vi arbejder på at sikre et kendskab til de aktiviteter, som der er i det, der er realistisk. Kendskabsbehovene og forsknings- og uddannelsesaktiviteterne til løsning af problemer kan ikke blive udført på en mere nøjagtig og sikker måde.

5. FORSKNINGSPROGRAMMET "TEKNOLOGIOVERFØRING FRA I-LAND TIL U-LAND"

5.1. HVA HAR BLITT OPPNÅDD

Programmet var planlagt gjennomført over en periode på 5 år (opprinnelig bestemt fra 1.4.1986) Programstyret ble nedsatt sommeren 1986, men prosjektene, med ett unntak, startet først opp i 1987. Det reelle avslutningsåret vil derfor være 1991.

Budsjettrammen for de tre første årene var 8 mill. kroner, fordelt med 2 mill på første programår, og 3 millioner andre og tredje år. I følge kontrakten skulle budsjettrammene for fjerde og femte år fastsettes innen 1.10.1988. Den ble imidlertid fastsatt i 1989. Programstyret anslo finansieringsbehovet for fjerde programår til 4 mill. kroner i Årsmeldingen for 1987, mens departementet på sin side muntlig hadde antydnet 1,1, mill. til dette programmet. Det udekkede behovet på 2,9 mill. kr. førte til at ingen nye prosjekt kunne startes opp.

- 6 prosjekter fikk tilsagn om støtte ifra 1987 av. Budsjettmidlene for 2. driftsår (1988) var allerede disponert, derfor ble det ingen nye utlysninger på programmet være seg i 1987, 1988 (et nytt delprosjekt kom til i 1988). Dvs. alle prosjektemidlene ble delt ut ved første gangs søknad.
- 3 av de 7/8 prosjektene hentet tema fra Norges hovedsamarbeidsland.
- Det ble ikke foretatt noen miljø/institusjonell konsentrasjon. Derimot oppsto det nærmest ad hoc en tematisk konsentrasjon om energi, fiskeri og infrastruktur.
- Flere av prosjektene hadde problemer i oppstartingsfasen, dels fordi landene der datainnsamlingen skulle foregå, ikke var rede til å ta i mot forskerne som hadde fått midler, og dels fordi forskerne selv ble forsinket pga. andre oppgaver. Ett

- prosjekt måtte utgå fordi man ikke fikk svar på søknaden om forskningstillatelse.
- Det ble avholdt et forsker/brukerseminar på Lysebu og et forskerseminar i august 1989 i Tromsø.

E. I. HVA HAR BLITT OPPNÅDD

Programmet var planlagt gjennomført over en periode på 2 år (oppnådd delvis) fra 1.4.1986. Programmet ble nedlagt sommeren 1988, men prosjektet ble videreført i samarbeid med de enkelte avdelinger. Det var i 1988. De fleste avdelinger vil derfor være oppnådd i 1991.

Budsjettene for de tre første årene var 8 mill kroner, fordelt med 3 mill på første programår og 5 millioner andre og tredje år. I følge kontaktene skulle budsjettene for tredje og fjerde år fastsettes innen 1.10.1988. Den ble imidlertid fastsett i 1989. Programmet ble avsluttet i 1989. Budsjettene for de fire første årene ble 4 mill kroner i Årsmeldingen for 1987, mens departementet på de neste mange år hadde angitt 1,1 mill. til dette programmet. Det uttrykkelige resultat på 3,9 mill. kr. førte til at ingen nye prosjekter kunne finansieres opp.

I 1988 ble alle prosjekter som startet i 1987 og budsjettene for 1988 (1988) var allerede disponert, derfor ble det ingen nye utlysninger på programmet i 1987 og 1988. Det nye delprosjektet kom til i 1988. Det var alle prosjektene ble delt ut ved første gangs søknad.

I 1988 ble 178 ansøkjere hentet inn fra Norges helsevesenstjeneste.

- Det ble ikke foretatt noen utlysninger eller konsentrasjon i 1988, oppgave delvis nemtest og på en annen konsentrasjon om energi, fiske og miljøarbeid.

- Flere av prosjektene hadde problemer i oppstartstadiet, dels fordi landene delvis datainnsamlings skille foregikk, ikke var rede til å ta i mot forskere som hadde fått midler og det som ble gjort selv ble forsinket på grunn av oppgaver. En

5.2. PROGRAMMETS PROFIL

Dette programmet vil bli behandlet mer kortfattet enn de andre. Årsaken er at dette programmet både mht. profil og organisering på mange områder var en blåkopi av KVU.

5.2.1. Relevans

I et notat fra 2.plan til Alle involverte fagkontor den 27.8. 1985 vedrørende forskningsprogrammene generelt og teknologioverføringsprogrammet spesielt het det at hensikten "er primært å framdyrke flere norske fagfolk med kompetanse som er relevant for de ulike problem vi møter i bistandsarbeidet" ... "Dersom det er forenlig, er det et underordnet (deres und.str.) mål å få gjort studier som forsøker å besvare konkrete problem vi i dag opplever under gjennomføringen av bistandsprosjekter" (s.1).

I et notat fra Plan til Stabsmøtet den 4.11.85 var målsettingen formulert mindre presist: Målsettingen med programmet er dels å bygge opp kompetanse i norske fagmiljøer om forhold omkring teknologioverføring fra i-land til u-land, dels å frembringe bistandsrelatert kunnskap om teknologioverføring fra i-land til u-land (s.1). Programmet skulle "avgrenses til sektorer der Norge er involvert", og det var en målsetting å skape "tverrfaglige forskergrupper med en viss stabilitet". Det ble sagt at "tverrfaglige forskerteam med 3-5 personer tilstrebes. Det blir da rom for ca. 3 parallelt løpende større prosjekter" (s.st:2).

I den endelige kontrakten ble formålet formulert slik:

- å bygge opp kompetanse i norske forskningsmiljøer om forhold omkring teknologioverføring fra i-land til u-land, bl.a. gjennom norsk bistand

- å få gjennomført forskningsprosjekter som kan bidra til å øke kunnskapene om teknologioverføring fra i-land til u-land i bistandsadministrasjonen og i andre institusjoner som arbeider med bistands- og utviklings spørsmål.

Programnotatet ga bestemte, men uklare føringer. Det var svært samfunnsvitenskapelig i sin beskrivelse av temaet. Humanistiske, høyteknologiske og naturvitenskapelige perspektiv var i stor grad fraværende. Den høringsrunden som ble iverksatt, fikk ingen viktige, synbare konsekvenser for programmets profil. En kan derfor si at notatets perspektiv og behandlingen av det, reduserte potensialet for flerfaglige eller tverrvitenskapelige prosjekter av den typen som ellers var indikert som målsetting.

Programnotatet hadde en klar brukerorientert profil ved at det ble understreket som et krav at "Forskningsprosjektene bør imidlertid ha klar relevans for bistandsarbeidet".(s. 24). Og "prosjekter med klare aksjonsforskningskomponenter vil bli vurdert positivt" (s.st:26). Samtidig het det: "Det er rom for syntetiserende framstillinger av foreliggende forskning på gitte emneområder, og for hypotesetestende og eksplorativ forskning" (s.s.). Og videre: "Popularisering og formidling av forskningsresultater skal derfor gis full oppmerksomhet allerede i utgangspunktet" (s.st.: 25), dvs. implisitt forutsettes det at prosjektene bringer fram resultater, og at de er av sin slik karakter at de er av direkte interesse/kan absorberes av DUH. Miljøkomponenten ble ikke oversett: Det heter f.eks. at "et siktemål" med programmet er å bidra til at det utvikles et miljø for utviklingsforskning (deres und.str.) knyttet til problemer omkring teknologioverføring i Norge" (s.s.).

Poenget er: programmet var uklar i sin målsetting, og disse målsettingene var ikke i tilstrekkelig grad basert på en realistisk analyse av det norske forskningsmiljøet på dette feltet, og hvilke omfattende tiltak og ressurser som måtte til, skulle det både bygge opp varige flerfaglige/tverrfaglige forskningsgrupper og miljøer og framskaffe nyttig kunnskap for bistandsadministrasjonen.

5.2.2. Organisering

Programmet ble lagt til RFSP, i stor grad fordi KVVU allerede var der. Begrunnelsen var den samme, i tillegg kom nå argumentet om lettere samordning av DUHs forskningsstøtte. Styringsmodellen var altså sydd etter samme lest som KVVU, med de fordeler og ulemper som denne modellen hadde.

5.3. PROGRAMMETS UTVIKLING

5.3.1. Målsetningsdiskusjoner

På sitt første møte stilte programstyret problemet slik: Gapet mellom de vide målsettingene og de relativt små midlene som var stilt til disposisjon, ville føre til at "uten en viss prioritering vil det også være fare for at prosjektene bare vil gi spredd kunnskap uten intern sammenheng". Og videre: Hva var den mest fruktbare måten å velge ut prosjektene på? Flere forslag var framme fra ytterpunktene "konsentrasjon om enkelte forskningsmiljø i Norge" til "NORADs prosjekter i en viss periode"

Det ble også reist spørsmål om programmets tema: burde hovedtemaet være teknologiutvikling heller enn teknologioverføring, slik mange av høringsuttaalelsene hadde foreslått. Denne diskusjonen ble imidlertid ikke fulgt opp, for ikke, som det ble sagt, å gå utover programmets (allerede) vide rammer. Lederen for programstyret oppsummerte diskusjonen med at ingen endelige konklusjoner var trukket, bortsett fra en: Det er "viktig ikke å ha så markante oppfatninger at man avviser gode, men "avvikende" prosjekter når man ser søknadene".

Dette programstyret stilte ved oppstart et sentralt spørsmål: Hvordan bygge opp kompetanse uten en viss målrettet konsentrasjon i innsatsmidler og miljø. Som det ble sagt: Hvis dette ikke skjer: Hva vil man i så fall ha igjen etter 5 års forskningsinnstas? Problemstillingen ble av ulike grunner ikke drevet videre, og som det het: "Kriteriene for prioritering er fremdeles ikke avklart" (Referat fra første møte i programstyret 21/22.8.86). Ut fra den foreliggende situasjonen valgte man å ikke prioritere eller å foreta noen avgrensninger. Noen systematisk diskusjon om dette ble ikke tatt opp senere heller - og da av ganske forståelige grunner, som vi skal se.

5.3.2. Formidlingsoppgaven

Mangel på kunnskap om situasjonen på dette forskningsfeltet i Norge og de uklare målsettingene kom kanskje tydeligst til uttrykk på formidlingsområdet, en oppgave som i NORAS-sammenheng blir tillagt stor vekt. I 1987 stilte programstyret for TEKOF, som for KVVU og i tråd med NORAS generelle linje, formidling av forskningsresultater fra de løpende prosjektene som "den viktigste oppgaven i tiden som kommer". (S.st:5) I ettertid er det åpenbart at denne målsettingen var prematur, og dreide virksomheten vekk fra systematisk miljøoppbygging etc, i den grad en slik målsettingen fantes overhodet. Det viste seg jo på forsker/brukerkonferansen på Lysebu^R

at det på det tidspunktet ikke var noe å formidle, ihvertfall ikke til DUH som ble oppfattet som formidlingens primære målgruppe(s.st) Formidling ble enn videre oppfattet som en svært teknisk ting, dvs. i form av "kontorseminarer, diskusjoner i "Interforum" og artikler til Sør Nord Utvikling. Problemet med dette var jo at problemet ikke først og fremst var kanaler, men at man hadde noe relevant og nyttig å fortelle til brukermiljøene på dette tidspunktet.

5.3.3. Programstyret: et søknadsbehandlende organ

Som det heter i årsmeldingen fra 1986: PS's "arbeid har stort sett gått med til søknadsbehandling" (Årsmelding 1986:2) Det var programstyret selv som foretok vurderingene, en bruker og en forsker sammen. Da fikk det betydning at det ved søknadsfristens utløp 1.7.86, altså før komiteen var etablert, hadde kommet inn 36 prosjektskisser. Programstyrets andre møtet ble så å si utelukkende brukt til en grundig gjennomgang av søknadene. Tråden fra den viktige diskusjonen på det første møtet om profil og kriterier ble ikke tatt opp før tildelingsprosessen allerede var i gang. Også på neste møte, den 16.12.86, var det søknadsbehandling. Det

hadde kommet inn 12 søknader. På dagsorden for dette møtet var det igjen satt opp diskusjon om arbeidsplan for 1987, særlig med fokus på miljøtiltak. Av naturlige grunner ble det ikke tid til dette. På neste møte, den 26.6.87, ble det også i henhold til referatet "liten tid til diskusjon om dette punktet, og man ble enige om å sette av god tid til drøftinger på neste møte"; et møte som altså skulle avholdes i november, over ett år etter at programmet i realiteten startet opp. Det som skjedde var imidlertid at en slik plan ikke ble diskutert på det møtet heller, men utsatt til neste møte 15. februar 1988. Det er vel ingen overraskelse at dette aldri ble skikkelig diskutert.

Poenget med denne gjennomgangen er å vise hvor vanskelig det var for programstyret å få diskutert og bestemt seg for klare kriterier mht. kompetanse/miljøbygging. Et programstyre som stilte problemet med uklarheten i kontrakt og notat, ble av omstendighetene, så å si, tvunget til å sette det ut i livet på ad hoc vis. Programstyret kom på hæla fra første stund pga. søknadsbehandlingspresset, og fordi dette programstyret, sammenliknet med de andre, hadde relativt mindre forutgående kunnskap om forskningssituasjonen på feltet. Først i 1988 diskuterte programstyret at man burde lage en oversikt over aktuelle forskningsmiljø, basert på NORDREC-katalogen og søknadsinformasjon ved første tildelingsrunde.

Dette programstyret kom, som de andre, seint i gang og etter at føringene var lagt. Det ble altså i stor grad kun et søknadsbehandlende organ, med noen spede forsøk på formidlingssiden. Viktige samfunnsfaglige og humanistiske miljø ble ikke kontaktet; som det store teknologihistoriske prosjektet eller Bedriftshistorisk institutt. Et fellestrekk med de forskerne som fikk midler over programmet var kanskje at deres primær-interesse lå på andre felt, og at det derfor ble problematisk å bygge opp varige forskergrupper/miljø på dette temaet. Hvis målsetting var gode forskningsresultater med nytteverdi for DUH var en slik satsing kanskje fornuftig. Om det derimot var miljøbygging var det neppe så effektivt. Dette programmet kan derfor illustrere den praktiske konsekvensen av uklare målsettinger for programmene som helhet.

Til tross for denne svært uavklarte situasjonen med hensyn til hovedmålsetting for programmet som helhet, ble formidling også i 1988 sagt å være den viktigste oppgaven. Under innflytelse av programeksterne forhold (bl.a. "Handlingsplanen for likestilling i NORAS") ble den tematiske konsentrasjon som fantes svekket. Programstyret gikk inn for: "Programmet bør dreies i den retning som skisseres i brevet til DUH, nemlig studier av fattigdomsorienterte, lavteknologiske prosjekt, hvor kvinner utgjør en eksplisitt del av målgruppen" (Vedtatt 13.4.88). Dvs. at temakonsentrasjonen ble svekket og endret i en situasjon hvor den opprinnelige temakonsentrasjonen enda ikke hadde skapt varig grunnlag for kompetanse/miljøbygging, og på bakgrunn av forskningseksterne signal.

5.3.4. Programstyret og budsjettet

Kassa var i realiteten så å si tom med de forpliktelsene som var inngått etter første utlysningrunde. Ingen nye utlysninger ble foretatt for 1987 eller 1988. Dette hadde til dels sammenheng med at kostnadene ved de enkelte prosjekter ble undervurdert. Programmet kom altså til å satse alt på ett kort, eller et heat. Nye midler ble etter forsinket tilsagn fra DUH utlyst i 1989. Hovedproblemet var likevel at i forhold til målformuleringene, var budsjettet for trangt. Det tillot i liten grad muligheter for å endre kursen etter hvert, og det tillot få initiativ mht. miljøbyggende tiltak.

5.4 OPPSUMMERING AV TEKOF

En del av de samme lærdommene kan oppsummeres her som for KVVU. Noen spesielle forhold kan imidlertid trekkes fram:

- 1) Den uklare målsettingen fikk spesielt store konsekvenser på et forskningsfelt hvor det var små og svake miljøer på forhånd. Noen av de som fikk penger over programmet var blant Norges beste forskere innen det felt som bredt kan kalles "utviklingsforskning", men deres hovedinteresse kan neppe sies å ha vært teknologioverføring (og vil kanskje neppe heller bli det). Programmet ble ikke noe program, hvor helheten var mer enn summen av de enkelte prosjektene. Det har foreløpig blitt et program som støttet individuelle prosjekt som sannsynligvis vil bringe fram interessante resultater, men som i bare mindre grad vil ha vært med på å bygge opp et permanent og pulserende miljø på feltet.
- 2) Programnotatet for dette programmet var det mest omfattende og det som kunne gi og har gitt mest føringer for programmets drift. Det var derfor et problem at det hadde en ubalanse i faglig tilnærming og var uklar på en del målformuleringer. Signalene var av en slik karakter at viktige fagmiljø ble marginalisert. Den sterke vektlegging av brukernytte i snever forstand og formidling, var ikke i samsvar med situasjonen på feltet og med hva som realistisk kunne forventes innen en femårsperiode, gitt de finansielle og administrative rammene.
- 3) Programstyret kom også her sent i gang, men startet opp i for stort tempo. Det er et problem for et program at alle pengene ble oppbrukt i første søknadsrunde. Muligheten for korrigerende underveis/læring av feil/problemer etc. er problematisk, dersom en ikke har penger til å foreta evt. snuoperasjoner med.

6. OPPSUMMERING

Denne oppsummeringen kan og bør deles i to forskjellige, men allikevel sammenhengende deler. I hvilken grad og på hvilken måte målsettinger og intensjoner har blitt realisert innenfor hvert enkelt program, er allerede behandlet: Det finnes under de respektive kapitler om de tre forskningsprogrammene (se innholdsfortegnelsen). Det vil derfor ikke bli gjentatt her. Her vil vi ta opp følgende forhold:

1) Hvilke generelle trekk kan påpekes som i større eller mindre grad gjelder alle programmene? Eller bedre: hvilke erfaringer bør vurderes i framtidige opplegg for forskningsstøtte nærmest uavhengig av hvilke programløsninger og administrative løsninger en velger?.

2) Hvilke alternative administrative og organisatoriske løsninger kan tenkes i årene som kommer, basert bla. på erfaringene fra disse tre programmene. Hvilke trekk ved målsettinger/organisering/administrasjon bør videreføres ut i fra den nåværende situasjon innen norsk utviklingsforskning (som - og det er vårt poeng - er svært forskjellig fra det den var på midten av 1980-tallet).

Igjen bør de kritiske kommentarene nedenfor settes inn i en større kontekst: 40 forskere søkte KVVU, 35 TEKOF (hvis søknadene fra fase 2 inkluderes, blir søknadstallene henholdsvis 49 og 48) og 75 rekrutteringsprogrammet. DUH vil kunne nyttiggjøre seg av at programmene har skapt større interesse for bistandsrelevant utviklingsforskning. De har bidratt til å skape et potensielt større konsulentmarked/kompetansemiljø. De har gitt DUH bedre kunnskap om forskningsmiljøet og om forskningsrådsstrukturen, og forskere og forskningsrådene har fått bedre kunnskaper om DUH. Sett fra forskningssiden har programmene gitt en viktig stimulans på en tid da ingen andre institusjoner var rede til å ta det samme ansvar for oppbygging av norsk forskningskompetanse om Asia, Afrika og Latin-Amerika.

Det er problematisk metodisk og svært arbeidskrevende å måle eksakt hvordan de DUH-finansierte programmene har påvirket annen finansiering av norsk utviklingsforskning. Det kan synes som om NAVF til en viss grad i de første årene etter programstart reduserte sin støtte til slik forskning noe. For 1990-årene har imidlertid både RHF og RSF gjort internasjonalisering og internasjonale studier til et satsingsområde. Det er også åpenbart at universitetene i de siste årene har satset adskillig mer på utviklingsforskning enn de gjorde i begynnelsen av 1980-tallet. Sett under ett er det derfor rimelig å hevde at DUH-programmene har vært både et tillegg og en stimulans. Selv om utviklingen henimot mer satsing på utviklingsstudier antakeligvis også hadde skjedd uavhengig av disse programmene.

6.1. GENERELLE TREKK

6.1.1. Programmene hadde uklare mål

Hovedproblemet med programmene har hittil ligget på det overordnede policy-planet: Ingen av dem fikk opprinnelig en klar og utvetydig erklært hovedmålsetting. Det svekket både programmenes muligheter for måloppnåelse og programstyrenes rolle som forskningsstrategiske aktører.

De ulike programmene fikk ingen klar målsetting som i tilstrekkelig grad tok hensyn til:

- den faktiske kunnskaps/forskersituasjonen på de feltene programmene skulle dekke/stimulere. Eks: Innenfor teknologi-programmet var det urealistisk å stille som sentral målsetting for styringsgruppen at den skulle sørge for effektiv formidling av forskningsresultatene tilbake til brukergruppene, bidra med formidling til den brede offentlighet og stimulere til den offentlige debatt.

- Departementets ulike kortsiktige og langsiktige behov innen de aktuelle satsingsområdene og hvordan forskning kunne gjøres relevant for ulike organisasjonsnivå i bistandsstrukturen. Det vil si: Hva eventuell brukerrelevans bestod i, ble aldri konkretisert/presisert. Eks: a) På planleggingsnivå i departement og NORAD er det åpenbart at rent **grunnforskningsrettede** program med Norge eller Korea som geografisk fokus, og som vinner ny erkjennelse om f.eks. kjønnsrelasjoner og utviklingsprosesser, kan være av stor relevans. Mens b) forskningsprosjekt med mer direkte **anvendt** profil som forsker på NORAD-støttede bistandsprosjekter i Norges hovedsamarbeidsland, vil potensielt gi resultater av mer umiddelbar nytteverdi, spesielt for NORAD. Hva som er "mest relevant" eller "nyttig" for DUH, kan ikke avgjøres på et allment grunnlag. Dvs.: Om departementet klarere formulerer sine kunnskapsbehov, behøver det slett ikke

medføre at program med målsettinger om direkte bistandsrelevans på kort sikt, er den mest fornftige, departementale målsetting.

Poenget i forhold til disse programmene var at DUH hadde uklare oppfatninger av relevans og brukerorientering både i forhold til når det skulle være relevant, og for hvilket nivå i organisasjonen det skulle være relevant (på ulike tidspunkt ble plankontorer/fagkontorer/utestasjoner informert/kontaktet i forbindelse med disse programmene uten at det ble presisert hva det var i disse programmene som var viktig for hvem, og når.).

- den fundamentale forskjellen i en prosess som tar sikte på kompetanse/miljøbygging; dvs. som tar sikte på å produsere gode forskere, og en prosess som på kort sikt tar sikte på å produsere gode og nyttige forskningsresultater. Eksempel: To av programmene ble lagt til NORAS, dvs. et anvendt forskningsråd hvor brukerorientering og formidling til brukerne står sentralt. Til tross for dette ble det på ulike tidspunkt i enkelte programstyrer argumentert som om programmene målsetting var å vinne ny erkjennelse basert på en innenvitenskapelig kumulativ prosess. Dette reflekterte at skillet mellom eksplorativ, fri forskning og programstyrt, anvendt forskning ikke ble tilstrekkelig reflektert i programstyrenes mandat eller i programstyrenes implementering av programmene. Programstyrt, brukerorientert forskningsadministrasjon krever andre og mer aktive virkemidler enn støtte til eksplorativ grunnforskning.

En kan derfor si at slik målsettingene om både miljø/kompetanseoppbygging og produksjon av relevant og tilgjengelig kunnskap ble stilt, var den sprikende og urealistisk. Uklar målformulering og mangel på langsiktig, gjennomtenkt strategi for det enkelte forskningsprogram var ikke noe spesielt for DUH-programmene. Det er oppsummert som et generelt problem, også innen NAVF-systemet. Tvert om bør en se denne uklarheten som naturlig, tatt i betraktning den situasjonen programmene ble lansert i:

- DUH kunne i 1984/85 ikke vurdere nyttehensyn snevert siden departementet også måtte sørge for generell kompetanseoppbygging innen utviklingsforskningen

generelt.

- Forskningsmiljøene presset naturlig nok på for at programmenes direkte brukerorientering skulle reduseres/svekkes, i en situasjon hvor det nesten ikke var andre finansieringskilder på banen.

- NORAS påvirket på sin side naturlig nok programprofilen i to av programmene i en mer anvendt, brukerorientert retning, i tråd med sin argumentasjon om å være departementets naturlige samarbeidspartner.

Som det antydes lenger ned: Nå er situasjonen innen norsk utviklingsforskning forandret på vesentlige punkter. Det har skapt grunnlag for at departementet kan ta initiativ til mer presise og målrettede brukergenererte forskningsprogram, både mht. generell kompetanse/miljøoppbygging på felt departementet har spesialbehov for, og til mer direkte, anvendte program som skal kaste lys over konkrete og identifiserte kunnskapsbehov. Det må understrekes at hvor anvendte profilen på disse programmene bør være, må tilpasses departementets ulike behov og situasjonen på det aktuelle forskningsfelt.

6.1.2. Begrenset mobilisering av nye forskningsmiljøer

Med unntak av rekrutteringsprogrammet er det stort sett de "gamle traverne" innen forskningsfeltet som har fått støtte. Dette var antakeligvis både kostnads-effektivt og en naturlig løsning slik programmene ble startet og utviklet seg. I den grad intensjonene var å bygge opp feltet innen nye disipliner og utbygge nettverk og miljø har programmene nådd kort. Noen felles årsaker kan nevnes:

- Programnotatene var utpreget samfunnsvitenskapelige i begrepsbruk, tilnærming, vektlegging og forståelsesmåter. Ønskes videre disiplindeltakelse må det avspeiles ikke bare i viljeserklæringer, men i selve beskrivelsen av forskningsfeltet programmet skal dekke.

- Programnotatene ble ikke sendt ut på høring, bortsett fra TEKOF. Argumentet her går ikke på det formelle; dvs. at relevante miljøer har rett til å komme med høringsuttalelse. Poenget er at programmene ved bedre planlegging kunne ha utnyttet en slik høringsrunde til relevante miljø som et mobiliseringsmiddel for å bringe nye miljø inn på banen - miljø med kompetanse på kvinner og teknologi, men uten spesiell interesse for utviklingsland etc (Eks: NTH eller Teknologihistorie-prosjektet for TEKOFs vedkommende, og sykepleie/religionshistorie for KVU).

- Det faktum at programstyrene ble etablert først etter at programnotat og utlysning hadde skjedd forsterket denne svakheten, og det gjorde det vanskelig å rette den opp under marsjen.

Resultatet var at programmene til dels ble startet avskjermet fra de forskningsutførende institusjoner, og også uten at viktige miljø var informert om at slike program skulle settes i gang.

6.1.3.DUH hadde en uklar strategi.

For det første: Målsettingene var uklare i utgangspunktet (som vist ovenfor), men det var også DUHs rolle i implementeringen.

DUH spilte en svært aktiv og sentral rolle i utforming av programnotat, kontrakt, mandat etc, og programmene var lagt opp innen en struktur som forutsatte aktiv brukerinvolvering. Det står i slående kontrast til hva som skjedde etter at programmene kom i gang: Da abdiserte DUH frivillig som et departement med én interesse eller politikk. Gapet mellom planlagt struktur og faktisk brukermedvirkning forsterket programmenes problem.

For det andre : Det ble ikke fastlagt retningslinjer

- for DUH-representantene i brukergruppene
- for Forskningskontorets administrative oppfølging av programmene

- for hvordan DUHs kunnskapsbehov skulle formidles til programstyrene - - for hvordan eventuelle forskningsresultater skulle kunne absorberes av DUH/NORAD.

For det tredje: DUHs evne og muligheter til følge opp programmenes utvikling, og DUH-representantenes evne og mulighet til å påta seg et formidlingsansvar - samsvarte ikke med de krav programmenes forskningsprofil og målsetting stilte.

For alle programstyrene var det et fellestrekk at DUH-representantene ofte var fraværende (finnes unntak), at de ikke fant tid til å komme på seminarer etc. Det er også blitt påpekt at de ikke "følte ansvar" for å formidle hva som skjedde i programmene tilbake til DUH. Denne praksisen bør imidlertid ikke først og fremst lede til kritikk av representantene. Mangelen på oppmøte og tilbakeføring bør i denne konkrete sammenheng først og fremst det tolkes som uttrykk for to forhold:

1) DUH-representantene følte at etter hvert som programmet utviklet seg, hadde faktisk ikke DUH spesielle særinteresser å forsvare vis á vis resten av PS. Formidling fra brukermiljø til forskermiljø om hva som var departementets kunnskapsbehov var vanskelig, fordi departementet ikke hadde noen klar formening om dette. Etterhvert som programmene utviklet seg, ble denne oppgaven mindre og mindre aktuell.

2) Forskningsprogrammene og prosjektene var av en slik karakter, og resultatene av forskningsarbeidene var av en slik karakter, at de vanskelig lot seg tilbakeføre til klare målgrupper innen bistandsorganisasjonene, til bestemte plankontor etc.

Skal bruken av brukerrepresentanter i programstyrene ha noen reell funksjon må det først og fremst være å bidra til å presisere brukerens problemer, problemstillinger, konkrete kunnskapsbehov osv. Men fordi disse programmene ikke var brukergenererte i genuin og presis forstand, hadde ikke representantene en slik rolle å spille.

En konklusjon er derfor at bare i bistandsfinansierte program som har en direkte brukerrettet, anvendbar målsetting, bør departementet satse personell og tid på implementeringsfasen. Der departementet vil finansiere mer generelle miljø/kompetanse-byggende program innenfor viktige temaområder for departementet, kan det med fordel overlate iverksettelse/oppfølging til forskningsråd/forskningsutførende miljø. Dvs: Departementet bør for slike programs vedkommende abdisere formelt fra selve implementeringsfasen.

For det fjerde: DUH presiserte ikke i tilstrekkelig grad hva organisasjonen ute og hjemme kunne bidra med når det gjaldt ulike støttefunksjoner for forskerne. Spørsmål som budsjettmidler for lønn til lokale samarbeidspartnere, hjelp til transport, husvære, forskningstillatelse, reisestøtte til konferanser, støtte til publisering etc. var ikke tilstrekkelig klarlagt på forhånd.

For det femte: DUH definerte i for stor grad brukerne kun som departementet selv. Skal DUH få maksimal uttelling av bistandsrelevante forskningsprosjekt må det være en fordel å trekke inn brukerrepresentanter fra frivillige organisasjoner, presse, undervisning etc.

6.1.4. Mangel på effektiv koordinering.

DUH iverksatte altså tre program med en samlet budsjetttramme på vel 45 millioner kroner. Hvis en tar utgangspunkt i det relativt lille og svakt institusjonelt forankrede utviklingsforskningsmiljøet i 1984/85, er det åpenbart at en bevisst koordinering av disse programmene med hensyn til en nasjonal plan for kompetanse/miljøoppbygging, ville kunne ha lagt forutsetninger for enda mer varige resultater.

Det ble ikke opprettet noe organ som skulle ha denne funksjonen. I den grad et slikt behov ble erkjent, kan det synes som om DUH selv var tiltenkt oppgaven i utgangspunktet. Men som det er indikert ovenfor: det var i utgangspunktet urealistisk i forhold til forskningskontorets bemanning og stabsstabilitet.

Tilsvarende forskningsinnsatser i fremtiden bør koordineres på en mer effektiv måte, særlig for å oppnå maksimal miljøgevinst, både ved å styrke departementets organisering av forskningsstøtten og ved å koordinere den mer effektivt med andre aktører innen dette feltet. Nå var det ingen annen koordinering enn at det ble referert fra de ulike programmene på programstyrenes møter, og at det ble avholdt sporadiske møter mellom noen av programstyrenes ledere.

Framover, i en situasjon hvor mer stabile miljøer er utviklet med egenprofil, men hvor det samtidig er uheldige skjevheter mellom disipliner og fakultet etc., bør departementet internt bedre samordne sin forskningsstøtte slik at den kan få maksimal miljøeffekt på sikt. I hvilken grad den organisatorisk bør knyttes sammen med forskningsbistanden, er et spørsmål som ligger utenfor mandatet for denne evalueringen. Hvordan departementet vil løse behovet for bedre koordinering og samordning med andre opplegg og institusjoner i Norge organisatorisk, må selvsagt også sees i sammenheng med hvordan forskningsbistanden og forskningssamarbeidet mellom Norge og utviklingsland organiseres.

6.1.5. Programstyrenes påtenkte funksjonstid var for kort.

Alle ble utnevnt for en periode på to år. I og med at programmene i utgangspunktet var tidsavgrenset til en ganske kort periode (3-5 år) tror vi dette var uheldig. Dette skapte en følelse av "dårlig tid" som virket hemmende på strategisk planlegging og tenkning. Likedan ville enkelte programstyre-medlemmer ikke planlegge på lang sikt fordi en slik planlegging ville begrense "arvtakernes" handlefrihet. Det er et problem ved den framgangsmåten som ble valgt at det er et fellestrekk ved alle programstyrene at diskusjon om mandatet og programprofil ble skjøvet i bakgrunnen - typisk er det at diskusjon av arbeidsplan hele tiden ble utsatt, selv om det ble ført opp på dagsordenen. I praksis ble jo også funksjonstiden hele programperioden, fordi programstyrets medlemmer ble gjenoppnevnt for resten av programperiodene i alle forskningsprogrammene.

Denne løsningen "i ettertid" bekrefter dermed indirekte behovet for kontinuitet, men nettopp fordi den skjedde i ettertid, løste den ikke problemet med strategisk planlegging.

organisering av forskningsstasjonen og ved å koordinere den mer effektivt med andre avdelinger innen dette feltet. Det var det ingen annen beslutning som at det ble referert til de ulike programmene på programstyrets møter, og at det ble etablert teoristiske møter mellom medlemmer av programstyret.

Etter dette i en situasjon hvor det stabile miljøet er utvilsomt med i generaliseringen, hvor det samtidig er nødvendig å utvide og utdypet mellom disiplinene og fagfeltene, hvor departementet internt har samarbeidet sin forskningsstasjon slik at den kan få maksimal nytte av alle i hvilken grad den er finansiert. Det betyr sammen med forskningsstasjonen, et spørsmål som ligger utenfor mandatet for denne evalueringen. Hvorfor departementet vil løse behovet for bedre koordinering og samarbeid med andre opplegg og insensjon i Norge organisatorisk, må seivest også sees i sammenheng med hvordan forskningsstasjonen og forskningsarbeidet mellom Norge og utlandet organiseres.

6.1.5. Programstyrets praktiske funksjonstid var for kort.

Alle ble innevil for en periode på 1 år. I og med at programstyret i utgangspunktet var utnevnt av et enkelt komitee (F-2) som var dette var uheldig. Dette skapte en følelse av "kort tid" som virket hemmende på strategisk planlegging og tenkning. I tillegg ville enkelte programstyre-medlemmer ikke planlegge på lang sikt fordi en slik planlegging ville bety "strukturer" handlingsplaner. Det er et problem ved den fremgangsmåten som ble valgt at det er et fellesstykke ved alle programstyrene en diskusjon om mandatet og programmet ble skrevet i bakgrunnen - spesielt er det en diskusjon av mandatet hele tiden ble utsett som det ble opp på dagsordenen. I praksis ble jo alle funksjonene hele programstyret fordi programstyrets medlemmer ble gjennomført for resten av programperiodene i alle forskningsprogrammene.

6.1.6. Programstyrene kom for sent inn i program-utviklingen.

Jamført med andre norske forskningsprogram og ihvertfall med de ideelle målsettinger for norske forskningsprogram ble programstyrene i usedvanlig sterk grad "søknadsadministratorer" og de kom til i liten grad å påvirke programprofil og programnotat. Hvor stort problemet ble, varierte selvsagt for hvert enkelt program, avhengig av programstyre-medlemmene og ledere, programstyrets entusiasme for programmet etc. Det er grunn til å tro at et programstyre som i større grad hadde vært med på å "bære barnet fram", hadde vært mer enige om "oppdragelsen", om målsetting og metoder, både på kort og lang sikt.

Det er nødvendig å utvide programstyrenes funksjonstid i forkant (og antakeligvis også i etterkant) av det operative forskningsprogrammet, det vil gi bedre muligheter for økt realisme og presisjon i målsettinger, for at det eksisterende forskningsmiljøet og potensielle nykommere kan identifiseres tidlig i programfasen etc.

6.1.7. Programstyrenes mandat var ikke tilpasset de generelt omfattende, om enn uklare målsettingene.

Mandatene var snevrere enn det som opprinnelig var påtenkt og snevrere enn det som er vanlig innen tilsvarende program i norsk forskning. Programstyrene kunne spesielt ha utrettet mer med hensyn til å bygge opp og styrke miljø og nettverk basert på oppdaterte analyser av rekrutteringsbehov og aktiv fremming av interesse på forskningsstedene, enn det de gjorde. Sett i lys av dagens generelle fokus på internasjonalisering og DUHs arbeid med forskersamarbeid og forskningsbistand, var det antakeligvis også uheldig at programstyrene ikke fikk i oppgave å støtte opp om internasjonal utveksling og kontakter, spesielt med forskere fra utviklingslandene selv, slik det opprinnelig var foreslått fra NAVFs side.

Mandatene for KVVU og TEKOF la imidlertid stor vekt på programstyrenes ansvar for formidling både til bistandsorganisasjonene, forskerne og for å stimulere den offentlige debatt. Denne målsettingen, som er viktig innen alle NORAS-program, var, spesielt for TEKOF-programmets vedkommende, urealistisk. Den dreide PS' oppmerksomhet vekk fra den - i denne fasen - mye viktigere oppgave med miljø/kompetanseoppbygging om den generelle målsettingen skulle nås. Formidlingen i begge programmene ble mer eller mindre tilfeldig, ihvertfall i den forstand at den ikke fikk skikkelig organisatorisk eller budsjettmessig forankring i noen av programmene. Denne situasjonen kan tolkes som en avspeiling av det faktum at forskningens karakter og de fleste prosjektenes utvikling, umuliggjorde at det kunne bli noen virkelig dreis på formidlingen (med ett unntak: til forskningsmiljøene selv) innen rammen av programmet.

Mandatene for programstyrene i "Kvinner og utvikling" og TEKOF var så å si helt identiske. Nettopp det indikerer et generelt problem ved programmene: Modellen og opplegget reflekterte ikke i tilstrekkelig grad den konkrete situasjonen innen de ulike studiefeltene.

Problemet med slike programstyrer er selvsagt at de oftest består av medlemmer med tusen andre jern i ilden. Spesielt i et ganske lite miljø som norsk utviklingsforskning er dette et forhold som ikke kan løses, og det kan ikke være tvil om at den faglige sammensetning av programstyrene overveiende har vært både nyttig og god. I fremtiden kan en kanskje, dersom programmets størrelse, varighet og målsettinger er omfattende, vurdere å budsjettere for en forskningskoordinator med spesielle oppgaver med å bygge miljø/nettverk eller drive med formidling - der det er en sentral målsetting. Men enda viktigere: programstyrene må etableres på et slikt tidspunkt og bli gitt slike arbeidsbetingelser at de får muligheter til å drive forskningsstrategisk arbeid.

6.1.8 Budsjettopplegg var ikke adekvate

Programmene ble sjøsatt uten at det var tenkt grundig nok igjennom tenkelige og utenkelige utgiftsposter ved programmenes gjennomføring. Dette kom klartest til uttrykk i FR, men også for de andre to programmene oppstod det uklarheter underveis om hvem som skulle finansiere hva og hvor omfattende DUHs forpliktelser egentlig var osv. Å sikre seg mot alle eventualiteter på forhånd er neppe mulig, og kanskje heller ikke ønskelig. Men at programmene som helhet hadde tjent på en grundigere vurdering og diskusjon av slike spørsmål før programmene startet, kan det ikke være tvil om. Det ville ha spart både NAVF/NORAS, DUH, programstyret og forskerne for unødvendig arbeid og uheldig usikkerhet om programmets framdriftsplan etc.

I tillegg ble budsjettering og regnskap vanskeliggjort av ulike rutiner i NAVF og DUH og ved at programmene i realiteten startet etter at bevilgningene var gitt. På denne måten oppstod det problemer med overføringer og oversikt (for disse forholdene innen hvert enkelt program, se oppsummeringen i de respektive kapitlene).

6.1.9 Problemet med forskningstillatelse

Flere av prosjektene som ble tildelt midler kunne ikke gjennomføres eller de ble gjennomført i en barbert form pga. problem med forskningstillatelse.

Forventningene til DUHs utestasjoner var urealistiske. Programmene kan tyde på at det kan være nyttig og besparende å innføre muligheter for en kortere "prøveperiode/forberedelsesperiode" der slike ting som forskningstillatelse blir endelig avklart.

En mer varig løsning kan søkes ved at det tas opp med Utenriksdepartementet at gjensidig muligheter for å få forskningstillatelse, bør inngå som en del av de ulike kulturavtaler Norge inngår med land i den tredje verden.

6.1.10 Programforskning og forskningens frihet

Gjennom det brukerorienterte utgangspunktet for KVVU og TEKOF-programmene spesielt, ble det satt rammer for hvilke forutsetninger forskningen skulle starte ut i fra. Programnotatene avspeilte til en viss grad bestillerens forestillinger om hva som er viktig, om årsakssammenheng etc. Innenfor vitenskapen vil der alltid finnes ulike synspunkter om slike årsaker og samband, og det er ofte nettopp i kritikk av slike konvensjonelle oppfatninger at ny erkjennelse oppnås.

Disse programmene dominans innen feltet i 1984/85 skulle i større grad ha påvirket planleggingen av dem: Dvs. at det i forskningens og i DUHs langsiktige interesser burde ha vært integrert programmatisk en helt fri sektor av helt forskerstyrte aktiviteter. Nå kan en si at en slik tilleggs målsetting ville ha gjort programmene enda mer uklart ambisiøse. Det er antakeligvis rett. Men til en viss grad var det likevel dette som skjedde, i etterhånd. Nå har Kvd tatt ansvar for støtte til grunnforskning/generelle kompetansebygging. Det har skapt en situasjon hvor bistandsapparatet kan være mer eksplisitt brukerorientert i sin forskningsstøtte, uten at det får de samme uheldige konsekvenser for forskningsmiljøet som det hadde hatt i 1984/85. Fortsatt kan det imidlertid være situasjoner hvor DUH - ut i fra egeninteresse - bør integrere en slik sektor av helt forskerstyrte aktiviteter innen sine anvendte program. I så fall bør denne distinksjonen gjøres eksplisitt, for signaleffektens skyld og for å gi realistiske forventinger både blant forskere og brukere.

6.2. HVORDAN BØR DEPARTEMENTET ORGANISERE SIN FORSKNINGSSTØTTE FRAMOVER?

I lys av det som er sagt ovenfor: Hvordan kan departementet organisere sin forskningsstøtte framover? Stortingsmelding nr. 42 bekrefter departementets fortsatte brukeransvar for sin sektor, så spørsmålet er altså ikke om støtte til norsk forskning skal fortsette, men på hvilken måte.

Hovedpoenget vårt er at situasjonen på dette feltet er radikalt endret i forhold til i 1985/85, noe som betyr at forskningstøttens formål og virkemidler bør endres i tråd med de endrede rammebetingelsene. Flere forhold bør understrekes:

- Kvd har i St.meld. nr. 42 tatt det formelle ansvaret for støtten til utviklingsforskningen i Norge.
- En nasjonal komite for utviklingsforskning er etablert under NAVF/RSF. Den skal være et forskningsstrategisk og koordinerende organ, og som det står i St.meld. nr 42: DUH bør rådføre seg med denne komiteen i sin forskningsstøtte (Se særlig punkt 6.4:39-40)
- Forskningsmiljøet er blitt atskillig større og viktig: det er blitt mer institusjonelt forankret, bla. gjennom ulike sentra for utviklingsstudier. Økningen i antall forskere kan indikeres ved at Norsk forening for utviklingsforskning nå har nesten 300 medlemmer mens den i 1984 hadde rundt 70 medlemmer.
- Det har utviklet seg kimer til en naturlig spesialisering mellom de ulike universitetsbyene
- Universitetene, bla. markert gjennom opprettelsen av Nasjonalt utvalg for utviklingsrelatert forskning og utdanning, NUFU, viser en atskillig større interesse for utviklingsforskning nå enn i 1984/85.

For departementet betyr dette spesielt to ting:

- Det er skapt bedre forutsetninger for mer genuin brukergenerert forskning med direkte nytterrelevans for departement/NORAD, enn det DUH kunne/burde iverksette i 1984/85. Problemet er nå snarere departementets evne til å formulere sine kunnskapsbehov prioritert og presist.
- Det finnes flere potensielle samarbeidspartnere og større muligheter for satsing på enkelte miljø enn tilfellet var i 1984/85.

6.2.1. Forskerrekrutteringsprogrammet

Departementet bør selvsagt overholde sine forpliktelser overfor de stipendiatene som har fått penger under det nåværende programmet. På basis av en status- og behovsrapport fra NAVF bør departementet vurdere muligheten for en tilleggsbevilgning som kan sikre en begrenset forlengelse av visse stipend, grunnet problemer rekruttene selv ikke har vært herre over. Utover dette bør departementet ikke påta seg ansvar for generelle rekrutteringsprogram i framtida av følgende grunner:

- Det eksisterende rekrutteringsprogrammet har vist at spørsmålet om brukerrelevans allikevel stort sett blir irrelevant mht. utvelgelse av stipendiater. Slike program må ha som målsetting å produsere kompetente forskere og ikke først og fremst relevante forskningsresultater. Å etablere en styringsgruppe med brukerrepresentanter for hva som i realiteten bør og må være et program for utvikling av grunnforskningskompetanse/generell kompetanse, er et unødvendig byråkratisk mellomledd.
- Et fortsatt generelt rekrutteringsprogram (som det er helt åpenbare behov for) bør finansieres av Kvd. Hvordan det eventuelt bør gjøres ligger utenfor mandatet til denne evalueringen.

Departementet på sin side kan imidlertid styrke støtten til miljø- og kompetanseoppbygging på avgrensede områder og i tråd med departementets presiserte behov. Eksempel: En rekrutteringskomponent kan innarbeides i de andre pågående temaforskningsprogrammene, som HEMIL og SSE-programmet. Det vil bidra til at disse programmene kan få en sterkere og mer varig miljøbyggende funksjon.

Med hensyn til de politiske signalene om rekrutteringsprogram innen sør-nord forskning kan bistandsforvaltningen samfinansiere et slikt rekrutteringsprogram med Kvd via relevante fagråd i NAVF. Siden dette er et felt der både bistandspolitikken og UD har åpenbare sektorinteresser, kan bistandsforvaltningen/UD eventuelt ta initiativ til et mer direkte brukerrelevant forskningsprogram knyttet til denne problemstillingen, og at forskerrekruttering ble en av programmets målsettinger. I så fall bør programmet antakeligvis bli forsøkt lagt til NORAS pga sin anvendte profil, eller til en forskningsutførende institusjon dersom tilstrekkelig spesialkompetanse på feltet finnes ett sted.

6.2.2. Kvinneforskning- og teknologioverføringsprogrammet

I dag synes det som om ingen av disse bør fortsette utover programperioden i den form og administrative ramme de nå har.

Eventuell fortsatt generell kompetanseoppbyggingen innenfor disse viktige departements-områdene bør i framtida heller sikres ved at departementet går inn med delfinansiering av tilsvarende norske program eller miljøer hvor kjønnsrelasjoner og teknologiaspektet er sentralt. Det kan forene u-landsforskerne sterkere med andre mer nasjonalt/europeisk orienterte fagmiljø og slik virke berikende - forhåpentligvis begge veier. Dvs. at det ikke vil være behov for et særegent program, med et eget programstyret etc, og at administrative omkostninger slik kan reduseres.

Det kan være grunnlag for at departement/NORAD tar initiativ til mer direkte brukergenererte forskningsprogram med klarere bistadspolitiske problemstillinger og målsettinger innen de samme feltene. Hvorvidt slike evt. mer kortsiktige program kan legges direkte til definerte forskningsmiljø slik at disse kan være koordinerende instanser eller NORAS, må avgjøres konkret.

6.2.3. Andre program

Også i framtida vil departementet på policy-nivå ha behov for utvikling av en generell norsk kompetanse på prioriterte felt. Departementet bør for slike program ha klarere målsettinger og være mer realistiske med hensyn til slike programs direkte relevans og betydning av brukerstyring underveis.

Hvordan departementet velger å organisere disse; dvs. i tilknytning til NORAS/andre forskningsråd; til forskningsinstitusjonene; som en integrert del av innsatser for forskningsbistand, må avgjøres konkret, ut i fra de mål programmene blir gitt. I et eventuelt framtidig samarbeid med NORAS bør samfinansiering vurderes, for å styrke NORAS institusjonelle interesse i programmene. NORAS innsats i disse programmene skyldes i alt vesentlig en dyktig og effektiv sekretær for programmene. Ved at programmene har vært en "lilleputt" i NORAS-sammenheng, har de tjent minimalt faglig på å være underlagt dette forskningsrådet. Ved samfinansiering og sterkere integrering i andre, relevante NORAS-program kan disse svakhetene reduseres.

Slik SAREC i Sverige finansierer professorater ved svenske universitet og ulike grunnforskningsorienterte program kan også departementet i framtida kunne gjøre dette, både for å skaffe fram kompetanse for generell policy-planlegging, og for å skape bedre nasjonale fundament for en effektiv forskningsbistand overfor utviklingslandene.

Departement/NORAD vil utvilsomt ha behov for direkte og mer umiddelbart nytteorienterte forskningsprogram knyttet til den praktiske bistandsvirksomheten. Igjen er det uhensiktsmessig å foreslå noen generell organisatorisk modell: Den må

ha presise og realistiske målsettinger og tilsvarende midler.

Det kan ta form av særegne brukerstyrte program innen NORAS, direkte institusjonsstøtte, kortvarige oppdrag lagt ut til ulike institusjoner i Norge eller utenlands osv. Universitetenes økte satsing, en rekke utviklingsentra og frittstående forskningsinstitutter, den nye nasjonale komiteen for utviklingsforskning, de allerede involverte forskningsrådene NORAS og NAVF og de andre som forhåpentligvis snart vil komme på banen: dette voksende mangfoldet av aktører gjør at departementet i større grad kan velge samarbeidspartnere ut i fra sine ulike, konkrete målsettinger. Sett fra et forskningssynspunkt er antallet aktører og finansieringskilder også positivt, fordi det vil kunne redusere vekten av honnørordene på forskningens nysgjerrighetsorientering, samtidig som det hele tiden vil finnes muligheter for at virkelig gode forskere og gode prosjekt på et eller annet vis vil skaffe seg støtte. Dvs om en dør låses, finnes det fortsatt andre utveier.

Erfaringene fra disse tre programmene kan ikke utsi noe om hvilken modell departementet i framtida bør velge for sin forskningsstøtte i Norge. Bør den samordnes med forskningsbistand under én organisatorisk hatt? Bør ansvaret for hele denne sektoren legges til nye/etablerte institusjoner utenfor departementet? Er løsningen en styrking av forskningsenheten innen nåværende departmentstruktur parallelt med en dreining av forskningstøtten over til miljøstøtte, som er lettere å administrere men vanskeligere å influere? Er løsningen for mer anvendte program å bygge videre på de ganske gode erfaringene med NORAS? Etter min mening finnes det ingen entydige svar, og kanskje er en kombinasjon av disse løsningene optimalt, både for departementet og for forskningens kvalitet på lengre sikt? Erfaringene er imidlertid utvetydige på et punkt: Departementet har ikke hatt tilstrekkelig kapasitet til å følge opp sin påtenkte rolle, være seg som forskningsstrategisk aktør, bruker, eller brukerkorrektiv på forskningen.

En presise og realistisk målestøtning og tilsvarende resultat
 Det kan ta form av utvalgte forskningsprogrammer innen NORA, innen
 institusjonstiltak, kontraktlige oppdrag, og til ulike nivåer i Norge eller
 utenlands osv. Universitetenes økte satning av forskningsressurser og
 styrkende forskningsinstitusjoner, den nye nasjonale kommisjonen for utviklingsforskning
 De allerede involverte forskningsrådene NORA og NAVE og de gode samarbeidspartnere som vil komme på banen bør være med på å sikre
 for å sikre at departementet i neste grad kan være samarbeidspartner og ikke bare
 ulike, konkrete målestøtninger. Det er et forskningsressursnett og andre, særlig de
 finansieringskilder også positivt fordi det vil kunne redusere risikoen for
 konsekvensene på forskningens nøyaktighet og kvalitet, samtidig som det bidrar til
 vil finnes muligheter for en viktig god forskning og gode prosjekter som vil
 annet vis vil skulle se seg til. Det kan en del lysere, finnes det fortsatt gode
 utveier

Etterhøvet fra disse tre programene kan ikke bli noe som vil bli en
 departementet i første hånd vil følge for sin forskningsressurser i Norge, hvor den
 samordnes med forskningsrådene under en strategisk plan. De investeres for
 hele denne sektoren legges til nye/etablerte institusjoner, og det er viktig å
 Et løstnett av forskningssamarbeid innen de enkelte departementene
 paritet med en styrking av forskningsrådene over til nylig etablerte institusjoner
 administrere men vanskligere å influere. Et løstnett for et annet program
 å bygge videre på de ganske gode erfaringene med NORA, hvor det er viktig
 finnes det ingen enkle svar, og kanskje er et forslag om å etablere en
 optimalt både for departementet og for forskningens kvalitet og langvarighet
 Etterhøvet er imidlertid overtydige på et punkt. Departementet bør ikke bare
 historiske kapasitet til å følge opp sin påtenkte rolle, men også som
 forskningsstrategisk å ikke bruke eller brukerkonflikter på forskning

APPENDIX 1

M A N D A T

for

evaluering av dei administrative sidene ved forskningsprogram finansierte av Departementet for utviklingshjelp.

1. BAKGRUNN

Departementet for utviklingshjelp har frå 1986 finansiert forskningsprogram administrerte av norske forskningsråd. Føremålet med desse programma er å byggje opp og styrke norske kompetanse innan utviklingsforskning og spesielt på område som er relevante for norsk utviklingssamarbeid, og å bidra til auka kunnskaper på dei aktuelle områda i den offentlege u-hjelps-administrasjonen og i andre institusjonar som arbeider med utviklingsspørsmål.

Tre forskningsprogram er planlagt avslutta i 1990/91. Det er

- Forskarrekrutteringsprogram innan utviklingsforskning, administrert av Norsk almennevitskaplege forskningsråd (NAVF)
- Forskningsprogram om kvinner og utvikling, administrert av Norges råd for anvendt samfunnsforskning (NORAS)
- Teknologioverføring frå i-land til u-land, administrert av NORAS.

Som eit bidrag til ei vurdering av stønad til norsk utviklingsforskning etter 1990/91 ønskjer DUH å gjennomføre ei evaluering av administrative, organisatoriske og finansielle sider ved desse tre programma. Ein konsulent vil bli engasjert til å utføre evalueringsoppdraget.

2. INNHALD

Konsulenten skal vurdere dei tre forskningsprogramma når det gjeld følgjande forhold:

- a) Samarbeid og kontakt mellom DUH, det aktuelle forskningsrådet og forskarmiljøa.
  - i) Korleis har eksisterande avtalar om forholdet mellom DUH og det enkelte forskningsrådet fungert når det gjeld
    - økonomisk administrasjon, løyvingar, budsjettering og rapportering
    - fagleg administrasjon, rapportering og tilbakemelding
    - styring av forskningsverksemda
    - DUHs engasjement i programaktivitetane

- ii) Har den etablerte modellen ført til auka kontakt mellom DUH og dei aktuelle forskningsmiljøa, og kva har i så fall denne kontakten bestått i?
- iii) Er forholdet mellom brukarar og forskarar organisert slik at det best mogleg fremjar målsettinga om å skaffe fram kunnskap som er relevant og tilgjengeleg for brukarane (jfr. føremålsparagrafane for dei ulike programma)?
- iv) Har forskingsråda administrert og følgt opp dei enkelte forskingsprosjekta på ein tilfredsstillande måte?
- v) Er retningslinjene for økonomisk støtte til forskingsprogramma adekvate?
- b) Programstyret (inkludert stipendkomiteen) som ein arena for kontakt mellom brukarar, forskarar og administratorar.
- i) Har programstyret kunna utføre oppgåvene sine på ein tilfredsstillande måte, særleg når det gjeld
- å ta initiativ til og følgje opp forskingsprosjekt
  - behandling av søknader og løyvinger
  - gjennomføre tiltak for å fremje informasjonsutveksling og drøfting mellom brukar, administrasjon og forskarmiljø
  - sørge for formidling av brukarane sine forskingsbehov til forskarsamfunnet og av forskingsresultat til dei aktuelle brukargruppene.
- ii) Kva ansvar har dei enkelte medlemmene av programstyret når det gjeld å føre tilbake informasjon til sine respektive miljø, spesielt når det gjeld DUHs representantar? Kva ansvar bør dei ha?
- iii) Fungerer kontakten og samarbeidet mellom programstyret og DUH/Forskingkontoret tilfredsstillande? Dersom ikkje, kva kan i så fall gjerast for å betre situasjonen?
- iv) Bør programstyret vere meir involvert i formulering av målsetting og problemstillingar i programma?
- v) Konsulenten skal vurdere om mandat og programnotat gir programstyra gode nok og klare nok retningslinjer for å utføre oppgåvene ovafor, og eventuelt foreslå endringer for å betre systemet.
- c) Prioritering av forskingsprosjekt
- i) Konsulenten skal vurdere prioriteringa av forskingsprosjekt for tildeling av stønad når det gjeld

- relevansen for brukarane (problemstillingar, tema, geografisk lege)
- bidra til kompetanseoppbygging
- samling eller spreiding av ressursar

ii) Representerer prosjekta som har fått stønad eit samanhengande program eller utgjer dei spreidde enkeltprosjekt? Kva fordelar og ulemper har dette?

d) Finansiering av norsk utviklingsforskning.

Eit føremål med å bruke norske u-hjelpsmidlar til å finansiere desse forskingsprogramma har vore å bidra til ei total finansiell styrking av norsk utviklingsforskning.

- i) I den grad det er mogleg innanfor tidsramma skal konsulenten vurdere korleis finansieringa av norsk utviklingsforskning har utvikla seg i andre institusjoner (forskningsråd, universiteta, andre institusjonar).
- ii) Har DUHs stønad utgjort eit reelt tillegg til tilgjengelege finansielle ressursar innanfor slik forskning eller har den resultert i at andre finansieringskjelder er blitt reduserte eller er tørka inn?

e) Kontakt mellom norske forskarar og forskarar frå utviklingsland.

- i) I kva omfang har forskingsprosjekta tilknytning til institusjonar i utviklingsland, og kva består denne kontakten i? Fordelar og ulemper med den nåverande form og grad av tilknytning.

3. GJENNOMFØRING OG RAPPORTERING

Duh engasjerer forskar Terje Tvedt, Senter for utviklingsstudier, Universitetet i Bergen, til å gjennomføre studien. Oppdraget skal utførast innafor ei ramme på ti arbeidsveker.

Rapportutkast skal sendast DUH innan 15. september 1989.

Kommentarar frå DUH skal sendast konsulenten innan 15. oktober, og endeleg rapport skal vere ferdig frå konsulenten si side 1. november 1989.

Oslo, 30. mai 1989

Jarle Hårstad
Byråsjef

- relevans for brukerne af de forskellige typer
- bidrag til kompetenceopbygning
- samfund eller språk og litteratur

ii) Beretningen præsenterer som det første et generelt program eller en række af de forskellige typer af aktiviteter, som er blevet gennemført.

3) Finansiering af norsk udviklingsforskning

En forening med årlige norske udførelser af 2 linjers klasse forskningsprogrammer har været åben for et antal "norske" forskere og norsk udviklingsforskning.

i) I den grad der er muligt, bør der lægges vægt på at sikre, at der er tilstrækkelig finansiering af den norske forskning og at der er tilstrækkelig samarbejde mellem de to landes forskere.

ii) Det er vigtigt, at der er tilstrækkelig finansiering af den norske forskning og at der er tilstrækkelig samarbejde mellem de to landes forskere.

4) Kontakt mellem norske forskere og forskere fra udviklingslandene

i) I den grad der er muligt, bør der lægges vægt på at sikre, at der er tilstrækkelig finansiering af den norske forskning og at der er tilstrækkelig samarbejde mellem de to landes forskere.

5) GJENNOMFØRING OG RAPPORTERING

Dette dokument består af tre dele: 1) En gennemførelsesplan, 2) En rapporteringsplan og 3) En evaluering.

Rapporteringen skal sendes til den norske regering og den norske forskningsråd. Gennemførelsesplanen skal sendes til den norske regering og den norske forskningsråd. Evalueringen skal sendes til den norske regering og den norske forskningsråd.

Oslø, 30. mai 1989

Jørgen Håkonsen
Bystyret

K O N T R A K T

mellom

DEPARTEMENTET FOR UTVIKLINGSHJELP (DUH)

og

NORGES ALLMENNVIITENSKAPELIGE FORSKNINGSRÅD (NAVF)

vedrørende

PROGRAM FOR FORSKERREKRUTTERING INNEN UTVIKLINGSFORSKNING

I FORMÅL

- § 1 Program for forskerrekruttering innen utviklingsforskning har som formål å stimulere yngre forskere bosatt i Norge til å arbeide med u-landspørsmål, og å heve den faglige kompetansen på u-lands- og utviklingsspørsmål i Norge. Programmet dekker fagområdene samfunns- og kulturvitenskap, helse og ernæring, teknikk og naturvitenskap, fiskeri- og landbruksvitenskap. Programmet skal bidra til å bygge opp bistandsrelevant forskerkompetanse med nytteverdi for DUH og andre bistandsorganer. Rekrutteringsstipendene skal resultere i et avsluttet forskningsarbeid, og der det er mulig, gjerne avlagt doktorgradseksamen.

II TIDSRAMME, FINANSIERING OG REGNSKAP

- § 2 Rekrutteringsprogrammet skal gjennomføres over en periode på fem år fra 1. januar 1986. Programmet omfatter 24 tre-årige stipend for yngre forskerrekrutter, reisestipend for studenter og diverse fellestiltak. Dessuten vil DUH dekke utgifter til administrasjon og stipendkomité. Programmet finansieres av Departementet for utviklingshjelp. Forutsatt Stortingets godkjenning vil den samlede rammen for programmet være 17.752.000 kr. fordelt med 1.980.000 kr. i 1986, 3.840.000 kr. i 1987, 5.900.000 kr. i 1988, 3.934.000 kr. i 1989 og 2.098.000 kr. i 1990. Midlene overføres NAVF halvårlig med to like andeler i januar og juli.
- § 3 Programmet administreres av NAVF gjennom en egen stipendkomité. All virksomhet under programmet skal godkjennes av stipendkomitéen. Bevilgningen kan bare brukes til virksomhet som er iverksatt av stipendkomitéen. Stipendkomitéen kan delegere avgjørelsesmyndighet i enkeltsaker innen rammen av

denne kontrakten.

- § 4 Revidert regnskap oversendes DUH årlig innen utgangen av første kvartal.

III ORGANISERING OG ADMINISTRASJON

- § 5 Det oppnevnes en stipendkomité som skal tildele stipend innenfor rammen av programmet. Komitéen skal i tillegg ha som oppgave å ta initiativ til fellestiltak av betydning for programmet, etterse at regnskap er i samsvar med stipendkomitéens vedtak og ha ansvar for at forskerrekutteringsprogrammet drives i henhold til retningslinjene - jfr. mandat for stipendkomitéen, vedlegg I.

- § 6 Stipendkomitéen oppnevnes av NAVF for en periode på inntil to år. Det innhentes forslag til medlemmer fra DUH og fra de berørte fagmiljøer. Stipendkomitéen består av 9 medlemmer, fire fra DUH og fem fra berørte fagmiljøer. NAVF utpeker stipendkomitéens leder.

- § 7 Sekretariatsfunksjonen for stipendkomitéen legges til Rådet for Samfunnsvitenskaplig forskning (RSF).

RSF sørger for utlysning av stipend, innhenting av faglige vurderinger, forberedelse av komitéens møter, oppfølging og administrasjon av stipendiatene, regnskapsføring samt arrangement av eventuelle seminarer.

Ordinære sekretariatsfunksjoner dekkes innenfor rammen av 1/4 saksbehandlerstilling. Nødvendig kontorteknisk bistand gis av RSFs sekretariat. Arrangement av seminarer o.l. dekkes etter stipendkomitéens vedtak utover rammen av 1/4 stilling.

Sekretariatsutgiftene samt utgifter til møter i stipendkomitéen avregnes etter NAVFs satser og dekkes av programbevillingen.

- § 8 NAVF påtar seg arbeidsgiveransvar for personalet på programmet etter gjeldende regler og avtaler i NAVF.

IV RAPPORTERING OG PUBLISERING

- § 9 Stipendiatene skal utarbeide årlige framdriftsrapporter og en sluttrapport fra prosjektene. Rapportene sendes DUH og NAVF.

Tilsvarende forutsettes det at studentstipendiatene utarbeider rapport etter retningslinjer fastsatt av stipendkomitéen.

To eksemplarer av stipendmottakers avsluttede forskningsarbeid skal leveres DUH seinest tre måneder etter at stipendperioden er utløpt.

§ 10 Resultater fra prosjektene skal kunne publiseres fritt.

V ANDRE VILKÅR

§ 11 Denne kontrakten trer i kraft fra undertegningen og gjelder for en periode på fem år. DUH vil innen utgangen av tredje år av kontraktperioden evaluere programmet med tanke på eventuell videreføring av samarbeidet. Dersom en av partene ønsker å endre eller heve kontrakten, må dette skje med 6 måneders skriftlig varsel.

§ 12 Dersom programmet skulle bli besluttet nedlagt i kontraktperioden, skal DUH dekke lønn og sosiale utgifter til personalet i oppsigelsestiden i henhold til NAVFs tilsetningsvilkår.

§ 13 Et hvert skriftlig varsel gitt av partene i denne kontrakten, skal adresseres til nedenfor angitte adresse, eller til de adresser som fra tid til annen måtte bli meddelt.

Frister i forbindelse med slike varsler skal løpe fra mottakelsesdato.

Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF)
Munthesgt. 29
0260 Oslo 2
Kontaktperson: avd.leder Nina Gornitzka

Departementet for utviklingshjelp (DUH)
3. Plankontor
Boks 8142 - Dep.
0033 Oslo 1
Kontaktperson: byråsjef Tertit von Hanno Aasland

§ 14 Eventuelle krav eller tvister etter denne kontrakt, som partene er ute av stand til å løse i minnelighet, avgjøres med endelig virkning etter tvistemålsloven kap. 32 ved voldgift.

Det bevitnes herved at denne kontrakt - som er skrevet i to - 2 - eksemplarer - er godkjent i sin helhet av begge parter.

Oslo, 25. februar 1986 Oslo,

For Departementet for utviklingshjelp (DUH)

For Norges allmennvitenskapelig forskningsråd (NAVF)

Arne Lundby
Fung. Avdelingsdirektør

Anders Omholt
Adm. direktør

MANDAT FOR
STIPENDKOMITEEN FOR FORSKERREKRUTTERINGSPROGRAM
UTVIKLINGSFORSKNING

1. Stipendkomitéen er et organ under Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF). Komitéen har ni medlemmer, hvorav fire fra Departementet for utviklingshjelp (DUH) og fem fra forskningsmiljøene. Programmet gjelder for en fem-års periode fra 1. januar 1986. Stipendkomitéens medlemmer oppnevnes for inntil to år av gangen.
2. Målsettingen med forskerrekrutteringsprogrammet er å stimulere yngre forskere bosatt i Norge til å arbeide med u-landsspørsmål og å heve kompetansen på u-lands- og utviklingsspørsmål i Norge. Programmet skal bidra til å bygge opp bistandsrelatert forskerkompetanse av nytteverdi for DUH og andre bistandsorganer. Rekrutteringsstipendene skal resultere i et avsluttet forskningsarbeid.
3. Det skal årlig tildeles åtte nye 3-års rekrutteringsstipend i hvert av årene 1986, 1987 og 1988 innenfor fagområdene samfunns- og kulturvitenskap (4 stip., fortrinnsvis samfunnsvitenskap), helse- og ernæring (1 stip.), teknikk og naturvitenskap (1 - 2 stip.), fiskeri- og landbruksvitenskap (1 - 2 stip.). Forskningsprosjekter med klar relevans for DUHs bistandsarbeid skal prioriteres. På fagområder der det er særlig stort behov for å få flere kvinnelige forskere, skal kvinnelige søkere prioriteres.

Innen rammen som er avsatt til studentstipend, skal stipendkomitéen dele ut stipend til viderekomne studenter som skriver avhandling (hovedfagsoppgaver, magisteravhandling e.l.) Slikt stipend skal ytes til dekning av utenomeuropeiske feltarbeid.

4. Stipendkomitéen har som hovedoppgave å tildele stipend innenfor rammen av programmet, med utgangspunkt i de faglige vurderinger som er innhentet gjennom forskningsrådene.

Stipendkomitéen skal i tillegg ha som oppgave å ta initiativet til fellestiltak av betydning for programmet:

- vurdere rekrutteringsbehovet på feltet
- vurdere behov for og eventuelt arrangere faglige seminarer for stipendiatene

- vurdere behov for og eventuelt arrangere spesielle tiltak for å styrke forskerutdanningen (teori- og metodekurs).

6. Stipendkomiteén rapporterer årlig om virksomheten til Departementet for utviklingshjelp (DUH) og til Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF).

UTVIKLINGSFORSKNING

1. Stipendkomiteén er et organ under Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF). Komiteén har ni medlemmer, hvorav fire fra Departementet for utviklingshjelp (DUH) og fem fra forskningsrådet. Programmet gjelder for en fem-års periode fra 1. januar 1985. Stipendkomiteéns medlemmer oppnevnes for åttifem år av gangen.

2. Målsætningen med forskerutdanningen er å stimulere yngre forskere bosatt i Norge til å arbeide med utlandsoppgaver og å have kontakt med utlandet og utvekslingsoppgaver i Norge. Ledelsen skal bidra til å bygge opp distanserelevante forskerutdanninger og utvekslingsoppgaver for DUH og andre distansoppgaver. Rekrutteringsoppgavene skal resultere i et utvalgt forskningsarbeid.

3. Det skal årlig tildeles åtte nye distansoppgaver. Stipend i hvert av årene 1985, 1987 og 1988 utgjør i gjennomsnitt ca. 10 millioner kroner. Utvalgte forskningsoppgaver samfinansieres av NAVF og utvekslingsoppgaver av DUH. Teknikk og naturvitenskap (1-2 stipend), fiskeri- og landbruksvitenskap (1-2 stipend), forskningsoppgaver med klar relevans for DUH distansarbeid skal prioriteres. På samme måte som det er særlig stort behov for å få flere kvinnelige forskere, skal kvinnelige søkere prioriteres.

4. Innen rammen som er nevnt til stipendoppgaver skal stipendkomiteén dele ut stipend til videregående studenter som skryter avhandling (distansoppgaver, masteroppgaver eller slikt stipend) eller på annen måte bidrar av utvekslingsoppgaver.

5. Stipendkomiteén har som hovedoppgave å tildele stipend innenfor rammen av programmet, med utvekslingsoppgaver i de fallene vurderinger som er innhentet gjennom forskningsrådet.

6. Stipendkomiteén skal i tillegg ha som oppgave å utarbeide initiativ til fellesforskning og utvekslingsoppgaver.

7. Videre skal stipendkomiteén på forespørsel vurdere behov for og eventuelt arrangere spesielle tiltak for å styrke forskerutdanningen (teori- og metodekurs).

K O N T R A K T

mellom

Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP/NAVF) og
Departementet for utviklingshjelp (DUH)

vedrørende

FORSKNINGSPROGRAM OM TEKNOLOGIOVERFØRING FRA I-LAND TIL U-LAND

I MÅLSETTING OG FAGLIG RAMME

- §1 Målet med forskningsprogrammet er:
- å bygge opp kompetansen i norske forskningsmiljøer om forhold omkring teknologioverføring fra i-land til u-land, bl.a. gjennom norsk bistand;
  - å få gjennomført forskningsprosjekter som kan bidra til å øke bistandsadministrasjonens kunnskaper om teknologioverføring fra i-land til u-land
- §2 De faglige rammene for programmet er gitt i programnotatet "Teknologioverføring fra i-land til u-land", DUH oktober 1985, vedlegg 1.
Styringsgruppen for programmet (se §§7-8) kan gjøre mer spesifikke avgrensninger og prioritere enkelte problemområder innen rammen av programnotatet.

II TIDSRAMME, FINANSIERING OG REGNSKAP

- §3 Forskningsprogrammet er planlagt gjennomført over en periode på fem år fra 1. april 1986. Forutsatt Stortingets godkjenning vil den samlede rammen for de tre første årene være 8 millioner kroner, fordelt med 2 mill. kr. første år og 3 mill. kr. hver i annet og tredje år. Budsjettrammer for fjerde og femte år av programperioden skal fastsettes innen 1. oktober 1988.
- §4 Forskningsprogrammet finansieres av Departementet for utviklingshjelp. Bevilgningen overføres NAVF/RFSP halvårlig med to like andeler i april og oktober.
- §5 Bevilgningen administreres av RFSP gjennom en egen styringsgruppe (se §§7-8). Bevilgningen kan bare brukes i virksomhet som er iverksatt av styringsgruppen. Styringsgruppen kan delegere avgjørelsesmyndighet i enkeltsaker innen rammen av denne kontrakten.

- §6 RFSP forplikter seg til å føre regnskap for programmet, og revisorer fra DUH skal til enhver tid ha adgang til å gjennomgå regnskapet. Revidert regnskap oversendes DUH årlig innen utgangen av 1. kvartal.

III ORGANISERING OG ADMINISTRASJON

- §7 Det opprettes en styringsgruppe som skal bestemme programmets nærmere innhold, utarbeide budsjett, foreta bevilgninger, etterse at regnskap er i samsvar med styringsgruppens vedtak, fastsette tidsplaner og ha ansvaret for at forskningsprogrammet drives i henhold til retningslinjene - jfr. mandat for styringsgruppen, vedlegg II.

- §8 Styringsgruppen oppnevnes av RFSP for en periode på 2 år. Det innhentes forslag til komitèsammensetning fra DUH.

Styringsgruppen består av 4 bruker- og 3 forskerrepsentanter innen fagområdet. Det kan utnevnes varamedlemmer i spesielle tilfeller etter nærmere avtale. RFSP utpeker styringsgruppens leder.

- §9 Departementet for utviklingshjelp kan møte med en observatør på møtet i styringsgruppen.

På samme måte kan et medlem av RFSPs rådsforsamling møte som observatør på møter av spesiell interesse for RFSP.

- §10 Det etableres et sekretariat for programmet "Kvinner og utvikling" og "Teknologioverføring". Sekretariatet består av en saksbehandler og en kontormedarbeider. Sekretariatsutgiftene avregnes etter NAVFs satser, og dekkes over programbevilgningen med en halvpart på hver.

- §11 NAVFs satser skal benyttes ved engasjementer under programmet og legges til grunn ved støtte til andre institusjoner i forbindelse med gjennomføringen av prosjekter under programmet.

- §12 NAVF påtar seg arbeidsgiveransvaret for personalet i programmet.

- §13 Styringsmodellen skal vurderes og eventuelt justeres i lys av erfaringene i den første to-års perioden.

IV RAPPORTERING OG PUBLISERING

- §14 All informasjon og alle resultater som framkommer gjennom prosjekter som inngår i programmet, skal dokumenteres i rapporter. Avsluttede prosjekter skal utarbeide en sluttrapport som skal sendes DUH.
- §15 Manuskripter til publikasjoner hvor resultater fra programmet eller enkeltprosjekt gjengis, skal kunne publiseres fritt.

V ANDRE VILKÅR

- §16 Denne avtalen trer i kraft fra undertegningen og gjelder for en periode på 3 år.

Innen 1. oktober 1988 vil DUH avgjøre hvorvidt programmet forlenges med ytterligere to år.

Dersom en av partene ønsker å endre eller heve avtalen, må dette skje med 6 måneders skriftlig varsel.

- §17 Dersom programmet skulle bli besluttet avsluttet i kontraktperioden, skal DUH dekke lønn og sosiale utgifter til personalet i oppsigelsestiden i henhold til NAVFs tilsetningsvilkår.

- §18 Et hvert skriftlig varsel gitt av partene i denne avtalen, skal adresseres til nedenfor angitte adresser, eller til de adresser som fra tid til annen måtte bli meddelt.

Frister i forbindelse med slike varsler skal løpe fra mottagelsesdatoen.

For RFSP:

Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP)

Munthesgt. 29

0260 Oslo 2

Kontaktperson: Avd.dir. Njål Arge

For Departementet for utviklingshjelp:

Departementet for utviklingshjelp

5. Plankontor

Boks 8142-Dep.

0033 Oslo 1

Kontaktperson: Byråsjef Tertit von Hanno Aasland

§19

Eventuelle krav eller tvister etter denne avtale, som partene er ute av stand til å løse i minnelighet, avgjøres ved endelig virkning etter tvistemålsloven kap. 32 ved voldgift.

Det bevitnes herved at denne avtale - som er skrevet i to (2) eksemplarer - er godkjent i sin helhet av begge parter.

For Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF)

Signatur: _____ Dato: _____

Stilling: _____

For Departementet for utviklingshjelp

Signatur: _____ Dato: _____

Stilling: _____

Kontaktperson: Avd. for Njal Arge
0260 Oslo 2
Muntbeveg. 19
Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP)

Kontaktperson: Bjarne Terje von Hanno
0033 Oslo 1
Boks 8142-Dep
5. Plankontor
Departementet for utviklingshjelp
For Departementet for utviklingshjelp

MANDAT FOR

STYRINGSGRUPPEN FOR FORSKNINGSPROGRAMMET "TEKNOLOGIOVERFØRING FRA I-LAND TIL U-LAND"

1 Styringsgruppen er et organ under Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP). Styringsgruppen har 7 medlemmer, hvorav fire brukerrepresentanter og tre forskere. Programmet er planlagt gjennomført over fem år fra 1. april 1986, men er i første omgang vedtatt for en tre-års periode. Styringsgruppens medlemmer oppnevnes for to år av gangen.

2 Målet med forskningsprogrammet er:
- å bygge opp kompetansen i norske forskningsmiljøer om forhold omkring teknologioverføring fra i-land til u-land, bl.a. gjennom norsk bistand;

- å få gjennomført forskningsprosjekter som kan bidra til å øke bistandsadministrasjonens kunnskaper om teknologioverføring fra i-land til u-land.

De faglige rammene for programmet er gitt i programnotatet "Teknologioverføring fra i-land til u-land", DUH oktober 1985, vedlegg 1.

Styringsgruppen kan gjøre mer spesifikke avgrensninger og prioritere enkelte problemområder innen rammen av programnotatet.

3 Styringsgruppen har til oppgave å koordinere gjennomføringen av forskningsprogrammet og skal spesielt:

- ta initiativ til forskning og følge opp forskningsprosjekter og andre tiltak som iverksettes under programmet

- utarbeide budsjett for programperioden og detaljert budsjett for hvert år, herunder foreta bevilgning til prosjekter innenfor programmets ramme

- ta initiativ til at det blir holdt brukerseminarer, prosjektorienterte forskerseminarer, faglige seminarer og temadager som omfatter hele, eller deler av programmet

- ha ansvar for at det bygges opp en tilfredsstillende samling av relevant litteratur i Norge.

- 4 Styringsgruppen skal sørge for en effektiv formidling både av brukernes forskningsbehov til forskersamfunnet og av forskningsresultatene tilbake til de berørte brukergrupper. Styringsgruppen skal også søke å bidra med formidling til den brede offentlighet og sådan stimulere til den offentlige debatt om de saksforhold denne type forskning er rettet mot.
- 5 Styringsgruppen kan vurdere å engasjere en forskningsleder til å stå for den faglige koordinering av programmet under ledelse av styringsgruppen.
- 6 Styringsgruppen rapporterer årlig om virksomheten til Departementet for utviklingshjelp (DUH) og til Rådet for forskning for samfunnsplanlegging (RFSP).
- 7 Styringsgruppen har sekretærbistand fra RFSPs sekretariat etter nærmere avtale mellom DUH og RFSP.

APPENDIX 3

Liste over personer som er kontaktet:

Elsa Baden, RSF, sekretær for rekrutteringsprogrammet

Fredrik Barth, leder av rekrutteringsprogrammets stipendkomité.

Tone Bleie, forsker på "Kvinner og utvikling".

Tove Bruvik, forskningskontoret, DUH.

Ingrid Eide, leder av programstyret for "Kvinner og utvikling".

Per Grimstad, direktør NORAD.

Kjell Halvorsen, medlem av rekrutteringsprogrammets stipendkomité, DUH.

Gunnar Håland, varamedlem i programstyret "Kvinner og utvikling" og varamedlem for Barth i rekrutteringsprogrammets stipendkomité.

Helge Kjekshus, medlem av programstyret "Kvinner og utvikling".

Eyolf Jul-Larsen, kontorsjef, Senter for utviklingsstudier

Håkon Lein, rekrutteringsstipend, forskerrekrutteringsprogrammet.

Ragnhild Lund, forsker "Kvinner og utvikling", medlem av programstyret "Kvinner og utvikling".

Geir Løkken, forskningskontoret, DUH.

Olav Magnussen, leder av programstyret, TEKOF.

Gunnar Sørbø, direktør, Senter for utviklingsstudier

Rolf Ree, tidl. forskningskontoret DUH.

Steinar Skjeveland, tidl. ekspedisjonssjef DUH.

Else Skjønberg, leder av programstyret "Kvinner og utvikling".

Inger Stoll, medlem av rekrutteringsprogrammets stipendkomité, DUH.

Kristi Anne Stølen, forsker "Kvinner og utvikling".

Arne Tostensen, direktør CMI.

Ellen A. Vollebæk, NORAS, sekretær TEKOF og "Kvinner og utvikling".

Tor Halfdan Aase, forsker TEKOF

Tertit von Hanno Aasland, forskningskontoret DUH.

APPENDIX 3

Liste over personer som er kontaktet

- Elin Røed, sekretær for teknologiprogrammet
- Fredrik Barth, leder av teknologiprogrammet stipendvinnere
- Tone Bråte, forsker på "kvinner og utvikling"
- Tore Bravik, forskningskontor, DUF
- Inger Eide, leder av programstyret for "kvinner og utvikling"
- Per Gunnar Østergren, NORAD
- Per Håverson, medlem av teknologiprogrammets stipendkomite, DUF
- Yvonne Hildan, varamedlem i programstyret "kvinner og utvikling" og varamedlem for Barth, teknologiprogrammets stipendkomite
- Hilje Røed, medlem av programstyret "kvinner og utvikling"
- Eivor Juliane, konsulent, sekretær for utviklingsrådet
- Torstein Rind, teknologiprogrammet, forskertelefonprogrammet
- Ragnhild Lund, forsker "kvinner og utvikling", medlem av styret i "kvinner og utvikling"
- Geir Løken, forskningskontor, DUF
- Olav Magnusen, leder av programstyret, TEKOF
- Gunnar Skjerve, sekretær, sekretær for utviklingsrådet
- Harv Røed, tidligere forskningskontor, DUF
- Steinar Skjerve, tidligere ekspedisjonsleder, DUF
- Elin Skjerve, leder av programstyret "kvinner og utvikling"
- Jesper Skjell, medlem av teknologiprogrammets stipendkomite, DUF
- Karin Anne Skjell, forsker "kvinner og utvikling"
- Anne Torsness, direktør, OLF
- Ellen A. Volden, sekretær, TEKOF og "kvinner og utvikling"
- For Haldan Aase, forsker, TEKOF
- Toril von Hanno Aaland, forskningskontor, DUF

